

Numero 1/2005

Nordia

T i e d o n a n t o j a

Kansainvälistyvä Oulu – *monikulttuurinen Oulu?*

Jussi S. Jauhiainen & Katri Suorsa (toim.)

Nordia
Tiedonantoja

Numero 1/2005

Kansainvälistyvä Oulu
– *monikulttuurinen Oulu?*

Jussi S. Jauhiainen & Katri Suorsa (toim.)

Nordia Tiedonantoja

Pohjois-Suomen maantieteellisen seuran
ja
Oulun yliopiston maantieteen laitoksen
julkaisuja

Osoite: Maantieteen laitos
PL 3000
90014 OULUN YLIOPISTO
marja.monkkonen@oulu.fi

Toimittajat: Marja Mönkkönen & Elina Sepponen

Nordia Tiedonantoja
I SBN 951-42-7786-4
I SSN 1238-2078

MULTIPRINT
Oulu 2005

Sisällys

Summary	7
Kansainvälistyvä Oulu – kohti monikulttuurista Oulua <i>Jussi S. Jauhiainen, Tea Remahl & Katri Suorsa</i>	9
Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus – käsitteitä ja Oulun konteksteja <i>Jussi S. Jauhiainen</i>	13
Monikulttuurisuuden kaupunkikuva Oulussa <i>Mikko Keskinen & Helka Moilanen</i>	29
Ulkomaalaiset huippuosajat ja heidän puolisonsa Oulussa <i>Johanna Hautala & Petteri Toivonen</i>	43
Maahanmuuttajat Oulun työmarkkinoilla <i>Johanna Hätälä & Ville Koskimäki</i>	55
Turvapaikanhakijat ja pakolaiset Oulussa <i>Sonja Lang & Ismo Vendelin</i>	67
Lähteet	79
Liite 1: Keskeiset käsitteet	

Jauhiainen, Jussi S. & Suorsa, Katri (2005) (Eds) *Kansainvälistyvä Oulu – monikulttuurinen Oulu?* [International Oulu – *multicultural Oulu?*]. Nordia Tiedonantoja 1/2005.

SUMMARY

In this research there are analysed international and multicultural aspects of Oulu, the fourth largest urban area in Finland. Currently in Finland there are 5.2 million inhabitants, 210 000 of them are in the functional urban region of Oulu and 130 000 in the town. In the end of the 1980s, there were only 18 700 foreigners in Finland of whom 243 in Oulu. Later the political and economic immigration increased the amount of foreigners and foreign-born people in Finland to the current 108 000–160 000 (2.0–3.0% of the total population) and 2000–2500 (1.6–2.0%) in Oulu. Following the national immigration and refugee policies, Finland and Oulu are slowly becoming multicultural societies. However, culture, multicultural and multiculturalism are complex and contested concepts.

The articles here deal with foreigners and foreign-born inhabitants of Oulu from the perspective of internationalisation and multiculturalism. The development of technology-related industries in Oulu increases the need of foreign specialists in the area. There are around 200 foreign top specialists who have moved to Oulu due to interesting employment and career opportunities. Besides the job, important is how they and their families integrate to the local society. Otherwise their stay in Oulu remains short.

In total, there are about 1500 working-aged foreigners in Oulu. Unemployment is common among them and only about half of them are active labour force. Crucial is their command of Finnish so the authorities support training and language courses for them. Important is to foster active tailored courses for foreign-born inhabitants because there is not such a universal notion called “the foreign-born person”.

The urban landscape of Oulu has become international through the presence of global brands. However, the visibility of asylum-seekers and foreign-born people is less evident. The most “international” town district has under 500 (3.9 per cent) foreign inhabitants. Very few people in Oulu know personally them despite they are discussed, often critically, in the media. Those who do not know personally foreign-born people in Oulu are more hostile towards them than those who know them. Active policies towards constructive meetings between all inhabitants of Oulu are needed.

Kansainvälistyvä Oulu – kohti monikulttuurista Oulua

Oulun kaupunki kehittää aktiivisesti itseään kansainvälisenä kaupunkina, kuten monet muutkin suomalaiset kaupungit. Oulussa ja Oulun seudulla ovat kansainvälisyys ja globaali toimintaympäristö arkipäiväistyneet. Esimerkiksi teknologiaa kehittävien yritysten tulee olla kilpailukykyisiä verrattuna mihin tahansa samalla alalla toimivaan yritykseen missä päin tahansa maailmaa. Yhteydet ympäri maailmaa ovat tulleet jokapäiväisiksi. Kansainvälisyys on arkipäivää, että monikulttuurisuus?

Kesällä 2005 Oulun kaupunginvaltuusto pohti Oulun kymmentä strategista päämäärää vuodelle 2015. Näistä peräti neljässä mainittiin kansainvälisyys eli vuonna 2015 Oulu on kansainvälinen, suvaitsevainen ja moniarvoinen kulttuurikaupunki, joka houkuttelee ulkomailta huippuosaajia, työvoimaa ja asukkaita. Oulussa on korkeatasoinen koulutus, tutkimus ja tuotekehitys sekä kansainvälinen ympäristö. Oulussa on nykyistä monipuolisempi ja kansainvälisempi elinkeinoelämä, jossa yrittäjyys lisääntyy. Oulusta on tullut pohjoisen Euroopan liikenteellinen keskus.

Oululla ei ole aikaa odottaa kansainvälisyyttä vuoteen 2015, vaan sen eteen on toimittava juuri nyt. Kansainvälisyys on yksi keskeinen kansallisen ja alueellisen kilpailukyvyyn osa. Kilpailukyvyyn myönteiseen kehittymiseen tarvitaan jatkuvaa uudistumista ja entisten heikoiksi osoittautuneiden ratkaisujen luovaa tuhoamista. Niinpä kansainvälinen Oulu luo itsestään kuvaa uudistumis-

kykyisenä ja innovatiivisena kaupunkina. Oulun kansainvälinen brändi rakentuu iskulauseeseen ”Oulu – City of Innovations”. Aktiivinen markkinointi on suunnattu ennen kaikkea kaupungin ulkoisen imagon parantamiseksi – osoittamaan, että Oulu on maailmankartalla ja että Oulu on varteenotettava paikka, joka houkuttelee innovaatioita, investointeja ja näiden kannalta ratkaisevia osajia.

Innovaatioiden ja kansainvälisyyden takana ovat aina ihmiset – ihmiset jotka ajattelevat ja tekevät asioita eri tavalla ja muuttavat luutuneita käytäntöjä. Usein virikkeet uusiin ajatuksiin ja tapoihin toimia syntyvät erilaisten ihmisten kohdatessa arkipäivässä ja erityisosaamista vaativissa tehtävissä. Sosiaalinen pääoma, joka on muodostunut yksilölle osana laajempaa yhteisössä olevaa kulttuurista pääomaa, rikastuu erilaisuksiin kohdatessa ja muodostaa perustan innovaatioiden syntymiselle ja jalostumiselle.

Innovaatioiden takana on luovuus. Paljon keskustelua herättänyt yhdysvaltalainen professori Richard Florida on kirjoituksissaan puristanut kaupunkiseutujen menestyksen ja kasvun luovuuteen, joka perustuu kykyyn (*talent*), teknologiaan (*technology*) ja suvaitsevaisuuteen (*tolerance*). Kyky tarkoittaa, että kaupunkiseudulla tulee olla merkittävä määrä ihmisiä, jotka työskentelevät luovaa pääomaa vaativissa ammateissa. Asukkaiden, yritysten ja hallinnon tulee toimia niin, että seudusta tulee houkutteleva toimijoille, jotka tuovat luovuutta ja lisäävät seudun

kyvykkyyttä. Teknologia tarkoittaa, että kaupunkiseudulla tuetaan enenevässä määrin luovaa kasvua tukevaa taloutta eli menestyvään korkeaan teknologiaan liittyvää tuotekehitystä ja toimintaa. Kaupunkiseudulla tulee syntyä innovaatioita, jotka mahdollistavat kaupunkiseudulla menestyksen. Suvaitsevaisuus tarkoittaa kaupunkiseudun kulttuurista monimuotoisuutta ja suvaitsevaa monikulttuurisuutta, jossa erilaisen taustan omaavat ihmiset ovat ja heitä tuetaan olemaan aktiivisesti, innovatiivisesti ja suvaitsevasti vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Pitkäkestoisen menestyksen saavuttamiseksi keskeistä on, että kaupunkiseutu ei muutu epätasa-arvoiseksi asukkaiden ja työssäkäyvien keskuudessa.

* * * * *

Tässä raportissa tarkastelemme Oulua kansainvälisenä ja monikulttuurisena kaupunkina. Ensimmäisessä aihepiiriin johdettavassa artikkelissa Jussi S. Jauhiainen selvittää kansainvälisyyden ja monikulttuurisuuden käsitteitä ja luo katsauksen Oulun kehitykseen kohti monikulttuurista kaupunkia. Suomeen ulkomailta muuttaneille on monia nimiä, kuten ulkomaalainen, maahanmuuttaja ja uussuomalainen. He ovat taustoiltaan ja käytännöiltään monenlaisia. Osa pyrkii sulautumaan valtaväestöön, osa eristyy ja syrjäytyy, ja osalla tavoitteena on kotoutua yhteiskuntaan oma kulttuuri säilyttäen. Tämä on tilanne myös Oulussa, vaikka siellä on vähän maahanmuuttajia verrattuna muihin suuriin suomalaisiin kaupunkeihin. Vuonna 2003 Oulussa oli 2342 asukasta (1,9 prosenttia koko väestöstä), joiden äidinkieli oli muu kuin suomi tai ruot-

si ja vuonna 2004 ulkomaalaisia kaupungissa oli 2089. Oulun seudulla ulkomaalaisia oli 2462 ja he muodostivat koko väestöstä 1,2 prosenttia. Monikulttuurisuus on tänään harvoille arkipäivää, mutta jo ylihuomenna se on tavallista.

Toisessa artikkelissa Mikko Keskinen ja Helka Moilanen tarkastelevat monikulttuurisuutta Oulun kaupunkikuvassa. Globaalit brändit ja kansainväliset merkit näkyvät Oulun katukuvassa, vaikkapa Rotuaarilla. Oulu kaupunkina kansainvälistyy ulkoisesti. Merkkejä sisäisestä kansainvälisyydestä tai monikulttuurisuudesta on vaikea löytää Oulussa. Piiloutuuko muualta tullut väestö omiin lokeroihinsa valtaväestön keskuudessa vai sulautuvatko he valtakulttuuriin? Oulu on tullut Suomessa tunnetuksi pizzerioistaan, joita usein pitävät maahanmuuttajat, mutta Oulussa ei ole kansainvälistä kaupunginosaa. Väestöltään kansainvälisimmässä kaupunginosassa asuu 211 (3,1 prosenttia) muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvaa. Muiden suomalaisten kasvukeskusten kehityksen perusteella on Oulun kaupunkiseudulle odotettavissa nopeasti lisää maahanmuuttajia. Tämä haastaa monet vakiintuneet hallinnon käytännöt, esimerkiksi kaupunkisuunnittelun, jossa asukkaiden osallistuminen suunnitteluun on keskeistä.

Kolmannessa artikkelissa Johanna Hautala ja Petteri Toivonen ottavat tarkastelu-kohteekseen ulkomaalaiset huippuosajat, joita työskentelee Oulussa noin 200. Heidän houkuttelemisensa Ouluun on yksi keskeisiä kaupungin kehittämisstrategioita. Tätä artikkelia varten kyseltiin ja haastateltiin huippuosajia ja huippuosajien puolisoita, joskin määrällisesti varsin vähän. Tästä huolimatta voidaan väittää, että Ouluun muuttanut huippuosaja on melko tai täysin tietämätön Oulusta ennen muuttoa. Huippuosaja muuttaa ennen kaikkea työpaikalle,

mutta kohtaa arkipäivässä asuinpaikkakuntansa. Jos tämä kohtaaminen ei toimi, ei osaaja jää kaupunkiin, vaikka työ olisikin toiveiden mukainen. Oulu markkinoi kaupunkia ulospäin ulkomaalaisten huippuosajien houkuttelemiseksi, mutta viranomaisten tulee aktiivisemmin tukea osaajien ja heidän perheensä sopeutumista Ouluun. Merkittävää on huippuosajien naapurien eli perusoululaisten suhtautuminen – tuntevatko muualta tulleet itsensä aidosti tervetulleiksi asuinalueelleen vai eristetäänkö heidät yhteisöstä?

Neljännessä artikkelissa Johanna Hätälä ja Ville Koskimäki tarkastelevat Ouluun ulkomailta muuttaneiden sijoittumista työelämään. Oulussa on noin 1500 työkäistä, jotka ovat kotoisin ulkomailta, mutta heistä työelämässä on alle puolet. Työttömyys on maahanmuuttajien joukossa yleistä, vaikka heillä olisikin riittävä koulutus. Keskeistä maahanmuuttajien työllistymisessä on suomen kielen osaaminen ja tätä varten Oulussa on kotouttamiseen ja työllistämiseen tärkeitä ohjelmia ja kursseja. Tarvitaan nykyistä paljon aktiivisempia ja monipuolisempia toimia, jotta maahanmuuttajat työllistyisivät osaamistasoaan vastaavasti. Niin virkailijoiden kuin työnantajien on havaittava, että ei ole vain yhtä ”maahanmuuttajaa” tai yhtä ”suomalaista työ kulttuuria”. Innovatiivisemman kaupungin kehittämiseksi on löydettävä uusia tapoja kohti monikulttuurista työyhteisöä.

Viimeisessä artikkelissa Sonja Lang ja Ismo Vendelin selvittävät arkipäivässä usein leimattua ja marginaaliin puserrettua erilaisen ihmisten joukkoa, jota yhdistää pyrkimys saada turvaa Suomessa. Kyse on turvapaikanhakijoista ja pakolaisista, joista on viime aikoina keskusteltu mediassa, ja usein kielteisessä sävyssä. Oulussa turvapaikanhakijat on sijoitettu vastaanottokeskukseen

metsän keskelle, joten vain harva oululainen on koskaan tavannut heitä tai muita pakolaisia. Oululaiset, jotka eivät tunne maahanmuuttajia suhtautuvat heihin kielteisemmin kuin maahanmuuttajia tuntevat. Tämä tuli ilmi kahdensadan oululaisen satunnaisotantaan perustuvassa kyselyssä. On löydettävä keinoja, jossa jokapäiväinen sopuisasti vuorovaikutteinen kohtaaminen maahanmuuttajien ja muiden oululaisten välillä olisi mahdollista. Näin Oulusta tulisi aidosti monikulttuurinen kaupunki.

* * * * *

Tämä raportti on toteutettu suunnittelu- ja maantieteen oppiaineen kurssin osana Oulun yliopistossa lukuvuonna 2004/05. Kursin vetäjinä toimivat professori Jussi S. Jauhiainen ja assistentit Tea Remahl ja Katri Suorsa ja mukana toteutuksessa oli myös yliassistentti Topi Antti Äikäs. Artikkelien kirjoittajat ovat ensimmäistä lukuun ottamatta kurssin opiskelijoita. Kurssin toteutamisessa ovat olleet avuksi useat organisaatiot ja esitämme tässä heille kiitoksemme: Riiatta Ilola ja Pirkko Oilinki-Nenonen (TE-keskus), Tarja Pihlajisto-Särkelä (Oulun vastaanottokeskus), Kersti Jauhiainen (Pakolaisneuvonta ry), Outi Parhankangas (Maahanmuuttajien työllisyyttä edistävä projekti, Oulun kaupunki), Shahnaz Mikkonen (Toppelius), Kyllikki Höyhty-Pikkarainen (Maahanmuuttajatoimisto), Irene Oukka (Ouluseutu yrityspalvelut), Leena Jäntti (Tilastokeskus), Anne Rännäli (Elinkeino- ja kansainväliset palvelut, Oulun kaupunki), Jouko Autio (Oulun poliisilaitos), Maarit Alikoski (lähidemokratiakoordinaattori, Oulun kaupunki), Hilmi Oral (Oulun Settlementti ry) ja Martti Eskelinen (Oulun seudun työvoii-

matoimisto). Lisäksi kiitämme maahanmuuttajia ja muita oululaisia haastatteluista. Raportti tai siinä esitetyt havainnot tai mielipiteet eivät edusta yhdenkään siinä mainitun organisaation, eivätkä Oulun yliopiston virallista kantaa kansainvälisyydestä tai monikulttuurisuudesta ja niiden toteutumisesta Oulussa.

Artikkeleissa olemme pystyneet vain lyhyesti pohtimaan kysymystä Oulusta kansainvälisenä ja monikulttuurisena kaupunkina. Kansainvälisyydellä voi olla välineellinen arvo mietittäessä Oulun kehitysstrategiaa lähivuosille ja vuosikymmenille. Oulu ei voi

kuitenkaan kansainvälistyä vain ulkoisesti, vaan kansainvälistymisen täytyy toteutua myös sisältäpäin. Aito monikulttuurisuus on paljon muutakin kuin innovaatioiden ja kaupallisten sovellusten lähde. Oulun strateginen päämäärä kansainvälisyydestä vuodelle 2015 ei toteudu ilman, että Oulun kaupunki, siellä olevat yritykset ja ennen kaikkea oululaiset avautuvat kohtaamaan monikulttuurisuuden. Monikulttuurinen suvaitseva Oulu on edellytys, että Oulu ja oululaiset voivat aidosti olla osa monikulttuurista maailmaa.

Oulussa, 25. toukokuuta 2005

Jussi S. Jaubiainen, Tea Remahl ja Katri Suorsa

Jussi S. Jauhiainen

Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus – käsitteitä ja Oulun konteksteja

Tässä artikkelissa esitän johdannon kansainvälisyyteen ja monikulttuurisuuteen niin käsitteiden kuin suomalaisen käytännön ja Oulun kontekstien kautta. Kansainvälisyys lienee lähes kaikille suomalaisille ainakin väkivoimaisesti jokapäiväinen ilmiö, mutta monikulttuurisuus vaatii syvällisempää pohdiskelua. Eri kulttuurit kohtaavat, ihmiset havaitsevat uusia käytäntöjä ja sopeutuvat jatkuviin muutoksiin. Avaan keskeisiä termejä, jotka liittyvät kansainvälisyyteen ja monikulttuurisuuteen (katso liite 1 sekä muut artikkelit tässä julkaisussa). Tarkastelen minkälaisia sulautumisen, kotoutumisen, syrjäytymisen ja eristäytymisen asenteita ja käytäntöjä liittyy siihen, kun joku pyrkii Suomen ulkopuolelta Suomeen ja Ouluun asukkaaksi – käytetään heistä sitten nimitystä ulkomaalainen, maahanmuuttaja, pakolainen tai uussuomalainen.

Esittelen lyhyesti maahanmuuton ja tähän liittyvän politiikan muutoksia Suomessa 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuvuosiin. Erityisesti tarkastelen maahanmuuttajia työvoimapolitiikan ja pakolaispolitiikan kohteina. Tuon esille myös kontekstin Oulussa ja Oulun seudulla eli miten maahanmuuttajien määrä on kehittynyt ja minkälaisista ryhmistä he koostuvat Oulussa ja mitä ovat monikulttuurisuuden haasteet. Laajemmin näitä Ouluun maahanmuuton ja monikulttuurisuuden kysymyksiä tarkastellaan julkai-

sun muissa artikkeleissa. Osa havainnoistani on peräisin Oulun yliopistossa keväällä 2005 läpiviedyltä suunnittelumaantieteen kurssilta.

1. Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus käsitteinä

Kansainvälisyys ja monikulttuurisuus nousivat Suomessa julkiseen keskusteluun 1990-luvulla. Kansainvälisyydestä on tullut arkipäivää globalisoituneen talouden ja yritysten myötä. Suomi osana Euroopan unionia on aktiivisesti mukana niin Euroopan kuin muun maailman taloudellisissa ja poliittisissa kysymyksissä. Vähitellen monet kansainväliset ilmiöt eli kansojen ja valtioiden väliset yhteydet ulottuvat hyvin laajaan osaan maapalloa. Tästä käytetään usein termiä globalisaatio eli maapalloistuminen.

Monikulttuurisuus on kansainvälisyyttä vieraampi käsite, joka on yhteydessä niin kansainvälisyyteen kuin globalisaatioon. Stuart Hallin (2003: 233–234) mukaan *monikulttuurinen* (englanniksi *multicultural*) kuvaa yhteiskuntia, joissa erilaiset kulttuuriset yhteisöt elävät yhdessä ja rakentavat yhteistä elämää säilyttäen samalla osia omasta ”alkuperäisestä” kulttuuristaan sekä tähän liittyviä hallinnan pulmia ja sosiaalisia piirteitä. *Monikulttuurisuus* (englanniksi *multiculturalism*)

viittaa hallinnon strategioihin ja menettelyihin, joita käytetään monikulttuuristen yhteiskuntien moninaisuutta ja monimuotoisuutta koskevien haasteiden ja ongelmien hallinnassa. Käytännössä monikulttuurinen ja monikulttuurisuus ovat kietoutuneet yhteen.

Nykyään monikulttuurisuus on laajasti keskusteltu teema käytännön politiikassa ja akateemisissa tutkimuksissa. Britanniassa monikulttuurisen yhteiskunnan määritelmää ja ideoita nostettiin esille hallinnollisessa keskustelussa jo 1960-luvun lopussa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa 1970-luvun alussa sekä Saksassa ja Ruotsissa 1970-luvun puolivälissä. Suomessa poliittinen ja hallinnollinen keskustelu monikulttuurisuudesta heräsi 1990-luvulla. Keskustelu monikulttuurisuudesta on ollut kontekstisidonnaista eli yhteydessä maahanmuuttoon, jonka tuloksena monet maat, Suomi mukaan lukien, ovat muuttumassa ja muuttuneet monikulttuurisiksi (Lepola 2000: 196–198). Monikulttuurisuus on aina kiistanalainen ajatus ja käytäntö, joka on jatkuvasti muutoksessa (Hall 2003: 234).

Monikulttuurisuus ei edellytä välittömästi sitä edeltävää maahanmuuttoa. Similä (1995: 12–13) määrittelee yhteiskunnan monikulttuuriseksi, jos siinä on erotettavissa erillisiä kulttuureja, joiden perusteella yhteiskunta on järjestäytynyt. Tämä merkitsee kulttuurien ja niiden aseman hallinnollista järjestelyä ja määrättyyn kulttuuriin kuuluvan ryhmän riittävää itsenäisyyttä hoitaa omia asioitaan. Esimerkkinä tästä Suomessa ovat suomenruotsalaiset (Lepola 2000). Monikulttuurisuuteen kuuluvaa kulttuurin käsitettä on hyvin vaikea yksinkertaisesti määrittää. Liebkind (2000: 13) on esittänyt, että kulttuurilla tarkoitetaan yleisesti hyväksytyjä uskomuksia ja tunteita, jotka koskevat asenteita, eettisiä arvoja, perhejärjestelmää jne. Kyse ei

ole siis pelkästään ihmisen toiminnan korkeakulttuurisista materiaalisista saavutuksista.

Perinteisesti monikulttuuriset yhteiskunnat on jaettu kahteen ryhmään kulttuurisen suvaitsevaisuuden, tasa-arvon ja erilaisuuden suhteen (Rex 1996). Ensimmäisen ryhmän muodostavat ne yhteiskunnat, joissa maahanmuuttajayhteisöillä ja niiden kulttuureilla on oikeus olla tasavertaisesti ja arvostetusti olemassa. Kyse on yhteiskunnasta, jossa ei ole yhtä voimakkaasti hallitsevaa ryhmää tai yhtä kulttuuria suosivaa mallia (Leggewie 1994). Toiseen ryhmään kuuluvat ne yhteiskunnat, joissa maahanmuuttajayhteisöt ja niiden kulttuurit ovat läsnä, niillä on oikeus olla olemassa, mutta ilman tasavertaisia oikeuksia ja arvostusta. Kärjitettyinä tätä voidaan kutsua monietnisen apartheidin tilanteeksi ja lievemmässä muodossa kyse on vähemmistön olemassaolon oikeuksien kaventamisesta vähämerkityksiksi (Lepola 2000: 199). Niitä yhteiskuntia, joissa muihin kuin valtaväestön kulttuuriin ryhmiin kuuluvilla yhteisöillä ei ole oikeutusta olla olemassa, ei voida pitää monikulttuurisina, ainakaan jos monikulttuurisuus sidotaan poliittisiin oikeuksiin. Käytännössä viimeistään globalisoitumisen myötä hyvin monet valtiot ovat monikulttuurisia, vaikka sitä ei olisikaan poliittisesti tiedostettu tai hyväksytty.

1.2. Vähemmistöt, maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus

Ajateltaessa monikulttuurisuutta on syytä määrittää niitä toimijoita, jotka luovat olemassaolollaan monikulttuurisuuden. Mikäli väestö koostuu suureksi osaksi yhdestä suurin piirtein yhtenäisestä etnis-kulttuurisesta ryhmästä, voidaan tätä väestöä nimittää *valtaväestöksi* ja sen kulttuuria valtakulttuuriksi. Valtaväestö viittaa toisaalta määrään ja tämän ryhmän valtaan ja vallankäyttöön.

Aiemmin monissa valtioissa oli tavoitteena yhden valtion ja yhden kansan politiikka, jonka tuloksena voitiin puhua kansallisvaltioista. Nyttemmin tätä politiikkaa on kritisoitu.

Suomessa on perinteisiä *vähemmistöjä*, kuten ajallisesti Suomessa pitkään olleet romanit, tataarit ja venäläiset. Hallinnollisesti järjestyneinä ja paremmassa asemassa ovat suomenruotsalaiset ja osittain myös saamelaiset. Vähemmistö suhteutuu aina muuhun väestöön eli voidaan puhua myös monista muistakin vähemmistöistä, esimerkiksi uskonnolliseen vakaumukseen tai sukupuoli-suuteen liittyen.

Eri kulttuureista peräisin olevien ihmisten laaja maahanmuutto Suomeen on varsin uutta, joten näiden Suomeen muuttaneiden nimeäminen on vielä muokkautumassa niin virallisessa kielenkäytössä kuin arkipuheessa. Suomen kontekstissa *ulkomaalainen* on kuka tahansa henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen. Virallisessa kielenkäytössä tavallisesti Suomeen vuodeksi tai pitemmäksi ajaksi asettuvia ulkomaalaisia nimitetään *maahanmuuttajiksi* (Shakir ja Tapanainen 2004: 15). Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, joten kulttuurisesti sitovana käsitteenä se on mahdoton ja muutenkin hankala – se viittaa jatkuvasti jostakin johonkin muuttamiseen.

Entä kun Suomeen muuttanut henkilö jää tänne vieläkin pitemmäksi aikaa ja juurtuu maahan, miten häntä nimitetään? Ihmisoikeusliiton julkaisussa toisen tai useamman polven maahanmuuttajista on käytetty myös nimitystä *maahanmuuttajataustainen* (Shakir ja Tapanainen 2004: 15). Tämä termi kuvaa hyvin tilannetta, mutta on kömpelö arkikielen tasolla. Heistä on käytetty myös nimeä *ulkomaalaistaustainen*. Maahanmuuttajien parissa työskentelevien puheissa vilahtavat myös termit ”mamu” ja ”uussuomalainen”.

Epävirallisesti käytetty *mamu* tulee lyhenteestä maahanmuuttaja tai maahanmuuttanut, joten tämä termi on edellisiä joustavampi ja ottaa huomioon henkilön eripituisen ajanjakson Suomessa. *Uussuomalainen* tai *suomenmaalainen* tarkoittaa henkilöä, joka ei ole syntyperäinen suomalainen, mutta joka on muuttanut Suomeen ja jäänyt maahan pitemmäksi aikaa. Henkilö on omalla tavallaan kotoutunut Suomeen ja tämän kautta tullut tavallaan ”suomalaiseksi”, ei kuitenkaan välttämättä aivan samanlaiseksi kuin suuri osa valtaväestöstä.

Arkikielessä ja mediassa sekoittuvat usein käsitteet pakolainen ja turvapaikanhakija. *Pakolainen* on henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Suomessa viranomaisen myöntää pakolaisstatuksen, joten kyseessä on virallinen hallinnon termi, vaikka joku saattaa tuntea että hän täyttää edellä mainittuja kriteereitä. Pakolaiseksi määrittelyä edeltää henkilön hakeminen turvapaikkaa Suomesta tai henkilön kuulumisen niiden kiintiöpakolaisten joukkoon, jotka Suomen viranomaiset ovat päättäneet ottaa vastaan. *Kiintiöpakolaisella* on YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaisstatus sekä maahantulolupa Suomeen vuosittain valtion tulo- ja menoarvion yhteydessä päätettävän kiintiön puitteissa. Sen sijaan *turvapaikanhakija* on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta, eikä hänelle ole vielä myönnetty pakolaisen statusta (Shakir ja Tapanainen 2004: 41). Suomessa arkikielessä pakolaisiksi kutsutaan kuitenkin usein virallisen määritelmän lisäksi henkilöitä, jotka ovat saaneet viranomaispäätöksen turvin jäädä maahan humanitaarisista syistä tai suo-

jelun tarpeen vuoksi, mutta jotka eivät ole varsinaisesti pakolaisia.

Erilaisten yhteiskunnassa vaikuttavien ryhmien ja yksilöiden väliset suhteet ovat keskeisiä, kun pohditaan monikulttuurisen yhteiskunnan mahdollisuutta. Kaikki kulttuurit muuttuvat jatkuvasti, joten maahanmuuttajien ja valtaväestön välisten yhteyksien myötä tapahtuu muutoksia myös valtaväestön kulttuur(e)issa. Myös suomalaisuus on käsitteenä tullut globalisaation ja maahanmuuton myötä monisysteemiseksi, joten kenties kaikista asukkaista Suomen valtion alueella on vähitellen tulossa ”uus-suomalaisia”.

Kanadalainen tutkija John Berry (1997) on kehittänyt yleisen mallin, jota voidaan käyttää pohdittaessa maahanmuuttajien asenteita ja mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Kyse on siitä, minkälaisia muutoksia tapahtuu asenteissa, arvoissa, uskomuksissa ja käyttäytymisessä, kun eri kulttuureihin kuuluvat ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa (Liebkind ym. 2004: 48–51). Maahanmuuttajalla on kaksi laajempaa asetelmaa, joiden kautta hän asettuu osaksi yhteiskuntaa: kokeeko maahanmuuttaja oman kulttuuri-identiteettinsä tärkeäksi ja kokeeko hän osallistumisen yhteiskuntaelämään ja muihin ryhmiin tärkeäksi. Näiden perusteella on maahanmuuttajilla neljä asennetta tai tilannetta suhteessa valtaväestöön ja yhteiskuntaan.

Sulautumisessa (assimilaatio) maahanmuuttaja hylkää oman kulttuuri-identiteettinsä ja haluaa sulautua valtaväestöön ja tulee vastaväestön kanssa samanlaiseksi. *Kotoutuminen* (integraatio) on asenne tai tilanne, jossa maahanmuuttaja haluaa säilyttää oman kulttuurinsa, mutta samalla osallistuu yhteiskuntaelämään ja pitää suhteita yllä valtaväestön kanssa. *Eristäytymisessä* (separaatio) maahanmuuttaja pyrkii säilyttämään ja korostamaan

oman kulttuurinsa piirteitä ja pitää selkeää etäisyyttä valtaväestöön. *Syrjäytyminen* (marginalisaatio) tarkoittaa, että maahanmuuttaja vieraantuu niin omasta kuin valtaväestön kulttuurista, eikä pysty omaksumaan kummankaan käytäntöjä (Berry 1997; Liebkind ym. 2004: 48–51). Maahanmuuttajalla on erilaisia polkuja yhteiskunnassa, mutta ”lokeroihin” vievät polut eivät ole aina vapaasti valittavissa (kuva 1). Esimerkiksi maahanmuuttajan ulkoiset fyysiset piirteet voivat tehdä sulautumisen mahdottomaksi tai valtion harjoittama politiikka voi pakottaa kotoutumiseen, vaikka halua olisi voimakkaampaan oman kulttuurin säilyttämiseen. Kulttuurien yhteentörmäysten tuloksena voi olla syrjäytyminen. Tätä tapahtuu esimerkiksi tilanteessa, jossa maahanmuuttajat ovat peräisin voimakkaita perinteitä säilyttävästä kulttuurista ja jossa heidän uudessa kotimaassaan syntyneet toisen polven maahanmuuttajat luopuvat merkittävästi näistä perinteistä, mutta elävät samaan aikaan uuden kotimaansa rasisisessä yhteiskunnassa.

Toisaalta monikulttuurisuus on käsitteenä ongelmallinen, sillä se usein käsittelee kulttuurillisia eroja liian yksinkertaisesti. Etnisyys määrittyy tavallisesti kulttuurin, kielen, uskonnon ja tapojen kautta kokonaisuutena, mihin liittyvät yhteinen menneisyys ja elinolot. Kuitenkaan kuuluminen tiettyyn etniseen ryhmään ei ylitä ihmisen yksilöllisyyttä (Shakir & Tapanainen 2005: 15). Entisen ”yksi maa yksi kulttuuri” -ajatuksen sijaan on kulttuurin ja maan suhde paljon monimutkaisempi. Valtioihin ja moniin muihin hallinnollis-poliittisesti rajattuihin alueisiin kuuluvat asukkaat ovat aina tiettyssä määrin ”kuvitteellisia” yhteisöjä. Kaikkien asukkaiden kuuluminen kulttuurisesti yhtenäiseen kansakuntaan on yhteiskunnallisesti tuotettu kuvitelma. Tätä kuvitelmaa pitävät yllä ne, joiden etuna on uskotella yhtenäisesti

		Kiinnittyminen valtaväestöön	
		Kyllä	Ei
Kiinnit- tyminen omaan maahan- muuttaja ryhmään	Kyllä	KOTOUTUMINEN	ERISTÄYTYMINEN
	Ei	SULAUTUMINEN	SYRJÄYTYMINEN

Kuva 1. Maahanmuuttajat yhteiskunnassa. Lähde: Muokattu Berryn (1997) mukaan.

hyväksytyin ja jaetun kulttuurin olemassaolo. Edut voivat olla taloudellisia, poliittisia tai vaikkapa tukeutua tarpeesta määritellä selkeästi oma ja lähiyhteisön identiteetti.

Syvällisemmin pohdittaessa ajatus monikulttuurisuudesta nostaa esille hankalan tilanteen, jossa yhteiskunnan nähdään koostuvan kulttuureista, jotka ovat selkeästi toisistaan erotettavissa ja jotka määrittyvät jokaisen kulttuurin ytimen kautta. Erityisen ongelmalliseksi tämä tulkinta muodostuu, jos ollaan sitä mieltä että yhteiskunnallisissa käytännöissä tapahtuu kulttuurin ”ytimen” tuottaminen. ”Ytimeen” uskomiseen ja kiinni kasvamiseen liittyy vallankäyttöä, josta yhteisön jäsenet eivät usein ole tietoisia. Hall (2003: 253–254) suhtautuu kriittisesti useisiin monikulttuurisen puheisiin, joissa esimerkiksi luodaan määrättyjä luonteenpiirteitä ihmisten rotuun, etnisyyteen, kulttuuriin ja uskonnollisiin piirteisiin perustuen.

Maahanmuuton yksi myönteisimpiä tuloksia on, että vallankäytön kautta rakennetut suljetut kulttuurit alkavat avautua ja niiden kielteiseksi rakennetut piirteet murentua. Monikulttuurisuuden yhteydessä voidaan puhua myönteisessä mielessä vuorovaikutteisesta sekoittumisesta, hybridisoitumisesta,

jossa erilaisten käytäntöjen rinnakkainelo muuttaa jatkuvasti niitä harjoittavia ryhmiä. Näin ylhäältäpäin kulttuurisesti yhtenäiseksi määritellyn yhteisön ”ydin” katoaa ja syntyy paljon monimuotoisempi monikulttuurisuus, joka rikastuttaa kaikkia osapuolia.

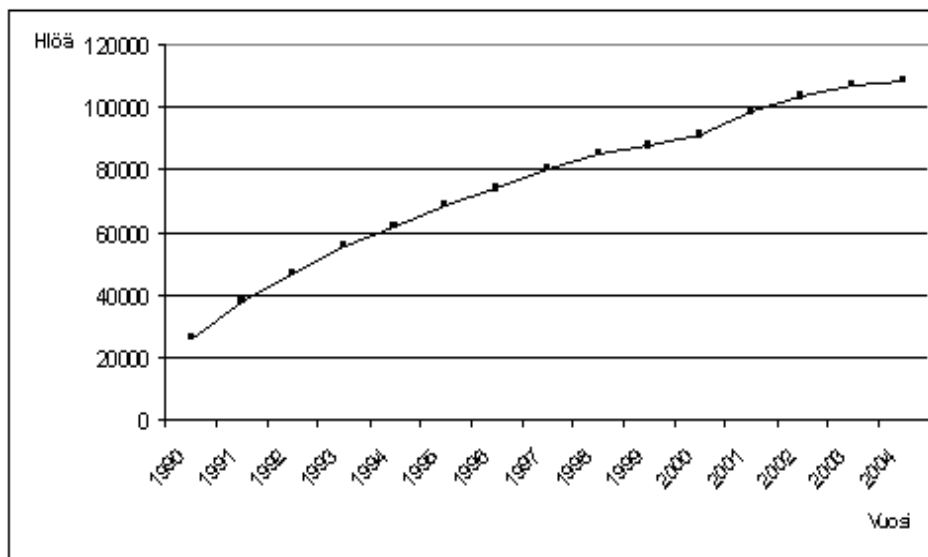
2. Maahanmuuttajat Suomen kontekstissa

Ennen 1980-lukua maahanmuutto Suomeen oli vähäistä ja yleisin syy oli avioliitto Suomessa asuvan henkilön kanssa. Ulkomaalaisia oli Suomessa 1980-luvun alussa 12900 eli 0,2 prosenttia maan väestöstä ja vuonna 1988 heitä oli 18700 (Tilastokeskus 2005a). Maahanmuuttajat nousivat Suomessa laajaan julkiseen keskusteluun 1990-luvulla. Taustalla olivat nopeat yhteiskunnalliset muutokset Euroopassa, jotka heijastuivat myös Suomeen. Berliinin muurin murtuminen, Neuvostoliiton hajoaminen ja levottomuudet niin entisessä Jugoslaviassa kuin muuallakin maailmassa johtivat tilanteeseen, jossa Suomeen pyrkivien ulkomaalaistaustaisten määrä kasvoi hyvin nopeasti. Erityi-

sesti prosessia vauhdittivat konfliktialueilta Suomeen tulleet turvapaikanhakijat sekä inkeriläisten paluumuutto. Suomen liittyttyä Schengenin sopimukseen on henkilöiden ja työvoiman vapaan liikkumisen periaate mahdollistanut työvoimapolitiittisen maahanmuuton Suomeen entistä laajemmin (Forsander 2002: 17–28). Vuoden 2004 lopussa Suomessa oli ulkomaalaisia 108346 eli 2,0 prosenttia väestöstä (Tilastokeskus 2005a). Kuvassa 2 on esitetty ulkomaalaisten määrä Suomessa vuodesta 1990 vuoteen 2004. Kuviota tarkasteltaessa on huomattava, että osa maahanmuuttajista on saanut Suomen kansalaisuuden, joten he eivät näy kuvassa.

Vähitellen Suomeen tulleet maahanmuuttajat ovat alkaneet jakautua edellä esitettyihin Berryn (1997) esittämiin käytäntöihin. Sulautumisen ja osittain myös kotoutumisen edellytyksenä on kansalaisuuden saaminen. Toisaalta esimerkiksi Hall (2003: 251) ei pidä mahdollisena maahanmuuttajien täy-

dellistä sulautumista valtakulttuuriin. Vuodesta 1991 vuoteen 2002 Suomen kansalaisuuden sai yhteensä 24183 muun maan kansalaista. Heistä suurimmat ryhmät olivat kotoisin seuraavista valtioista: Venäjä (3757), ilman kansalaisuutta tai tuntematon (2915), Somalia (2469), Viro (1655), Vietnam (1433), Ruotsi (1311) ja entinen Neuvostoliitto (1159) (Ulkomaalaisvirasto 2005). Vuoden 2003 lopussa Suomessa asui 158900 ulkomailla syntynyttä henkilöä eli maahanmuuttajaa, jotka muodostivat 3,0 prosenttia maan väestöstä. Toisaalta osa heistä on myös suomalaisia. Vuoden 2003 lopulla Suomessa oli 124800 asukasta, joiden äidinkieli oli joku muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Heidän osuutensa maan koko väestöstä oli 2,4 prosenttia (Nieminen 2004). Ulkomaalaisten, maahanmuuttajien ja muuta kieltä puhuvien osuus (2,0–3,0 prosenttia) ja määrä (100000–160000) on edelleen

Kuva 2. Ulkomaalaisten määrä Suomessa vuosina 1990–2004. Lähde: Tilastokeskus 2005a.

pieni verrattuna sitä Euroopan unionin vanhoihin jäsenvaltioihin.

Noin puolet Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista asuu Uudenmaan maakunnassa. Helsingissä ulkomaalaisia asuu noin 30000 ja heidän osuutensa koko väestöstä on 5,3 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisia Helsingissä oli 44400 eli 7,9 prosenttia väestöstä. Joillakin Helsingin asuinalueilla, kuten Meri-Rastilassa ja Kivikossa, on ulkomaalaistaustaisia lähes joka viides asukas (Pohjanpalo 2005). Helsingissä on myös paljon maahanmuuttajien siellä syntyneitä lapsia, joten toisen sukupolven myötä kaksisuuntainen monikulttuurisuus voimistuu.

2.1. Maahanmuuttopolitiikka ja asenteet maahanmuuttajia kohtaan

Suomen integroituminen osaksi Euroopan unionia vuonna 1995 kiinnitti Suomen entistä selvemmin osaksi kansainvälistä politiikkaa ja globaalia taloutta. Kysymys monikulttuurisuudesta on virallisissa asiakirjoissa varsin tuore. Vuonna 1994 pakolais- ja siirtolaisuusasiainneuvottelukunta esitti, että Suomi on tullut uuteen kehitysvaiheeseen, jota leimaa tarve kehittyä monokulttuurista monikulttuurisempaan Suomeen. Viranomaiset alkoivat kiinnittää entistä enemmän tietoisesti huomiota siihen, että Suomi-kuva olisi entistä monikulttuurisempi (Lepola 2000: 196). Tästä huolimatta 1990-lukua leimaavat myös konfliktit eli rasismi ja syrjintä Suomeen ulkomailta muuttaneita kohtaan. Kriittisimmissä tilanteissa konfliktit muuttuivat väkivaltaisiksi ja monet paikkakunnat, kuten Joensuu, saivat kielteisen maineen rasismin suhteen. Muutos kohti monikulttuurista yhteiskuntaa ei tapahtunut pelkästään myönteisissä merkeissä.

Tutkimukset suomalaisten asenteista maahanmuuttajia kohtaan osoittavat, että suhtautuminen maahanmuuttajiin kiristyi, kun Suomeen alkoi tulla enemmän pakolaisia ja turvapaikanhakijoita 1990-luvun alussa. Laman aikana asenteet kiristyivät. Kielteisesti maahanmuuttajiin suhtautuvat perustelivat omaa asennettaan usein pelolla työpaikkojen ja sosiaalietujen menetyksestä. Laman hellitettyä 1990-luvun lopussa suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin muuttui jälleen suopeammaksi, mutta oli kuitenkin kielteisempää kuin ennen maahanmuuttajien ensimmäistä suurta aaltoa. Myönteisimmin suomalaiset suhtautuivat hyödyllisiksi koettuihin maahanmuuttajiin, joita olivat huippuosajat, opiskelijat, yrittäjät ja ottolapset. Humanitaarisista syistä Suomeen vastaanotettuihin maahanmuuttajiin suhtauduttiin penseämmin. Kansallisuudesta kielteisimmin suhtauduttiin venäläisiin, arabeihin ja somaleihin eli ryhmiin, joita Suomessa oli runsaasti (Liebkind 2000: 29–33). Vuonna 2000 Euroopan unionin jäsenvaltiossa tehdyn tutkimuksen mukaan suomalaiset kuitenkin asennoituivat maahanmuuttajia ja etnisiä vähemmistöryhmiä kohtaan myönteisemmin kuin Euroopan unionin kansalaiset keskimäärin. Osaselityksenä Shakir ja Tapanainen (2004: 45) esittävät, että ulkomaalaista syntyperää olevien osuus koko Suomen väestöstä oli tuolloin määrittäen ja suhteellisesti kaikkein pienin Euroopan unionin maista.

Vähitellen on maahanmuuttajista tullut arkipäiväinen ilmiö. Suomen kielessä on uusia sanoja kuvaamaan tänne muualta tulleita asukkaita, kuten termi ”uussuomalaiset”, ja mediassa on heistä keskusteltu runsaasti. Suomessa ei kannateta merkittävästi poliittisia ryhmiä, jotka avoimesti kannattavat vihamielistä politiikkaa ulkomaalaisia tai maahanmuuttajia kohtaan. Alkuvuosien jäl-

keen viranomaisten suhtautuminen rasismia kohtaan on tiukentunut, vaikka he itsekin välillä syyllistyvät rasismiin. Rasismia on edelleen Suomessa, mutta rasististen rikosten määrä on melko pieni. Vuonna 2002 poliisiin tietoon tuli 364 rasistista rikosta, joista 28 prosenttia oli pahoinpitelyjä ja 16 prosenttia vahingontekoja. Aiemmissä tutkimuksissa (Jasinskaja-Lahti ym. 2002) on tullut ilmi, että yli kaksi kolmasosaa (69 prosenttia) maahanmuuttajista ei ollut koskaan ilmoittanut poliisille kokemaansa rasistista rikosta ja vain seitsemän prosenttia oli ilmoittanut kaikista kokemistaan rasistisista rikoksista (Shakir ja Tapanainen 2004: 18). Venäläisiä ja virolaisia maahanmuuttajia (2943 henkilöä) koskeneessa tutkimuksessa joka neljäs oli kokenut rasistisia rikoksia viimeisen vuoden aikana, useimmiten solvauksia (Liebkind ym. 2004: 205).

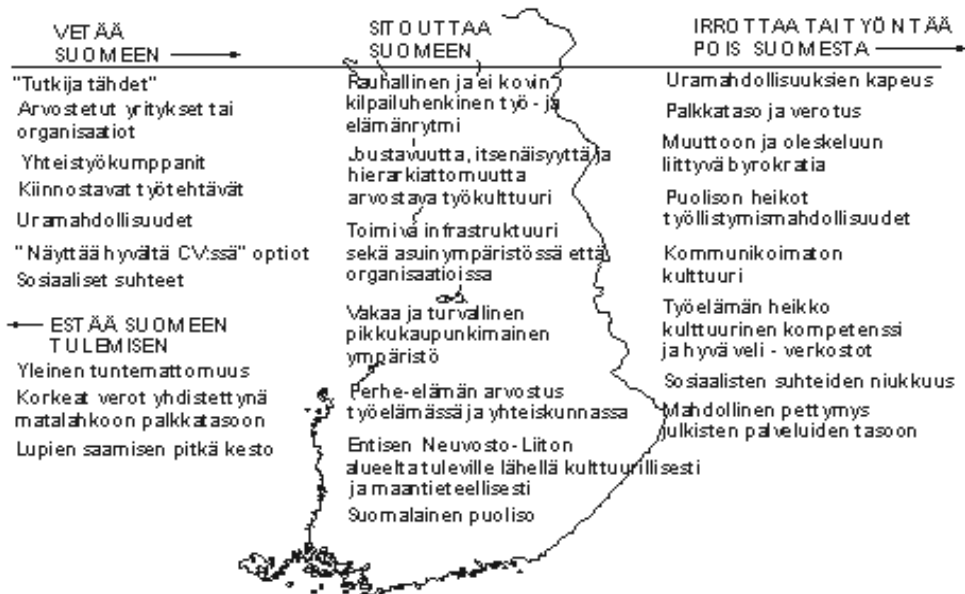
Suomen virallista suhtautumista maahanmuuttajiin heijastaa maan hallituksen harjoittama maahanmuuttopolitiikka. Vuonna 1997 hallitus hyväksyi periaatepäätöksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi koskien paluumuuttajia, turvapaikanhakijoita ja pakolaisia. Virallisen maahanmuuttopolitiikan keskeinen tavoite on Suomessa pysyvästi asuvien maahanmuuttajien kotouttaminen perustuen vuonna 1999 säädettyyn lakiin maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, sekä vuoden 2004 ulkomaalaislakiin. Kotouttaminen on viranomaisten lakisääteistä toimintaa, jossa tuetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena hänen osallistumisensa työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen.

Maahanmuuttajien kotouttamisen ja turvapaikanhakijoiden vastaanoton yleinen kehittäminen, suunnittelu, ohjaus ja seuranta sekä yhteensovittaminen kuuluvat asian-

omaiselle ministeriölle. Työvoima- ja elinkeinokeskuksen tehtävänä on asianomaisen ministeriön alaisena maahanmuuttajien yhteiskuntaan ja työelämään kotouttamisen ja turvapaikanhakijoiden vastaanoton suunnittelu, ohjaus, seuranta sekä muut erikseen määrättävät tehtävät. Kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisessa. Työvoimatoimisto yhdessä työvoima- ja elinkeinokeskuksen kanssa huolehtii työvoimapolitiittisten toimenpiteiden sekä työvoimapolitiittisten järjestämisen. Kunta laatii kotouttamisohjelman yhteistyössä työvoimaviranomaisen ja muiden viranomaisten sekä kansaneläkelaitoksen kanssa. Ohjelma sisältää suunnitelman tavoitteista, toimenpiteistä, voimavaroista sekä yhteistyöstä maahanmuuttajien kotouttamisessa. Ohjelmaa laadittaessa ja toteutettaessa kuullaan maahanmuuttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä ja mahdollisuuksien mukaan muita paikallisia tahoja (Laki... 1999; Ulkomaalaislaki 2004).

Vuonna 2004 hyväksyttiin yhdenvertaisuuslaki, joka asettaa haasteita myös maahanmuuttajien kotouttamiselle yhteiskuntaan ja varsinkin työelämään. Hallituksen tulevaisuusselonteossa vuonna 2004 otettiin maahanmuuttoon myönteinen kanta. Uusi maahanmuuttopolitiikka on valmisteilla ja vähitellen on otettava laajemmin kantaa myös kysymykseen maahanmuuttajista niin työvoima- kuin pakolaispoliittisena kysymyksenä. Maan hallitus tukee erityisesti työperusteista maahanmuuttoa, joten on odotettavissa nykyistä joustavampaa tulkintaa maahanmuuttopolitiikkaa säätelevistä laeista.

Seurattuani vuoden 2004 lopussa ja vuoden 2005 alussa julkisessa sanassa käytävää keskustelua ja mielipidekirjoituksia liittyen maahanmuuttajiin, on entistä selkeämmäksi tullut Suomeen ulkomailta pyrkivien jako

Kuva 3. Suomi globaalitalouden osajien silmin. Lähde: Forsander ja Raunio 2004.

erilaisiin luokkiin. Ensinnäkin, puhutaan "A-luokan" ulkomaalaisista huippuosajista, joiden tulo Suomeen katsotaan välttämättömäksi, jotta Suomessa sijaitsevien yritysten kilpailukyky säilyisi korkeana (kuva 3). Näyttää siltä, että ulkomaalaisia huippuosajia tarvitaan välttämättä pitämään Suomi maailman kilpailukykyisimpänä maana, ainakin tällaista kuvaa luovat monet toimijat eli Nokian pääjohtaja Jorma Ollilan (22.10.2003) sanoin: "Kohtalonkysymys on se, miten Suomi voi menestyä kilpailussa investoinneista ja osaavista ihmisistä Euroopan, Aasian ja Amerikan johtavien keskusten puristuksessa."

Toiseksi, puhutaan myös "B-luokan" maahanmuuttajista, jotka ovat mahdollista "halpaa työvoimaa", jotka tekevät Suomessa matalapalkkaista alempaa koulutusta vaativaa työtä. Tässä yhteydessä on nostettu esille lähitulevaisuudessa Suomessa tapahtuva väestörakenteen muutos, jossa välittö-

mästi viimeisen sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle. Suomessa on korkea työttömyys ja työvoiman ulkopuolella olevien työkäisten määrä on satoja tuhansia, mutta rakenteellisista seikoista johtuen ei suurten ikäluokkien jättämää aukkoa työvoimaan voitane kovin helposti täyttää nykyisillä työttömillä. Osa asiantuntijoista on sitä mieltä, että jotta yhteiskunta voisi toimia 2010-luvulla, tarvitaan Suomeen työvoimaa – erityisesti edullista – maan rajojen ulkopuolelta. Euroopan unionin itälääjentyminen ja sieltä peräisin olevan vuokratyövoiman käytön mahdollistuminen Suomessa on jo johtanut tilanteisiin, joissa Suomeen töihin lähetettyjen henkilöiden oikeuksia on poljettu.

Toisaalta, on esitetty myös vasta-argumentteja ulkomailta tulevia kohtaan. Esimerkiksi Helsingin Sanomien mielipideosastossa Ari Ojapelto (2005) korostaa, että nykyisten ulkomaalaisten työttömyys Suo-

nessa on kolminkertainen (27 prosenttia) verrattuna koko väestöön. Suomessa asuvista yli 15-vuotiaista ulkomaalaisesta tohtorin tai lisensiaatin tutkinto on noin 600 henkilöllä, korkeakoulututkinto noin 14300 henkilöllä, muu tutkinto noin 22000 henkilöllä ja ilman tutkintoa on noin 44000 henkilöä. Suurin osa maahanmuuttajista on epävakaassa asemassa työmarkkinoilla ja joka kolmas Suomessa 4–8 vuotta asunut työkäinen maahanmuuttaja ei ole koskaan ollut töissä Suomessa. Työvoimapolitiittinen ajatus ”A- ja B-luokan” ulkomaalaisista voi muuttua käytännöksi, jossa he tekevät ”A- ja B-luokan” töitä muuttuen vähitellen ”A- ja B-luokan” kansalaisiksi. Kolmantena on ”C-luokka”, johon kuuluvat turvapaikanhakijat ja osittain myös pakolaiset, joita tarkastelen seuraavassa osiossa.

2.2. Pakolaispolitiikka

Turvapaikanhakijat ovat mediassa varsin näkyvä, julkisessa tilassa lähes näkymätön ja hallinnossa numeroksi kavennettu ryhmä. Edelleen silloin tällöin nousevat esille ”kansan syvien rivien” äänet, että ”muukalaiset” vievät työpaikkamme ja käyttävät sosiaaliturvaamme hyväksi. Julkisessa sanassa on tässä yhteydessä käytetty uusia termejä, kuten ”turvapaikkaturismi”, jossa nähdään juuri Suomesta turvapaikkaa etsivien tulleen maahan keinottelemaan lakisääteisellä oikeusturvalla.

Euroopan unionissa ei ole yhtenäistä käytäntöä turvapaikkaa hakevia kohtaan. Viime vuosina turvapaikan saamisen mahdollisuudet ovat kiristyneet, kun monet jäsenvaltiot ovat kiristäneet politiikkaa, joka koskee maahan pyrkiviä ulkomaalaisia. Tähän liittyy myös niin sanottu Dublin-menettely, jossa turvapaikkahakemuksen sisällöllinen tutkiminen kuuluu sille Euroopan unionin jäsenvaltiolle, jossa turvapaikanhakija

on hakenut ensimmäistä kertaa turvapaikkaa (Shakir ja Tapanainen 2004).

Sanomalehti Kalevan (19.5.2005) mukaan sisäministeri Kari Rajamäki on käyttänyt termiä ”turvapaikkashoppailijat” niistä Suomeen tulleista turvapaikanhakijoista, jotka ovat jo hakeneet turvaa jostain muusta Euroopan unionin maasta. Sisäministeri kannattaa lain säätämistä, joka mahdollistaisi kielteisen turvapaikkapäätöksen antamisen jo rajalla eli näiden hakijoiden ”pikakäännästyksen”. Viranomaisten pitäisi hänen mukaansa valvoa turvapaikanhakijoita tarkemmin, sillä vuonna 2004 Suomesta turvapaikkaa hakeneista lienee hieman yli 400 kadonnut viranomaisilta jäljettömiin.

Suomessa ulkomaalaislaki mahdollistaa kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyn nopeutetun menettelyn. Mikäli turvapaikanhakija saa kielteisen päätöksen ulkomaalaisvirastolta, on hänellä päätöksestä tiedoksi saatuaan kahdeksan päivää aikaa hankkia asiaan perehtyvä lakimies, joka laatii vastanäytön perusteella valituksen ja tuomioistuimen on ehdittävä ratkaista maasta käännättämisen kieltämisestä koskeva pyyntö. Henkilö käännetetään maasta, mikäli hallinto-oikeus ei ole ehtinyt ottaa kantaa käännätyksen täytäntöönpanoon tai kieltänyt käännättämistä (Shakir ja Tapanainen 2004: 42–43). YK:n kidutuksen vastainen komitea on kiinnittänyt huomiota nopeutetun menettelyn ongelmiin ja suosittelee, että turvapaikanhakijan oikeusturvaa parannettaisiin Suomessa.

Euroopan unionin jäsenvaltioiden erilainen turvapaikkapolitiikka on johtanut siihen, että aidostikin turvapaikkaa tarvitsevien henkilöiden perusteita ei tutkita riittävästi kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltiossa. Näin ollen ”pikakäännästyksen” mahdollistuessa Suomessa ulkomaalaisvirasto ja muut viranomaiset käyttäisivät Dublin-käytäntöä perusteena jättää

mainitun henkilön oikeus turvapaikkaan tutkimatta ja palauttaisivat turvapaikanhakijan kenties sellaiseen Euroopan Unionin jäsenvaltioon, jossa hakijan perusteita ei ole tutkittu kunnolla. Tuloksena olisi, että ”C-luokan” muukalaiset olisivat tuomittuja kiertämään Euroopan unionin jäsenvaltiosta toiseen, kunnes heidät pystytään poistamaan Euroopan unionin territoriolta.

Pakolaispolitiikka on hyvin herkkä poliittinen keskustelun aihe Suomessa. Mediassa asia on jatkuvasti esillä ja usein esitetään tarvetta käytäntöjen kiristämiseen. Kun tarkastellaan todellista tilannetta, tulee ilmi että pakolaisten määrä Suomessa on hyvin pieni. Viimeisen kymmenen vuoden aikana eli vuodesta 1995 vuoteen 2004 Suomi otti vastaan yhteensä 6183 kiintiöpakolaista eli keskimäärin noin 600–700 vuodessa, riippuen valtion tulo- ja menoarviosta (Shakir ja Tapanainen 2004: 42). Muutoin samana ajanjaksona pakolaisstatuksen saaneita henkilöitä on ollut keskimäärin kymmenen vuodessa (Ulkomaalaisvirasto 2005). Viimeisen kymmenen vuoden aikana kaikkien Suomeen tulleiden pakolaisten määrä on noin 0,1 prosenttia Suomen kokonaisväestöstä.

Turvapaikkaa Suomesta hakevia on ollut varsin tasainen määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana eli noin 3000–4000 vuodessa. Vuosittaiset vaihtelut ovat olleet suuria, mistä johtuen hakemusten hallinnollinen käsittely on välillä ruuhkautunut. Vuosina 1995–1999 turvapaikan tai oleskeluluvan turvapaikkamenettelyn kautta sai 1724 henkilöä eli 345 henkilöä vuodessa ja vuosina 2000–2004 3165 henkilöä eli noin 633 henkilöä vuodessa, mukaan lukien Suomessa jo olevien oleskeluluvan saaneiden henkilöiden perheiden yhdistämiset (Ulkomaalaisvirasto 2005). Laissa rinnastetaan pakolaiseen henkilö, jolle on myönnetty oleskelulupa suojelun tarpeen vuoksi tai painavasta hu-

manitaarisesta syystä tai joka on pakolaisen tai edellä mainitut kriteerit täyttävän henkilön perheenjäsen tai muu omainen edellyttäen, että hänellä on ollut perheside pakolaisen tai oleskeluluvan saaneen henkilön kanssa ennen tämän maahantuloa Suomeen (Ulkomaalaislaki 2004). Vuonna 2004 turvapaikkahakemuksen keskimääräinen käsittelyaika oli noin viisi kuukautta. Kielteisen päätöksen turvapaikkahakemukseen sai normaalissa menettelyssä noin joka viides (737) hakija ja nopeutetussa menettelyssä neljä viidestä (2684) hakijasta. Vajaa puolet (47 prosenttia) kielteisistä päätöksistä tehtiin Dublin-menettelyn perusteella (Shakir ja Tapanainen 2004: 42).

Yhteenvedona voidaan todeta, että viimeisen kymmenen vuoden aikana on luvan jäädä asumaan Suomeen saanut yhteensä 11072 henkilöä (0,2 prosenttia Suomen väkiluvusta) turvapaikkamenettelyn tai pakolaisuuden kautta. Tämän ”pakolaisaallon” tuloksena vuosittain Suomeen tulee hieman yli tuhat ihmistä. Jos he sijoittuisivat tasaisesti Suomeen, niin kyse olisi vuosittain yhdestä ”pakolaisesta” kolmeasataa nelökilometriä kohden. Suomi ei ole hautautumassa turvapaikkaa hakevien alle, eikä kiintiöpakolaisten tai turvapaikkamenettelyn kautta Suomeen jääneitä ole juuri havaittavissa Suomen väestörakenteessa.

3. Monikulttuurisuus ja maahanmuuttajat Oulun kon- tekstissa

Oulu on toisaalta tavallinen, toisaalta erityinen paikka ajateltaessa monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajia Suomessa. Ulkomaalaisen määrän kasvu Oulussa on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana kehittynyt melko yhdenmukaisesti verrattuna koko

Suomeen. Kaupungissa olevien eri kansallisuuksien määrä on noussut yli sadan. Toisaalta verrattuna muihin suuriin suomalaisiin kaupunkeihin on Oulussa selvästi vähemmän määrällisesti ja suhteellisesti ulkomaalaisia ja maahanmuuttajia. Tarkasteltaessa monikulttuurisuuden mahdollisuuksia ja haasteita tulee ilmi, että Oulussa on seurattu kansallista maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaa ilman että kaupunki toimijana olisi ollut kovin aktiivinen.

Vuonna 1980 Oulussa asui 168 ulkomaalaista ja vuonna 1988 heitä oli 243 eli vain 0,2 prosenttia kaupungin asukkaista (kuva 4). Yksittäinenkin ulkomaalainen katukuvasa oli suuri ihmettelyn aihe. Tämän jälkeen alkoi heidän lukumääränsä nopea kasvu ja tuhannen ulkomaalaisen raja ylitettiin vuonna 1994 (Tilastokeskus 2005a). Kasvun syynä oli Suomeen kohdistunut turvapaikanhakijoiden aalto. Kansallisen politiikan mukaisesti maahan tulleita turvapaikanhakijoita, tätä kautta oleskeluluvan saaneita ja kiintiöpakolaisia sijoitettiin eri puolelle Suomea, myös Ouluun.

Kahden tuhannen ulkomaalaisen määrä Oulussa ylitettiin vuonna 2004, jolloin ulkomaalaisia oli 2089 eli 1,6 prosenttia kaupungin asukkaista (kuva 4). Ulkomaalaisten määrä ja suhteellinen osuus Oulussa on edelleen alhainen verrattaessa sitä muihin Suomen suuriin kaupunkeihin. Vuonna 2004 Helsingissä oli 29200 ulkomaalaista (5,1 prosenttia väestöstä), Espoossa 9700 (4,3%), Vantaalla 7700 (4,1%), Turussa 7300 (4,3%), Tampereella 5600 (2,8%) ja Lahdessa 2600 (2,6 %) (Tilastokeskus 2005a).

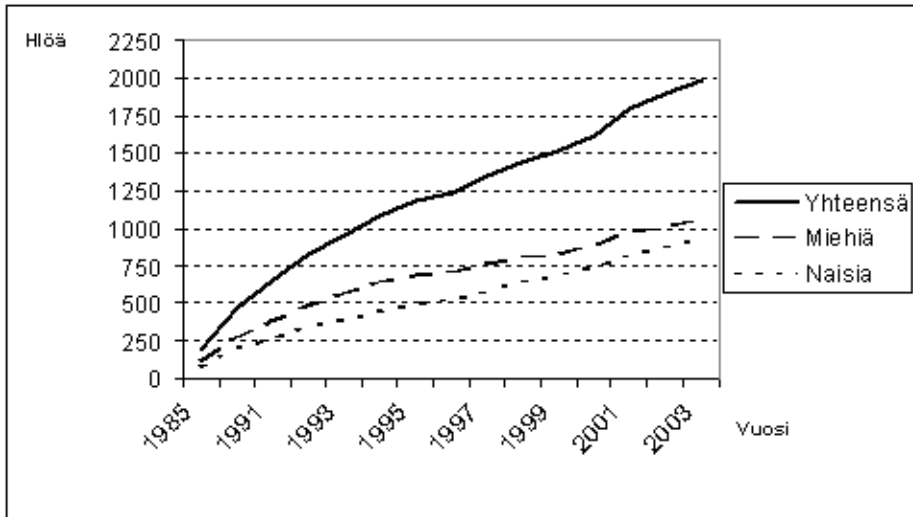
Oulussa asuu tai opiskelee lähes sadasta eri maasta lähtöisin olevia ihmisiä. Venäläiset, joita on 340 henkilöä, muodostavat Oulussa selkeästi suurimman etnisen vähemmistön kansalaisuuden mukaan tarkasteltuna. Muita määrältään yli sadan asukkaan ryhmiä

ovat irakilaiset (152 henkilöä), ruotsalaiset (149), entiset jugoslaviaiset (113) ja kiinalaiset (116). Yli 50 ulkomaalaisen ryhmiä ovat vietnamilaiset (87), virolaiset (73), sudanilaiset (70), britit (68) ja saksalaiset (53). Ryhmien määrät ovat esimerkiksi Helsinkiin verrattuna 10–20 kertaa pienempiä. Ulkomaalaisten sukupuolijakauma Oulussa on varsin tasainen, sillä vuonna 2003 ulkomaalaisista miehiä oli noin 53 prosenttia. Työikäisiä ulkomaalaisista oli kolme neljästä eli noin 1500 (Tilastokeskus 2005a).

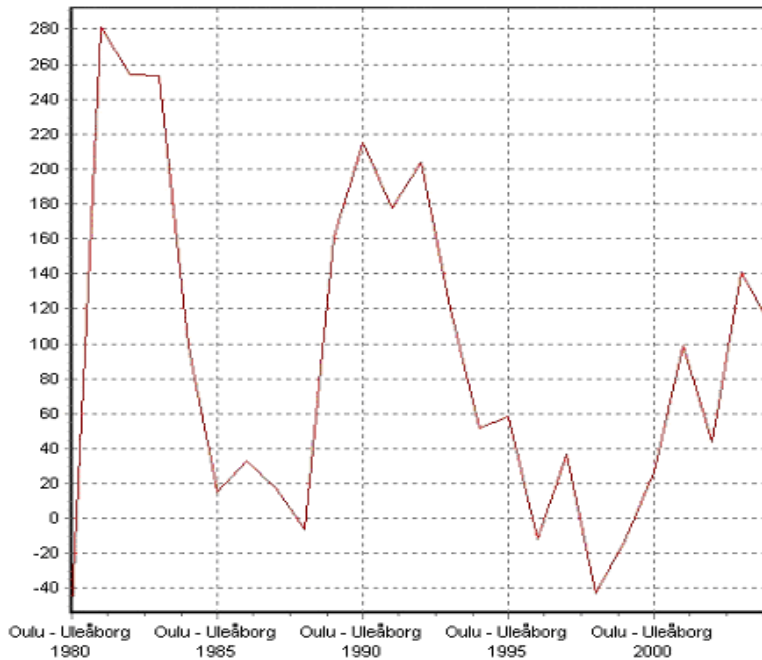
Ouluun on saapunut melko tasaisesti maahanmuuttajia 1980-luvun alusta lähtien. Vuosien 1991 – 2004 aikana on Pohjois-Pohjanmaalle sijoitettu 1076 kiintiöpakolaista, joista 754 Ouluun. Kansallinen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikka on ollut Pohjois-Pohjanmaan ja Oulun käytäntönä. Siinä työvoima- ja elinkeinokeskus osoittaa pakolaisen kuntaan, joka on tehnyt maahanmuuttajien kotouttamisohjelman. Tässä yhteydessä sovitaan pakolaisten kustannusten korvaamisesta kunnalle valtioneuvoston päättämien perusteiden mukaisesti.

Oulun kaupungin maahanmuuttajatoimisto, joka huolehtii Ouluun saapuvien pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanotosta, vastaanottaa vuosittaisen kiintiön puitteissa noin 50 uutta kiintiöpakolaista vuodessa. Viimeisten 15 vuoden aikana Ouluun on saapunut keskimäärin 54 kiintiöpakolaista vuodessa, erityisesti Sudanista. Tällä hetkellä kiintiöpakolaisia sijoitetaan Ouluun, Iihin, Raahen, Ruukkiin ja Haukiputaalle. Aiemmin heitä on sijoitettu myös Liminkaan, Muhokselle ja Pattijoelle (Murtovaara 2005). Suurin osa maahanmuuttajataustaisista kuuluu ensimmäiseen sukupolveen eli he eivät ole syntyneet Suomessa, vaan sijoittuneet muuton kautta Ouluun.

Kiintiöpakolaisten lisäksi Ouluun tulee vuosittain myös muita maahanmuuttajia,

Kuva 4. Ulkomaalaiset Oulussa vuosina 1985–2003. Lähde: Tilastokeskus 2005a.

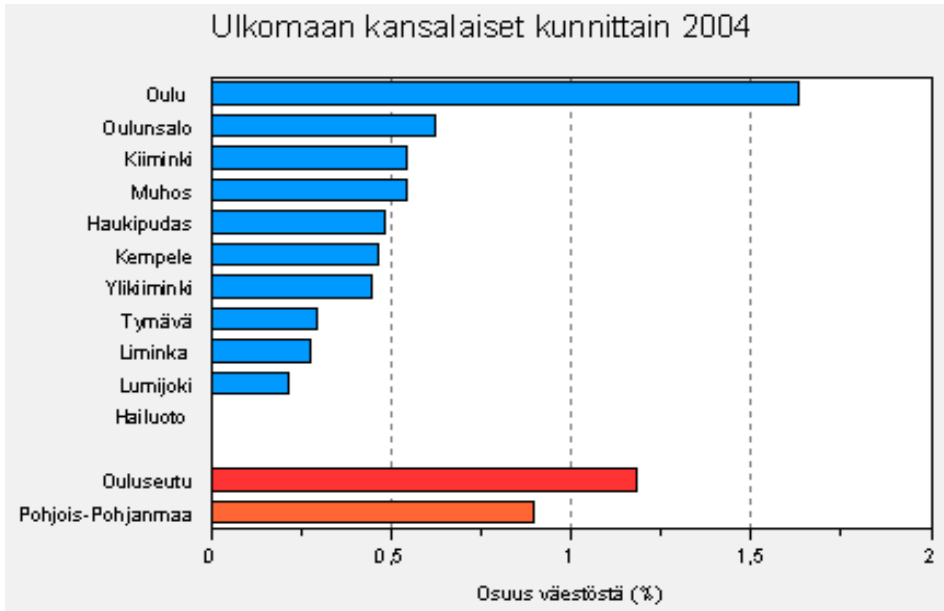
Kuva 5. Nettosiirtolaisuus Ouluun 1980–2004. Lähde: Tilastokeskus 2005a.

kuten turvapaikkamenettelyn kautta oleskeluluvan saaneita, työn perässä muuttajia ja opiskelijoita. Osa Ouluun ulkomailta tulevista on myös suomalaisia paluumuuttajia. Kuvassa 5 on esitetty Oulusta ulkomaille muuttaneiden ja ulkomailta Ouluun muuttaneiden erotus vuosina 1980–2004. Maahanmuutto Ouluun oli selvästi positiivinen 1990-luvun alkuvuosina, mitä selittää turvapaikan ja oleskeluluvan saaneiden henkilöiden ja pakolaisten sijoittaminen kaupunkiin. Aivan viime vuosina on maahanmuutto muuttanut jälleen selvästi positiiviseksi. Tämä muuttajien joukko koostuu monista ryhmistä ja heidän joukossaan on myös suomalaisia paluumuuttajia.

Vuonna 2003 oli muita kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia Oulussa 2324. Vaikka tämä luku on pieni, on heitä lähes kymmenen kertaa enemmän kuin ruotsia äidinkielenään puhuvia Oulussa. Ulkomailta syntyneiden osuus Oulun väestöstä vuonna 2005 on arviolta 2300–2500, mikä tekee vajaat kaksi prosenttia kaupungin väestöstä. Heidän osuudestaan kaupunginosittain ei ollut tässä yhteydessä saatavilla tarkkaa tietoa. Tätä voidaan kuitenkin arvioida sen mukaan, kuinka paljon eri suuralueilla on asukkaita, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi. Vuonna 2003 määrällisesti kaikkien eniten (441) heitä oli Kaijonharjussa eli 3,9 prosenttia asuinalueen väestöstä. Toisaalta tässä joukossa lienee joitakin saamenkielisiä. Vain kahdella suuralueella muunkielisten osuus oli yli kolme prosenttia ja kolmella suuralueella heitä oli yli 300 (Tilastokeskus 2005b). Oulussa ei ole näin ollen yhtään asuinalueita, jossa maahanmuuttajien määrä olisi korkea, esimerkiksi verrattuna muihin suuriin suomalaisiin kaupunkeihin. Ulkomaalaistaustaisia lyhyemmän aikaa Oulussa viipyviä on luonnollisesti enemmän Heikinharjussa, jossa si-

jaitsee turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus sekä Linnanmaan läheisyydessä, jossa sijaitsee yliopisto. Oulussa ulkomaalaisten osuus on pieni, mutta muualla Oulun seudulla se on hyvin pieni eli kuntatasolla kaikkialla 0,2–0,6 prosenttia (kuva 6). Suurimmat ulkomaalaisryhmät kunnissa vuonna 2004 olivat tavallisimmin Venäjä, Ruotsi, Vietnam ja Viro. Kiinalaisten ja sudanilaisten määrä on selkeästi kasvussa (Tilastokeskus 2005a).

Oulussa asuvien ulkomaalaisten ja ulkomaalaistaustaisten tulevaa kehitystä pohdittaessa tuon esille joitakin havaintoja Helsingistä, jonka kehitys on noin vuosikymmenen edellä tässä suhteessa. Helsingin ulkomaalaisväestö sisältää hyvin erilaisia ryhmiä väestörakenteen, työssäkäynnin ja asumisen suhteen. Ulkomaalaiset ovat ikärakenteeltaan nuorempia, useammin naimisissa ja heillä on enemmän lapsia verrattuna muihin helsinkiläisiin. Vaikka puolet ulkomaalaistaustaisista kuuluu työvoimaan, heidän työttömyytensä vaihtelee kansalaisryhmittäin erittäin paljon. Osalla ryhmistä työttömyys on suomalaisia pienempi, osalla moninkertainen. Helsinkiin muuttosyynä on töiden lisäksi opiskelu tai suomalaisen kanssa avioituminen. Helsingissä on pakolaisina tulleita ulkomaalaisia suhteellisesti enemmän verrattuna muuhun maahan, koska useat pakolaiset ovat muuttaneet ensimmäisestä sijoituskunnastaan myöhemmin Helsinkiin. Helsingissä on kaupunginosia, jossa ulkomailta syntyneiden osuus on lähes 20 prosenttia asukkaista ja useita kaupunginosia, joissa heitä on yli kymmenen prosenttia. Helsingissä ulkomaalaiset asuvat muuta väestöä huomattavasti useammin vuokra-asunnoissa ja heidän sijoittumisensa painottuu itäisiin kaupunginosiin. Alueilla, joissa on paljon edullisia vuokra-asuntoja, asuu niin pakolaisia, maahanmuuttajia kuin ulkomaalaisia

Kuva 6. Ulkomaalaisten osuus koko väestöstä Oulun seudulla vuonna 2004. Lähde: Tilastokeskus 2005c.

opiskelijoita, joista viimeksi mainitut varsinkin oppilaitosten lähellä. Omana alueenaan on kantakaupunki, jonka omistusasuntoihin on keskittynyt työssäkäyviä eurooppalaisperäisiä ulkomaalaisia (Ranto 2005).

Viime vuosina on Oulussa alettu toimia aktiivisemmin ajatellen ulkomaalaisiin ja maahanmuuttajiin kohdistuvaa työvoimapolitiikkaa (katso tämän julkaisun muut artikkelit). Maahanmuuttajille on räätälöity useita työvoimapolitiittisia kursseja Euroopan unionin, kansallisen ja paikallisen rahoituksen turvin (Parhankangas 2004). Halukkuus yrittäjyyteen ulkomaalaisten joukossa on suhteellisesti aktiivisempaa verrattuna suomalaisiin, joten kaupungin hallinnossa on suunniteltu tukitoimia yrittäjyyden mahdollistamiseksi. Oulussa on toteutettu mm. maahanmuuttajayrittäjille suunnattu koulutus, johon osallistui 18 yrittäjää sekä maahanmuuttajien työllisyyttä edistäviä kursseja ja projekteja. Kyseessä ovat pääosin toimet,

joita liittyvät kansalliseen kotouttamispolitiikkaan.

Kiinnostus ulkomaaisiin huippuosajiin Oulun seudulla on kasvanut. Ratkaisevaa ulkomaalaisten osajien Suomeen muuttamiselle on kiinnostava työtehtävä, oman osaamisen kartuttaminen ja urakehitys omalla alalla haastavissa tehtävissä. Vastaanottavan organisaation sijainnilla ei ole niinkään merkitystä, joten tässä mielessä Oulun syrjäinen sijainti ei ole niin ratkaisevaa. Ulkomaalaisia osajia sitouttaa Suomeen työkulutturi, jossa arvostetaan joustavuutta, itsenäisyyttä, matalaa hierarkiaa ja perhe-elämää. Suomalaisen työyhteisön kielteisiä puolia ovat monikulttuurisen osaamisen ja kanssakäymisen puute. Osajien sitoutumista tietylle asuinalueelle edistää monikulttuurinen asuinympäristö (Forsander ja Raunio 2004). Tässä mielessä tärkeää on maahanmuuttajien perheiden sopeutuminen Ouluun, mitä tukee muun muassa Expatriate Family Adjustment -hanke.

Monikulttuurisuus ei ole vielä noussut riittävästi esille Oulussa hallinnon toimissa. Oulussa maahanmuuttajia koskeva asiointi ja palvelut on keskitetty kansainväliseen toimintakeskukseen Toppeliukseen, jossa sijaitsevat myös maahanmuuttajatoimisto ja Pohjois-Suomen tulkkipalvelu. Lisäksi maahanmuuttajia koskien aktiivisesti toimii mm. Settlementti ry. (Parhankangas 2004: 31). Oulun kestävän kehityksen yhtenä ajatuksena on ollut lisätä suvaitsevaisuutta ja kohdata monikulttuurisuus voimavarana, mutta konkretisointi ja syvälinen strategia aiheeseen liittyen eivät tule esille. Monikulttuurisuuden teemat Ouluun liittyen linkittyvät pikemminkin Oulun yliopiston tarjoamiin kursseihin ja opetukseen monikulttuurisuudesta sekä erilaisiin kulttuuritapahtumiin, joissa ”esitetään” erilaisia kulttuuriperinteitä. Oulussa on suunnitteilla lisätä monikulttuurisuus- ja maahanmuuttajakysymyksiin liittyvää koulutusta sekä näitä koskevia tapahtumia sekä verkostoja. Monissa muissa suurissa suomalaisissa kaupungeissa toimitaan jo aktiivisesti kohti monikulttuurisuutta. Esimerkiksi Helsingin kaupunki ottaa huomioon lainsäädännöllisten tekijöiden lisäksi kaupungin itsensä asettamat tavoitteet

sen pyrkiessä monikulttuuriseksi eurooppalaiseksi kaupungiksi (Joronen 2002).

Toisaalta uudessa Oulun kaupungin strategiassa vuoteen 2015 neljässä päämäärässä mainitaan kansainvälisyys. Niiden mukaan vuonna 2015 Oulu on kansainvälinen, suvaitsevainen ja moniarvoinen kulttuuri-kaupunki, joka houkuttelee ulkomailta huipposaaajia, työvoimaa ja asukkaita. Oulussa on korkeatasoinen koulutus, tutkimus ja tuotekehitys sekä kansainvälinen ympäristö. Oulussa on nykyistä monipuolisempi ja kansainvälisempi elinkeinoelämä, jossa yrittäjyys lisääntyy. Oulusta on tullut pohjoisen Euroopan liikenteellinen keskus.

Kansainvälisyydellä on välineellinen arvo Oulun kehityksessä, mutta kaupunki ei voi kansainvälistyä pelkästään ulkoisesti, vaan sen täytyy tapahtua myös sisältäpäin ja syvälinemmin. Aito monikulttuurisuus on paljon muutakin kuin innovaatioiden ja kaupallisten sovellusten lähde. Oulun kaupungin, siellä olevien yritysten ja ennen kaikkea oululaisten asukkaiden tulee avautua kohtaamaan monikulttuurisuus osana monikulttuurista maailmaa.

Mikko Keskinen & Helka Moilanen

Monikulttuurisuuden kaupunkikuva Oulussa

1. Johdanto

Tämän artikkelin keskeisiä aihepiirejä ovat monikulttuurisuuden ilmeneminen Oulun kaupunkimaisemassa, monikulttuurisuuden huomioiminen kaupunkisuunnittelussa sekä maahanmuuttajien asuminen ja osallistuminen asukasyhdistystoimintaan. Maahanmuuttajien lukumäärä Oulussa on verrattain pieni, joten tarkastelemme monikulttuurisuutta suomalaisen kaupungin mittakaavassa. Tutkimuksen keskeinen aineisto käsittää teemahaastatteluja, asiantuntijoiden kommentteja, oululaisille suoritetun katukyselyn, oman 120 valokuvaa käsittelevän aineiston, Tilastokeskuksen tilastoaineistoja ja aiheeseen liittyvän kirjallisuuden tarkastelun. Lisäksi artikkelia kirjoitettaessa käytettiin hyväksi myös muissa tämän julkaisun artikkeleissa käsitellyjä maahanmuuttajahaastatteluja.

Teemahaastatteluja tehtiin kolme helmikuun 2005 aikana. Haastateltavina olivat rikosylikonstaapeli Jouko Autio, Oulun kaupungin lähidemokratiakoordinaattori Maarit Alikoski ja lähidemokratiayhteyshenkilö Marja-Liisa Leinonen sekä Oulun Setlementin kulttuurikoordinaattori ja Koskelan suuralueen yhteistyöryhmän jäsen Hilmi Oral. Teemahaastattelujen lisäksi asiantuntijaläusuntoja saatiin puhelimitse ja sähköpostilla muun muassa pakolaissihteeri Kyllikki Höyhtyä-Pikkaraiselta, Oulun Sivakan palvelupäällikkö Maritta Schavikinilta sekä kau-

puingin suunnittelupalveluissa työskenteleviltä viranhaltijoilta. Tutkimuksen aikana kävimme tutustumiskäynnillä Oulun kaupungin työllistymiskeskuksessa, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksessa, Ouluseutu yrityspalveluissa sekä kansainvälisessä toimintakeskus Toppeliuksessa.

Visuaalista aineistoa hankittiin valokuvamalla Oulun keskustaa sekä Kaijonharjun kaupunginosaa. Monikulttuurisuuden merkkejä etsittiin materiaalisesta kaupunkiympäristöstä, ja analysoitu valokuva-aineisto käsitti noin 120 kuvaa. Alueiden valintaan vaikuttivat toisaalta keskustan rooli sosiaalisen toiminnan sekä palveluiden keskittymänä ja Kaijonharjun tapauksessa Oulun mittakaavassa korkea ulkomaalaisten määrä. Kuvat otettiin helmi- ja maaliskuun aikana 2005.

Monikulttuurisuus on Suomessa ja Oulussa uusi ilmiö. Oulu on tunnustanut visiossaan maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen liittyvien kysymysten nousevan tulevaisuudessa olennaisesti mukaan kaupungin kehittämissuunnitelmiin. Oulun kansainvälisestikin merkittävä rooli pohjoisen Suomen kasvukeskuksena tarkoittaa kaikkien asukkaiden huomioimista. Tänä vuonna vietettävä Oulun 400-vuotisjuhla onkin tuonut potkua uudenlaiseen ”globaaliin” ajatteluun ja kiinnostus kansainvälisyyttä ja monikulttuurisuutta kohtaan on kasvamas-

Oulun kehityksen taustalla vaikuttavat globalisaation suuremmat linjat, joiden paikallisia ilmenemismuotoja ovat muun muassa kaupungin monikulttuuristuminen ja kansainvälistyminen. Oulun kaupungin kansainvälistymisohjelmasta käyvät selkeästi ilmi kaupungin kansainvälisen toiminnan painopisteet, jotka ovat osana Osaavan Oulun visio 2011 -ohjelmaa. Keskeisiä ajatuksia visiossa ovat Oulun kaupungin nostaminen pohjoisen Euroopan keskuksiksi ja kansainväliseksi verkostotoimijaksi sekä elinkeinoelämän kilpailukykyisen toimintaympäristön kehittäminen ja kansainvälistäminen. Lisäksi tarkoituksena on kehittää Oulun kaupungin palvelut ja suunnitteluprosessit kansainvälisesti kilpailukykyisiksi.

Keskeistä Oulun kaupungin kansainvälistymisohjelmassa on tämän artikkelin kannalta Oulun tavoite kehittyä kansainväliseksi, erilaisiin kulttuureihin ja elämäntapoihin myönteisesti suhtautuvaksi kaupungiksi, joka tarjoaa hyvät asuin- ja elinolosuhteet kaikille asukkaalleen kansallisuudesta riippumatta. Oulun tavoitteena on parantaa maahanmuuttajille suunnattujen palvelujen tasoa ja kattavuutta. Lisäksi kaupungissa on suunnitteilla lisätä monikulttuurisuus- ja maahanmuuttajakysymyksiin liittyvää koulutusta sekä järjestää kansainvälisyyttä ja monikulttuurisuutta korostavia tapahtumia. Globalisaatio ja sen seurannaisilmiö monikulttuurisuus ovat saapuneet jäädäkseen Ouluun ja Oulun seudulle.

2. Monikulttuurisuus kaupunkitilassa

Kaskisen (1999: 5) mukaan kansainvälisyys on perinteisesti näkynyt monikulttuurisissa maissa esimerkiksi etnisinä kaupunginosina. Näissä kansainvälisyys tulee selkeästi esille

erilaisten kulttuuristen symbolien, kuten ravintoloiden tai liikkeiden muodoissa. Suomessa, jossa ulkomaalaisia on vähemmän, ei etnistä segregatiota ole muodostunut, Kaskisen sanoin (1999: 5): *”kansainvälisyydestä kertovat ravintolat, liikkeet ja erilaiset kyltit sijoittuvat hajalleen kaupunkirakenteeseen viestittäen omalta osaltaan kansainvälisyydestä.”*

Tässä artikkelissa tulkitsemme kaupunkimaiseman merkkejä hieman toisin. Oulun kaupunkimaisemassa merkit jakautuivat selkeästi kahteen kategoriaan: kansainvälisyydestä viestiviin merkkeihin ja monikulttuurisuudesta viestiviin merkkeihin.

2.1 Kansainvälisyys Oulun kaupunkimaisemassa

Oulun pyrkimys kansainvälisyyteen näkyy sen kaupunkimaisemasta. Vahvimpana elementtinä nousevat selkeästi esiin kaupungin taloudellista kehitystä ohjaavat tekijät, kansainväliset yritykset. Globalisoitunut tila näkyy Oulun keskustassa merkkeinä maailmanlaajuisista ja yhä homogeenisemmista kaupallisista maisemista. Kansainväliselle kaupunkimaisemalle tyypillisiä piirteitä ovatkin avoimuus, saavutettavuus, kansainväliset yritykset sekä ”tuotannollisen toiminnan siirtyminen kaupungin keskustoista kehäteiden ja lentokenttien läheisyyteen” (Kaskinen 1999). Oulussa viimeksi mainittu kehitys-suunta on selkeästi havaittavissa.

Tarkastelimme Oulun keskustan ”mikrotason” kansainvälistä ulottuvuutta. Rotuaarilla erottuvat pääasiassa Yhdysvalloista Suomeen levinneet standardisoituneet massatrendit (kuva 1). Yleisesti puhutaan maailman ”McDonaldisaatiosta” tai ”Amerikanisaatiosta”. McDonald’sin hampurilaisravintola Rotuaarilla edustaa vain pientä osaa laajemmasta kulttuurisesta ja taloudellisesta kokonaisuudesta. Yksittäinen McDonald’s

ravintola edustaa aina samalla myös koko ketjun maailmanlaajuista kokonaisuutta. Samantapaista globaalia kokonaisuutta Rotuaarilla edustaa ruotsalainen H&M vaate-liike, joskin hieman McDonald'sia pienemässä mittakaavassa. McDonald'sin ja H&M:n näkeminen ei herätä suurempia tuntemuksia, sillä niiden näkyminen kaupunkimaisemassa kuuluu nykytrendiin. Tavallaan McDonald'sia voi pitää jopa kansainvälistymisen mittarina. Kun kaupunki on tarpeeksi suuri ja tunnettu, se ”ansaitsee” McDonald'sin palkinnoksi kasvustaan ja kovasta työstään. Näiden globaalien merkien ja elementtien sanomaa tulkitaan kuitenkin osittain eri tavoin eri puolilla maailmaa, mistä Hall (2003: 243) käyttää nimitystä ”murteellinen moderniteetti” viitaten myös Jacques Derridan tuomaan ajatukseen näihinkin merkkeihin liittyvästä ”leikistä” ja ”leikkisyydestä”, jonka avulla globalisaation jyrkkä ylhäältä alas tuotu sanoma puretaan paikallisiksi käytännöiksi.

Näyttävät kaupunkirakenteet ja suuret ta-pahtumat liittyvät olennaisesti kansainväli-seen kaupunkimaisemaan. Pysyvää fyysistä kaupunkimaisemaa pyritään muovaamaan kansainvälisesti huomiota herättäväksi (Kas-kinen 1999). Oulun rakentaminen sisältää oman kansainvälisen ulottuvuutensa, mutta selkeää maamerkkiä kaupungilla ei ole. Oulun rakennusvalvontaviraston tarkastus-arkkitehti Esa Kauppi toivoo Oulun raken-tamiseen ”villimpää ajatuksen lentoa ja en-nen kaikkea kansainvälisyyttä” (Aho 2004). Kaskinen (1999) lainaa Mansikkaa (1997:12) todeten, että julkiset ulkotilat ja korkealuok-kainen arkkitehtuuri toimivat ehdottomina vetovoimatekijöinä kaupungille.

Oulun arkkitehtuuripoliittisen ohjelman yksi keskeisistä ajatuksista on, että ”Oulun tulee pysyä Oulun näköisenä”. Tarkoittaa-ko tämä, että Oulu ei saisi muuttua ulko-

Kuva 1. Monikansallisia yrityksiä Oulun Rotuaarilla. Kuva: Helka Moilanen, 02/05.

asultaan kansainvälisesti houkuttelevammaksi kaupungiksi? Kaskinen (1999: 10) toteaa, ettei paikalliskulttuurien hävittäminen ole kaupunkien kansainvälistymisen strategioiden idea. Kansainvälistyvän kaupungin on osattava sopivassa määrin pitää kiinni myös suomalaisuudestaan ja omaleimaisuudestaan. Kaupin mukaan ”paikallinen arkkitehtuuri voi olla kansainvälistä, jos se on kokonaisuuteen nähden onnistunutta”. Tällä saralla on Oulun kaupungilla mielestämme vielä kehittämisen varaa. Jopa yksi kansainvälisesti kiinnostava arkkitehtuurikohde nostaisi kaupungin näkyvyyttä maailmankartalla. Hieman ristiriitaista on, että Oulun arkkitehtuuripoliittisen ohjelman mukaan ”historia ja nykyisyys osoittavat, että hyvä arkkitehtuuri voi parhaimmillaan olla nähtävyys,

jota tullaan kauempaakin katsomaan”. Kaupunki ei ole, ainakaan Kaupin mukaan, juurikaan hyödyntänyt tätä ajatusta.

2.2 Monikulttuurisuus Oulun kaupunkimaisemassa

Monikulttuurisuus, ja erityisesti merkit eri etnisten ryhmien toiminnasta, värittävä t omalta osaltaan Oulun kaupunkimaisemaa. Monikulttuurisuus tulee ilmi keskustan alueella monin muin tavoin; useat etniset liikkeet ja merkit sijoittuvat hajalleen ja pääosin sulautuneina Oulun kaupunkirakenteeseen ja suomalaisen kaupunkimaisemaan. Esimerkiksi liikkeet ja ravintolat ovat sijoittuneet suomalaisen rakennusperustaan, eivätkä ne merkittävästi erotu muusta ympäristöstään. Julkisivulla voidaan vaikuttaa paljon näkyvyyteen. Asia erikseen on, missä määrin ulkomaalainen yrittäjä haluaa tuoda etnisyytensä esille. Ulkomaalaisten yrittäjien liikeideat kuitenkin usein pohjautuvat juuri etni-

siin lähtökohtiin, ja täten etnisyyden ja eksoottisuuden korostamisella luulisi olevan tärkeä rooli taloudellisten tulosten saavuttamisessa.

Keskustan aluetta leimaavat voimakkaasti Oulun lukuisat etniset ravintolat. Merkittävin etnisten toimintojen keskittymä löytyy Oulun keskustasta akselilta Asemakatu – Rautatienkatu – Kajaaninkatu. Alueella on muun muassa intialaista, kiinalaista ja thaimaalista kulttuuria edustavia ravintoloita. Astuttaessa ulos Rautatieasemalta, kaupunkimaisemassa korostuu heti kaupungin monikulttuurinen luonne – ”pikku Aasia” (kuva 2). Etnisiä ravintoloita ajatellen Oulussa on merkillepantavaa, että kaupungin suhteellisen pieneen ulkomaalaisväestöön nähden kaupungissa on huomattava määrä vähemmistökulttuureja edustavia ruokaravintoloita. Onko ravintolayrittäminen luonnollinen keino päästä elämän alkuun Oulussa vai onko maahanmuuttajien asema Oulun työmarkkinoilla niin vaikea, ettei heille jää

Kuva 2. Pikku-Aasia rautatieaseman läheisyydessä on etnisten yritysten keskittymä. Kuva: Mikko Keskinen, 03/05.

muuta vaihtoehtoa kuin ravintola-ala? Tuskinpa kaikki Oulun ulkomaalaiset ovat kotimaassaan olleet ravintola-alan yrittäjiä.

Valokuva-aineistomme sisältää paljon materiaalia eri kansallisuuksia edustavasta ruokakulttuurista. Oulussa on kiinalaisten ravintoloiden lisäksi huomattava määrä muun muassa irakilaisien, turkkilaisien ja iranilaisten omistamia pitserioita, jotka nousevat selkeästi esiin kaupunkimaisemassa. Lisäksi keskustasta löytyvät kreikkalainen ja venäläinen ravintola. Värikkyyttä pub-kulttuuriin tuovat pääasiassa irlantilaiset tuulet, mitä Oulussa edustavat St Michael ja Harry's Bar. Toisaalta Harry's Baria voisi pitää McDonald'sin ja H&M:n tavoin kansainvälisenä kaupunkimaiseman merkinä, sillä kyseinen brändi on levinnyt ympäri maailmaa. Lisäksi Never grow old -pubista on muodostunut ulkomaalaisten suosittu kohtaamispaikka, kenties juuri monikulttuurisen ilmapiirinsä vuoksi.

Ravintola-alan lisäksi eri alojen etniset liikkeet lisäävät keskustan monikulttuurisuutta. Esimerkiksi Torikadun Itämainen ruoka-kauppa ja kauppahallin M. Asian Market erottuvat eksoottisuudellaan muusta ympäristöstään. Jos kaupat olisivat sijoittuneet etnisten kauppojen keskittymään, ne tuskin herättäisivät katsojassa juurikaan huomiota. Kauppahallissa monikulttuurisuuden henki tulee ilmi erittäin myönteisesti, sillä eri kansallisuuksien edustajat harjoittavat siellä liiketoimintaansa sulassa sovussa suomalaisten kanssa. Itämaiset erikoisuudet ja perinteiset suomalaiset elintarvikkeet tuovat kauppahalliin jännittävän sävyyksen sekä pohjalaisesta että aasialaisesta kulttuurista.

Aseman läheiseen ”pikku Aasiaan” on keskittynyt ravintolayrittäjien lisäksi myös muuta etnistä toimintaa. Kajaaninkadun thahierontayritykset sekä Pohjois-Suomen islamilaisen yhdistyksen Oulun moskeija (kuva

3) muodostavat Asemakadun ravintoloiden tapaan niin selkeän etnisten toimintojen keskittymän ja kaupunkimaisemaa vallitsevan elementin, että ne jättävät suomalaiset yritykset selkeästi varjoonsa. Syitä tällaiseen keskittymiseen voi olla monia, kuten esimerkiksi liiketilojen alhaiset vuokrat tai lumipalioilmion tapainen etnisten yritysten sijoittuminen tietylle alueelle. Yleensä moskeijat tunnetaan näyttävistä arkkitehtuurisista rakenteistaan ja kupoleistaan. Silmiin pistävää Oulun moskeijan kohdalla on, että se on istutettu täysin tyyppilliseen suomalaiseen rakennuskantaan. Oulun seudulla islamilaisen uskonnon edustajia on niin vähän, että tällaisia arkkitehtuurisia mestariteoksia olisi käytännössä mahdoton toteuttaa.

Keskustan lisäksi Kajonharju on olennainen asuinalue Oulussa tarkasteltaessa monikulttuurisuutta. Vaikka huomattava osa Oulun ulkomaalaisväestöstä asuu Kajonharjun alueella, ei monikulttuurisuus tule juurikaan esille fyysisessä ympäristössä. Kajonharjun ulkomaalaisväestön kohdalla tulee huomata, että yliopiston läheisyys ohjaa alueelle suuren määrän vaihto-opiskelijoita. Kajonharjussa asuu lähes 500 muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvaa, mutta ei välttämättä niin paljon pysyvästi Suomeen tulleita maahanmuuttajia.

Ainoita monikulttuurisuuden ilmentäjiä Kajonharjussa ovat oikeastaan ostoskeskuksessa sijaitsevat kaksi etnistä ravintolaa, jotka nekin varsin sujuvasti sulautuvat ostoskeskuksen yleiseen ulkoasuun. Kajonharjussa asuvat ulkomaalaiset ja heidän mukanaan tuoma monikulttuurisuus eivät näy fyysisessä ympäristössä. Alueella asuvat ulkomaalaiset näkyvät vain kerrostalojen rappukäytävien asukaslistoissa ja sosiaalisessa kaupunkitilassa. Kuvassa 4 on Kajonharjulle erittäin tyyppillistä modernin suunnittelukauden rakentamista. Päällepäin se näyttää täysin suoma-

Kuva 3. Huomaamatonta monikulttuurisuutta fyysisessä kaupunkirakenteessa. Kuva: Mikko Keskinen, 03/05.

Kuva 4. Kaijonharjun lähiömaiseman näkymätön monikulttuurisuus. Kuva: Helka Moilanen, 02/05.

laiselta kerrostalomaisemalta. Ulkoapäin katseltaessa ohikulkija ei tiedä, että oikeanpuoleisen kerrostalon rappujen asukkaista jopa yli puolet on ulkomaalaisia. Pienen monikulttuurisen sävöyksen kuvaan tuo kuitenkin kuvan edustalla näkyvä pizzeria Baabelille kuuluva kebab-mainoskyltti. Ravintola ei korosta monikulttuurista luonnetaan julkisivun perusteella, mutta etnisen taustan huomaa viimeistään ravintolan ruokalistaista. Kebab-kyltti perinteisessä suomalaisessa maisemassa kertoo yllättävän paljon. Kuva viestii pizza- ja kebabkulttuurin pysyvistä, ja nykyään täysin arkipäiväisestä asemasta suomalaisessa ja oululaisessa ravintolakulttuurissa.

3. Monikulttuurisuus sosiaalisessa kaupunkitilassa

Monikulttuurisuus näkyy Oulussa fyysisen kaupunkitilan lisäksi sosiaalisessa kaupunkitilassa. Käytännössä tämä tarkoittaa ulkomaalaisia henkilöitä Oulun kaupunkimaisemassa. Heidän näkymistään katukuvassa selvitettiin eri puolilla Oulua toteutetun 200 oululaista koskeneen katukyselyn avulla. Kysely suoritettiin keskustan, Kaukovainion, Koskelan ja Kaijonharjun alueella. Vastaajien asuinpaikka luonnollisesti on yhteydessä siihen, missä päin Oulua vastaajat näkevät ulkomaalaisia.

Vastaajista yli puolet (59 %, 118 vastaajaa) sanoi näkevänsä päivittäin tai lähes päivittäin ulkomaalaisia asuinalueellaan, ja neljä viidestä (82 %, 164 vastaajaa) päivittäin kaupungilla liikkueensa. Merkille pantavaa on, että ainoastaan kaksi vastaajaa sanoi, ettei näe kaupungilla liikkueensa lainkaan ulkomaalaisia. Asuinalueilla näin vastasi joka kymmenes (9,5 %, 19 vastaajaa) asukas. Ymmärrettävästi maahanmuuttajia näkivät

asuinalueillaan useimmin sellaiset henkilöt, jotka asuivat maahanmuuttajien eniten asutamissa kaupunginosissa (katso kuva 5). Joka kolmas (32,5 %, 65 vastaajaa) vastasi näkevänsä päivittäin ulkomaalaisia keskustan alueella ja joka kymmenes (8,5 %, 17 vastaajaa) nimenomaan Rotuaarilla. Muita vastauksia olivat kaupassa, kadulla, yliopistolla, ravintolassa ja töissä. Maahanmuuttajat alkavat olla nykyisin osa Oulun sosiaalista kaupunkitilaa.

Maahanmuuttajien näkyvyyttä kaupunkimaisemassa selvitettiin myös haastatteleamalla Oulun poliisilaitoksen rikosylikonstaapeli Jouko Autiota. Poliisin näkökulmasta olimme kiinnostuneita lähinnä siksi, että poliisit tuntevat työnsä kautta sosiaalisen kaupunkitilan ulottuvuuden. Haastattelussa pyrittiin selvittämään maahanmuuttajien näkymiseen liittyviä myönteisiä ja kielteisiä näkökulmia. Aution mukaan maahanmuuttajat ovat alkaneet näkyä Oulun katukuvassa yhä enemmän, johtuen lähinnä maahanmuuton viimeaikaisesta lisääntymisestä. Poliisi ei koe Oulussa maahanmuuttajien näkyvyyttä kaupunkimaisemassa ongelmalliseksi. Oulun sosiaalista kaupunkitilaa voi pitää suhteellisen avoimena, huolimatta suomalaisten toisinaan hieman epäilevästä ja väheksyvästä suhtautumisesta maahanmuuttajiin.

Sosiaalisessa kaupunkitilassa maahanmuuttajia näkyy eniten siellä, missä on heille suunnattua toimintaa. Tällaisia paikkoja ovat keskustan alueella muun muassa kansainvälinen toimintakeskus Toppelius ja Oulu International School. Autio nostaa koko keskustan maahanmuuttajien näkyvyyden kannalta merkittäväksi alueeksi. Asuinalueilla maahanmuuttajia näkyy Aution mukaan eniten Toppilassa ja Kaijonharjussa, johtuen lähinnä maahanmuuttajien asuttamien kaupungin vuokra-asuntojen sijainnista. Autio kertoi ulkomaalaisten liikkuvan yleen-

sä samaa kansallisuutta olevien kanssa ryhmissä, jolloin he muodostavat Oulun kaupunkitilaan eri etnisten ryhmien sosiaalisia maisemia.

4. Kaupunkisuunnittelu ja monikulttuurisuus Oulussa

4.1 Suunnittelu ja maahanmuuttajat

Tämän artikkelin yhtenä päätavoitteena oli selvittää, miten monikulttuurisuus ja maahanmuuttajat otetaan huomioon Oulun kaupunkisuunnittelussa. Kiinnostuksemme kohteena olivat maahanmuuttajien ja Oulun kaupungin kansainvälistymistavoitteen synnyttämät tarpeet ja haasteet kaupunkisuunnittelun kannalta. Aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia ei löytynyt, joten aluksi lähetimme haastattelupyynnön Oulun kaupungin suunnittelupalveluihin. Suunnittelupalveluyksikön sisällä sähköposti kiersi henkilöltä toiselle, mutta kukaan ei kokenut olevansa oikea henkilö vastaamaan kysymyksiimme monikulttuurisuudesta ja kaupunkisuunnittelusta. Vastaus haastattelupyynnöön oli selväsanainen:

”Kaupunkisuunnittelu käsitteää meillä [Oulussa – kirj. huom.] pitkän aikavälin maankäytön suunnittelua (yleiskaavoitusta), palveluverkon suunnittelua sekä toteuttamisohjelmien ja talouden suunnittelun. Monikulttuurisuus tai maahanmuuttajien asema ei nouse niissä erityisesti esille. Kaupunkirakennetta, palveluiden saatavuutta jne. suunnitellaan kaikille pyrkien välttämään esim. alueiden eriarvoistumista.”

Toinen saatu kommentti valottaa paremmin, miksi maahanmuuttajia ei viranomaisien mielestä tarvitse erityisesti huomioida Oulun kaupunkisuunnittelussa.

”...maahanmuuttajat ovat sen verran pieni ryhmä Oulussa, että yleispiirteisessä maankäytön-

suunnittelussa tämä ryhmä sulautuu Oulun muun väestöön ja sen tarpeisiin.”

Tarkasteltaessa maahanmuuttajien osuutta kaikista oululaisista heidän osuutensa on todellakin melko pieni, vain 1,6 prosenttia vuonna 2003. Tämä on huomattavasti vähemmän kuin muun muassa Helsingissä (5,3 %) tai Tukholmassa (noin 10 %), Keski-Euroopan kaupungeista puhumattakaan (Lehto 2005). Taulukko 1 esittää vieraskielisten osuuden Oulun suuralueilla. Tilastokeskuksen tilastotiedoissa vieraskielisiksi luetaan vieraan maan kansalaisuuden omaavat henkilöt ja lisäksi ne Suomen kansalaiset, joiden väestörekisteriin ilmoitettu äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi. Vieraskielisten osuus ei millään suuralueella nouse yli neljän prosentin. Vain Kajonharjun, Koskelan ja Tuiran suuralueilla suhteellinen osuus on kolme prosenttia tai enemmän. Koko Oulun alueella prosentti on ainoastaan 1,9 ja myös absoluuttiset määrät ovat Suomen muihin suuriin kaupunkeihin verrattuina pieniä.

Tilastoaineisto tukee kaupungin suunnittelupalveluista annettuja kommentteja ulkomaalaistaustaisten määrän pienuudesta, mutta millaiselta näyttää Oulun tulevaisuus – onko kaupunkisuunnittelussa tarvetta huomioida enemmän myös maahanmuuttajia? Yleinen käsitys on, että maahanmuuttajien määrä Suomessa ja Oulussa tulee kasvamaan. Uudeksi haasteeksi saattaa muodostua asuinalueiden sosiaalinen erilaistuminen, sillä maahanmuuttajat sijoittuvat usein alueille, joilla on kaupungin vuokra-asuntoja. Tämä on havaittavissa esimerkiksi pääkaupunkiseudulla. Vaattovaaran (1998) mukaan osa Helsingissä havaituista maahanmuuttajien alueellisista keskittymistä on kaupungin omien ohjaustoimien synnyttämiä. Maahanmuuttajat ohjataan alueille, joilla on kaupun-

Taulukko 1. Vieraskielisten määrä ja osuus Oulun kaupungin suuralueilla vuonna 2003. Lähde: Tilastokeskus 2005b.

	Koko väestö	suomen-kielisiä	ruotsin-kielisiä	vieras-kielisiä	vieras-kielisiä (%)
Oulu	125928	123321	265	2342	1,9
Kaijoharju	11192	10737	14	441	3,9
Koskela	10133	9798	18	317	3,1
Keskusta	16864	16505	52	307	1,8
Pateniemi	13346	13092	16	238	1,8
Tuira	7617	7366	25	226	3,0
Puolivälinkangas	7262	7048	12	202	2,8
Kaukovainio	7096	6949	11	136	1,9
Myllyoja	9779	9644	24	111	1,1
Höyhtyä	8870	8756	13	101	1,1
Oulunsuu	7816	7711	25	80	1,0
Maikkula	9860	9770	20	70	0,7
Korvensuora	5678	5619	14	45	0,8
Kaakkuri	7135	7083	9	43	0,6
Sanginsuu	2232	2213	8	11	0,5
Nuottasaari	432	427	0	5	1,2

gin vuokra-asuntoja ja joiden asukaskanta on joko sosiaalisin perustein alueelle ohjattuja tai maahanmuuttajia. Helsingissäkään ei voida kuitenkaan puhua varsinaisesta segregatiosta eli alueiden epätoivotusta erilaistumisesta (Vaattovaara 1998; Lehto 2005).

Niin Helsingissä kuin Oulussakin maahanmuuttajat jakaantuvat toisaalta hyvin toimeen tulevaan, väljästi asuvaan väestöryhmään ja toisaalta köyhempään, työttömyydestä kärsivään, usein kaupungin vuok-

ra-asunnoissa asuvaan ryhmään. Oulussa yrityksiin rekrytoidut ulkomaiset huippuosaajat erottuvat asumis- ja palvelutarpeiltaan esimerkiksi pakolaistaustan omaavista ihmisistä. Muun muassa asumiseen liittyvät tekijät (asumismuoto, asunnon koko, sijainti jne.) ja kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ovat vahvasti riippuvaisia uudessa maassa ja kaupungissa vietettävään aikaan (Vaattovaara 1998). Poliitikassa tärkeää olisi keskittyä henkilöihin, jotka tulevat maahan ja kau-

punkiin jäädäkseen ja siirtävät omia kokemuksiaan eteenpäin lapsilleen. Ongelmia ja haasteita tuottaa kuitenkin juuri maahanmuuttajaryhmien heterogeenisuus. Palveluiden tarjonta kaikkien erityistarpeet huomioiden ottaen on käytännössä mahdotonta, mutta muuttomäärien kasvaessa kysyntä maahanmuuttajille kohdistetuista asunnoista ja palveluista kasvaa.

Mahdollinen maahanmuuttajien segregatio on huomionarvoinen asia Oulun kaupunkisuunnittelussa. Kaupunkisuunnittelulla voidaan vaikuttaa ilmiön ulkoisiin syihin, eli asuinalueiden sosiaaliseen rakentumiseen, ja pyrkiä välttämään ongelmien kasautumista tiettyihin kaupunginosiin. Odotus maahanmuuttajien määrän kasvusta Oulussa antaa aihetta seurata yhä tarkemmin asuinalueiden sosiaalisten olojen kehitystä. Maahanmuuttajien vaikutusmahdollisuudet elinympäristöönsä ovat varsinkin alkuvaiheessa vähäisiä, muun muassa kielitaidon puutteesta johtuen. On viranomaisten ja suunnittelijoiden vastuulla luoda asuinympäristö, joka ei estä maahanmuuttajien kotoutumista uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

4.2 Asuminen

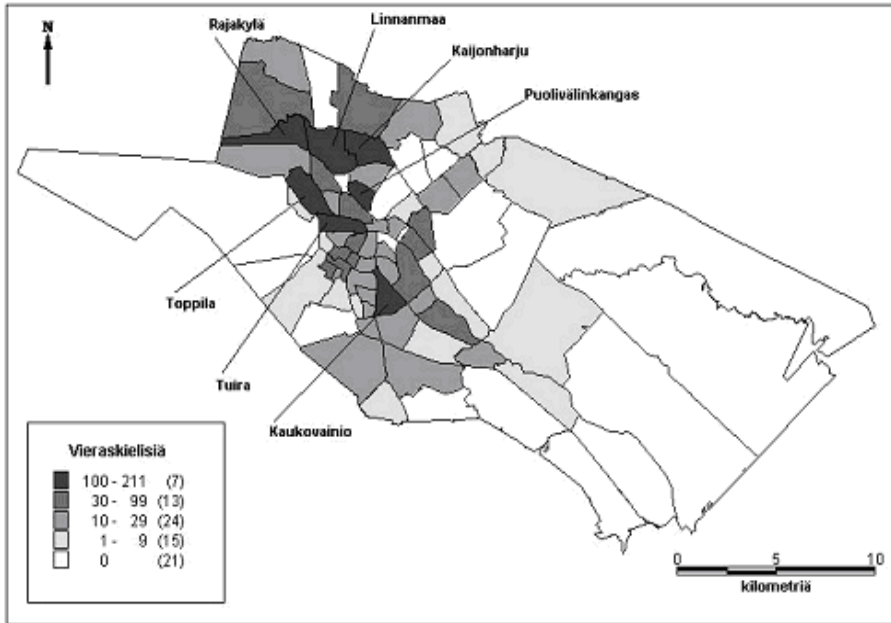
Viranomaisten kommenttien perusteella Oulun kaupungin tavoite on estää alueiden eriarvoistuminen. Maahanmuuttajien korkeampi suhteellinen osuus Kaijonharjussa, Koskelassa ja Tuirassa perustuu osittain kotitalouksien normaaleihin valintamekanismeihin koskien asuinaluetta ja asuntoa. Oulussa maahanmuuttajien, jotka eivät muuta Suomeen avioliiton tai työn takia, ensimmäinen asunto löytyy yleensä kaupungin kautta. Oulun kaupunki tekee yhteistyötä Oulun Sivakan, Oulun Tervatalojen ja yleishyödyllisten rakennuttajien kanssa arava- ja korkotukilainoitettujen asuntojen vuokraa-

miseksi pakolaisille (Oulun maankäytön toteuttamisohjelma... 2001: 20).

Maahanmuuttajien sijoittamisessa on merkittävässä asemassa lopulta asuntojen tarjoajat. Oulun Sivakan palvelupäällikkö Maritta Schavikinin mukaan maahanmuuttajien keskittämistä pyritään välttämään. Heidän matala tulotasonsa vaikuttaa siihen, että ensimmäinen asunto sijaitsee usein alueella, jossa vuokrataso on alhainen. Tällaisia alueita, joissa kaupungin halpoja vuokra-asuntoja on suhteellisesti paljon, ovat juuri Kaijonharju, Koskela ja Tuira. Kaijonharjussa maahanmuuttajien määrää selittää myös yliopiston läheisyys. Alueella asuukin paljon vaihto-opiskelijoita sekä yliopistolla muuten työskenteleviä ulkomaalaisia.

Kuva 5 on laadittu edellä esitetyn taulukon pohjalta, mutta nyt tarkasteltavana alueyksikkönä ovat Oulun kaupunginosat. Kartta esittää maahanmuuttajien absoluuttisia määriä kaupunginosissa. Maahanmuuttajat ovat sijoittuneet suhteellisen tasaisesti keskustaa ja Linnanmaata ympäröiviin kaupunginosiin. Näillä alueilla on paljon aravavuokra-asuntoja suhteessa koko asuntokantaan (Lämsä 1998: 127). Vain seitsemässä kaupunginosassa maahanmuuttajien määrä ylittää sadan henkilön. Syrjäytymistä Oulussa käsitellen tutkimuksen mukaan näitä seitsemää aluetta yhdistää sosiaalisista ja taloudellisista tekijöistä koostuvan huono-osaisuuden kasautuminen (Lämsä 1998). Tässä yhteydessä kyseiseen tutkimukseen ei mennä syvemmälle, mutta olennaista on, että tilannetta seurataan ja alueiden sosiaaliseen eriytymiseen kiinnitetään huomiota.

Teemahaastattelujen ja maahanmuuttaja-haastatteluiden perusteella käy ilmi, että ainakin haastatellut maahanmuuttajat tuntuvat olevan tyytyväisiä asuin- ja elinolosuhteisiinsa Oulussa. Haastateltu maahanmuuttaja Hilmi Oral toimii yhteistyöntekijänä Oulun

Kuva 5. Vieraskieliset Oulun kaupunginosissa vuonna 2003. Lähde: Tilastokeskus 2005b.

Setlementissä ja on työnsä puolesta päivittäin tekemisissä maahanmuuttajien kanssa. Oralin mukaan hänen korviinsa kantautuneet maahanmuuttajien kokemukset asunnonhausta ja Oulusta kotikaupunkina ovat pääasiassa myönteisiä. Samanlainen kommentti saatiin Oulun lähidemokratiayksiköstä. Maahanmuuttajien keskittymistä tietyille alueille Oral on itsekin huomannut:

”Toppilassa on aika paljon ja tietäkseni myös Rajakylässä... ja Kallionharjussa myös. Siihen vaikuttaa varmasti yliopiston läheisyys ja opiskelu... En tiedä, mutta joskus tuntuu, että joillakin alueilla asuu enemmän. Pyritäänkö sitten VVO:lla ja Sivakalla keskittämään vai hakevatko ihmiset [maahanmuuttajat – kirj. huom.] asuntoja juuri näiltä alueilta. Joillakin alueilla asuu irakilaisia paljon. Heillä on yleensä sukulaisia, tuttavuuksia tai ystäviä joiden lähelle hakeutuvat.”

Vähemmistöryhmien omaehtoinen alueellinen keskittyminen voi johtaa alueelliseen segregatioon, jonka seuraukset eivät ole toivottuja. Oulussa keskittyminen on verrattain pientä ja maahanmuuttajien pyrkimys säilyttää yhteydet oman kulttuurinsa edustajiin on normaalia. Ongelmia voi syntyä tilanteessa kun maahanmuuttajien sosiaaliset verkostot rajoittuvat vain oman ryhmänsä sisälle, eikä kontakteja valtakulttuurin edustajiin synny. Jotta maahanmuuttajille voitaisiin tarjota tasa-arvoinen elinympäristö ja kyettä hyödyntämään heidän voimavarojaan sekä henkinen pääomansa, kotoutumisen täytyy olla aitoa ja perustua molempien osapuolten hyväksyntään – sekä maahanmuuttajien että valtakulttuurin edustajien.

4.3 Osallistuminen asukasyhdistystoimintaan

Maahanmuuttajien osallistuminen oman asuinalueensa tai paikallisyhteisön toimintaan ei ole itsestäänselvyys. Kielimuuri, kulttuurierot, ennakkoluulot ja syrjintä vaikeuttavat uuteen valtioon muuttaneiden henkilöiden sosiaalisten verkostojen luontia ja osallistumista. Osallistumisen edellytyksenä ja perustana on osallisuus eli ihmisen tunne siitä, että kuuluu johonkin, on osa jotakin. Ilman osallisuuden tunnetta halu osallistua menettää helposti merkityksensä (Sassi 2002: 59).

Maahanmuuttajien tapauksessa kysymys osallisuudesta liittyy oleellisesti heidän mahdollisuuksiinsa kiinnittyä uuteen kulttuuriin. Kuten Berryn nelikenttämallissa todetaan, kiinnittyminen voidaan jakaa neljään luokkaan, joista tavoiteltavin lopputulos on maahanmuuttajien kotoutuminen valtakulttuuriin. Osallistuminen on itsessään keino syventää ja saavuttaa kotoutuminen. Maahanmuuttajien osallistuminen asuinympäristönsä yhteisölliseen toimintaan lisää alueen kulttuurista pääomaa, vähentää ennakkoluuloja ja tuo yhteisön käytettäväksi uutta, mahdollisesti erilaista, kokemusperäistä ja ammattimaista tietotaitoa.

Oulun kaupungin lähidemokratiakoordinaattori Maarit Alikosken mukaan maahanmuuttajien osallistuminen asukasyhdistystoimintaan on lisääntynyt viime vuosina ja tällä hetkellä se on etenkin Koskelan suuralueella aktiivista. Sen sijaan Kaijonharjun suuralueella maahanmuuttajien osallistuminen, ja asukastoiminta yleensäkin, on muun muassa alueen hajanaisuudesta ja väestörakenteesta johtuen vähäistä. Muista alueista Alikoski mainitsee Rajakylän ja Kaukovainion, joskin näillä alueilla maahanmuuttajien osallistuminen ei ole yhtä aktiivista kuin Koskelan suuralueella. Kuten edellä on todettu, näillä alueilla maahanmuuttajien suhteellinen osuus on Oulun keskiarvoa suurempi.

Alikosken mukaan aktiivisimpia osallistujia Koskelan suuralueella ovat olleet irakilaisia syntyperää olevat maahanmuuttajat. Lähidemokratiatoiminnassa on mukana muutama maahanmuuttaja myös yhteistyöryhmän jäsenenä, yksi luottamushenkilönä sekä yksi henkilö viranomaispuolella aluetöntekijänä. Lähidemokratiayhteys henkilö Marja-Liisa Leinosen mukaan maahanmuuttajia on työllistetty asukastupatoiminnan kautta. Maahanmuuttajia on toiminut kotipalvelutyöntekijöinä ja tällä hetkellä yksi maahanmuuttaja toimii vammaisavustajana. Kokemukset ovat olleet sekä maahanmuuttajien että valtakulttuurin edustajien puolelta myönteisiä. Suurempia kulttuurien yhteentörmäyksiä ei ole tapahtunut ja ennakkoluuloja on kyetty häivyttämään tehokkaasti molemmin puolin.

Hilmi Oral on itse Koskelan suuralueen yhteistyöryhmän jäsen ja hänen mukaansa maahanmuuttajat eivät niinkään ole järjestämässä toimintaa, mutta osallistuvat mahdollisuuksien mukaan harrastetoimintaan ja aktiivisimmat yhteistyöryhmän kokouksiinkin. Oral painottaa kielitaidon merkitystä maahanmuuttajien osallistumisen taustalla. Lisäksi osallistumiseen vaikuttavat perhesuhteet, työtilanne ja tietysti henkilön oma kiinnostus asuinalueensa yhteisöllisestä toiminnasta. Oral on halunnut tuoda yhteistyöryhmän päätöksentekoon mukaan maahanmuuttajanäkökulmaa niin harrastetoiminnan kuin asuinympäristönkin kehittämisessä.

Sekä Alikoski että Oral näkevät asukastoiminnan hyvänä tapana edistää maahanmuuttajien kotoutumista suomalaisen yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Oralin mukaan osallistumalla omalla asuinalueella tapahtuvaan toimintaan maahanmuuttajilla on mahdollisuus luoda sosiaalisia verkostoja ja ystävyyssuhteita valtakulttuurin edustajiin. Kotoutuminen ei ole hänen mielestään kui-

tenkaan ainoastaan maahanmuuttajasta kiinni:

”Voi oppia kieltä ja sitä ja tätä, mutta kuitenkin Suomessa ollaan ja suomalaisten parissa. Ilman suomalaisia se ei pitkälle onnistu. Kotoutumiseen tarvitaan sen maan kansalaisia mukaan naapureina, työ- ja koulusubteissa tai ystävinä. Ilmasto on tottua, kieltä voi oppia, mutta kenen kanssa puhutaan?”

Alikoski tuo esiin sosioekonomisen näkökulman, joka liittyy kotoutumisprosessin tehokkuuteen:

”Ensisijaista on, että kaikille asukkaille voidaan mahdollistaa inhimillisesti arvoas elämä. Kun työllisyysaste maahanmuuttajien keskuudessa olisi korkeampi, se näkyisi myös pienempinä terveydenhuolto- ja toimeentulotukimenoina, josta olisi välitöntä hyötyä myös Oulun kaupungille.”

Alikoski painottaa lähidemokratiatoiminnan ennaltaehkäisevää vaikutusta, jonka painopisteenä ovat nuoret. Maahanmuuttajanuorten sytjäytymistä voidaan estää erilaisilla nuorille suunnatuilla harrastetoimintamuodoilla, joissa eri etnisen taustan omaavat lapset ja nuoret ovat tekemisissä keskenään. Lähidemokratiayksikössä ollaan tietoisia maahanmuuttajamäärien todennäköisestä kasvusta tulevaisuudessa. Saatujen kommenttien mukaan maahanmuuttajat ovat erittäin tervetulleita mukaan asukastoimintaan myös tulevaisuudessa. Toimintaa on esitelty maahanmuuttajille erilaisissa tapahtumissa ja tulevaisuudessa tiedotusta tullaan tarpeen mukaan lisäämään.

Oral on vakuuttunut, että yhä useampi maahanmuuttaja osallistuisi asukastoimintaan jos heillä olisi enemmän tietoa toiminnan sisällöstä ja siihen liittyvistä käytännön asioista. Monet maahanmuuttajat ovat kotoisin kulttuureista, joissa yhteisöllisyys on paljon merkittävämpää kuin suomalaisessa yhteiskunnassa. Kyse onkin siitä, miten ensimmäinen kynnys osallistumisen aloittami-

seksi voitaisiin luoda mahdollisimman matalaksi maahanmuuttajille ja muille vähemmistöryhmille. Osallisuuden tunne ja maahanmuuttajien kotoutuminen ympäröivään kulttuuriin olisi varmasti kaikkien osapuolten etujen mukaista.

5. Pohdinta

Monikulttuurisuus on Oulun kaupungissa vielä suhteellisen tuore ilmiö. Samoin maahanmuuttajien määrä on esimerkiksi Helsinkiin tai Turkuun verrattuna pieni. Kansainvälistyminen ja monikulttuurisuus Oulun kaupunkimaisemassa ovat nähtävissä tietyissä osissa kaupunkia. Tässä artikkelissa keskityimme kaupungin keskustan ja Kaijonharjun kaupunginosan tarkasteluun. Maahanmuuttajien sosiaalisen ja taloudellisen toiminnan kautta keskustan konkreettisessa kaupunkitilassa näkyy merkkejä erilaisista kulttuureista, jotka jatkavat juurtumistaan suomalaisen yhteiskuntaan. Myös monikansallisten yritysten olemassaolo kertoo kaupungin asemasta osana Eurooppaa ja maailmaa. Kaijonharjun monikulttuurisuus tulee esiin maahanmuuttajien näkymisenä keskellä perisuomalaista metsälähiötä, mutta fyysiseen ja materiaaliseen rakenteeseen monikulttuurisuus ei ole juurikaan vaikuttanut.

Vaikka tarkastelussa ei ollut muita Oulun asuinalueita, kaupunkituntemuksen pohjalta voimme yleisesti todeta, ettei monikulttuurisuus nouse merkittävästi esiin muillakaan asuinalueilla, joilla on runsaasti pitkään Oulussa asuneita maahanmuuttajia. Fyysisen ja materiaalisen ympäristön muuttuminen ja kehittyminen on hidasta. Erilaisen vähemmistöryhmien mahdollisuudet tilan hallintaan ja ympäristönsä kehittämiseen ovat aina riippuvaisia heidän sosiaalisesta, taloudelli-

sesta ja kulttuurisesta asemastaan valtakulttuurin sisällä. Korkean teknologian yritys-keskittymät Oulun alueella ovat kansainvälisen teknistaloudellisen toiminnan ilmentymiä, mutta niiden sijainti, näkyminen ja luonne erottavat ne tässä artikkelissa tutkituista ilmiöistä. Keskustan ollessa kaupungin ydin, on täysin luonnollista että Oulun kokoisessa kaupungissa suurin osa monikulttuurisuuden merkeistä keskittyy varsin suppealle alueelle.

Oulussa pyritään tarjoamaan asumisen ja elämisen perusedellytykset kaikille asukkaille. Suunnittelussa painotettava tasapuolisuuden näkökulma edellyttää kaikkien väestöryhmien samanarvoista kohtelua. Kaupunkisuunnittelussa maahanmuuttajat eivät ole aiheuttaneet Oulussa erityistoimenpiteitä, eikä heitä huomioida yleispiirteisessä suunnittelussa omana erityisryhmänä. Tietyissä asioissa uuteen yhteiskuntaan ja kulttuuriin sopeutuessaan maahanmuuttajat muodostavat kuitenkin heterogeenisen vähemmistöryhmän, jonka tarpeet ja tavat eroavat valtakulttuurin edustajien vastavista.

Maahanmuuttajat ovat jakautuneet Oulun alueelle suhteellisen tasaisesti ja heidän sijoittamisensa on lopuksi vuokra-asuntoyhtiöiden vastuulla. Ainakaan toistaiseksi millään alueella eivät etniset tai kulttuurilliset tekijät ole nousseet ongelmiksi. Maahanmuuttajien kotoutumiseen vaikuttavat vahvasti henkilön elinympäristö ja sen tarjoamat mahdollisuudet sosiaaliseen kontaktiin muiden asukkaiden kanssa. Oulun kaupungin tavoite on kotouttaa maahanmuuttajat osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja uutta kotikaupunkiaan. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää strategiaa. Lähidemokratiatyö ja asukastoiminta ovat kanavia, joiden kautta maahanmuuttajien kotoutumista voidaan edistää. Kehityskulku on vuorovai-
kutteinen prosessi, jossa sekä maahanmuuttajien että valtakulttuurin edustajien toiminta on ratkaisevaa.

Osallisuuden tunne edellyttää viranomaisilta ja kaupungin asukkailta myönteistä suhtautumista maahanmuuttajiin ja heidän asemaansa Oulussa ja suomalaisessa yhteiskunnassa. Osallistuminen edellyttää osallisuuden tunteen lisäksi maahanmuuttajilta oma-aloitteisuutta ja sopivia yhteisöllisen toiminnan paikkoja ja toimintatiloja. Sosiaaliset verkostot syntyvät osallistumisen ja toiminnan kautta, jotka osaltaan häivyttävät ennakkoluuloja ja yhdistävät ihmisiä. Yhdessä nämä tekijät edesauttavat maahanmuuttajien kotoutumista ja kiinnittymistä uuteen kulttuuriin. Kehityskulku ei ole itsestäänselvyys ja myönteiseen tulokseen pääseminen edellyttää suunnittelu-, seuranta- ja kehitystyötä kaupungin viranomaisilta ja poliitikoilta.

Oulussa monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajiin suhtautuminen näyttää olevan vuoden 2005 alussa pohjimmiltaan myönteistä. Sekä viranomaisten, tavallisten oululaisten että maahanmuuttajien kommentit Oulusta ja monikulttuurisuudesta ovat pääosin myönteisiä, eikä erityisiä epäkohtia esiintynyt. Oulun virallinen tavoite on olla Pohjois-Euroopan kansainvälinen keskus, jossa monikulttuurisuuteen suhtaudutaan rikkautena ja voimavarana. Tulevaisuus näyttää kuinka tämä visio toteutetaan. Toivottavasti toteutusvaiheessa vaakakupissa painavat muutkin kuin kansainväliseen kilpailukykyyn kapeasti liittyvät tekijät. Oulun tavoite erottua todellisen pohjoisen kansainvälisenä keskuksena edellyttää monikulttuurisuuden erilaisten ilmenemismuotojen hyväksyntää ja mahdollistamista. Kaupungin voimavarana ovat lopulta sen ihmiset – erilaiset ihmiset, joiden tiedoista, taidoista, kokemuksista ja tavoitteista kaupunki ammentaa elinvoimaisuutensa ja luonteensa.

"Minä tykkään siitä olostani tai tunnelmasta, että Oulu on kansainväliseksi kasvanut, kasvava, tai baluava kaupunki. Se antaa tällaista toivoa tai hyvää oloa." – Hilmi Oral

Johanna Hautala & Petteri Toivonen

Ulkomaalaiset huippuosaajat ja heidän puolisonsa Oulussa

1. Johdanto

Tässä artikkelissa kartoitamme Oulussa ja Oulun seudulla työskentelevien ulkomaalaisten huippuosaajien ja heidän puolisoidensa kokemuksia sosiaalisessa ja toiminnallisessa kaupunkiympäristössä sekä prosesseja, jotka liittyvät huippuosaajien houkuttelemiseen ja sopeutumiseen Ouluun. Selvittämme millaisia kokemuksia ulkomaalaisilla huippuosaajilla ja heidän puolisoillaan on Oulusta sekä miten ja miksi heitä houkutellessaan ja sopeutetaan Ouluun.

Artikkelia varten teimme kyselyn 35 ulkomaalaisille huippuosaajalle ja ryhmähaastattelun neljälle huippuosaajan puolisolalle. Lisäksi haastattelimme Irene Oukkaa Ouluseutu yrityspalveluista ja Anne Rännäliä Oulun kaupungin elinkeino- ja kansainvälisistä palveluista. Käytimme muuna aineistona Oulun kaupungin ohjelmia ja aihepiiriin liittyviä tutkimuksia.

Uuden teknologian aikaansaama voimakas taloudellinen kasvu on johtanut yhä nopeampaan talouden globalisaatioon. Kansainvälisen kilpailun koveneminen heijastuu kaikkiin maihin ja kaupunkeihin: keskeisinä kilpailijoina ovat kaupunkiseudut. Samaan aikaan innovointi ja luova yritys ympäristö ovat nousseet tärkeiksi kaupunkien

ja kaupunkiseutujen välisessä kilpailussa, jossa yhtenä pyrkimyksenä on pitää kehittyvät yritykset omassa maassa ja kaupungissa.

Innovaatioiden syntymiseen tarvitaan ”kriittinen massa” osaajia ja monikulttuurinen toimintaympäristö, jossa osaajat viihtyvät. Suurkaupungit, kuten Pariisi ja Tokio, ovat tunnettuja ympäri maailmaa, mutta pienemmillä kaupungeilla on tarve profiloitua. Oulu ja Ouluseutu ovat tehneet imago työtä teknologiaan ja osaamiseen liittyen. Oulun kansainvälinen imago korkean teknologian osaamiskeskuksena ja huippuosaajien maahanmuutto liittyvät tiiviisti yhteen. Esimerkiksi vuodelta 2004 olevan Ouluseudun elinkeinostrategian 2002–2006 tavoitteena on vahvistaa Ouluseutua kilpailukykyisenä toimintaympäristönä ulkomaisille yrityksille ja osaajille. Kansainvälistymisen tavoitteisiin liittyvät läheisesti ulkomaalaisten osaajien houkuttelevuus puolestaan vaikuttaa kaupungin imago. Oulun kaupungin kansainvälisyysohjelman (2005) tavoitteina on parantaa kaupungin kansainvälistä kilpailukykyä ja lisätä monikulttuurisuutta Oulussa. Tavoitteiden saavuttamiseen tarvitaan ulkomaalaisia osaajia.

Vuonna 2003 Oulun kaupungissa oli 287 ulkomaalaista työntekijää osaamista vaativissa työtehtävissä (Parhankangas 2004). Ulkomaalaisten huippuosaajien houkuttelu on

kaupungin kansainvälistymistavoitteiden ja kilpailukyvyn kannalta välttämätöntä, mutta se on kustannus sekä yritykselle että kaupungille. Kulujen minimoimiseksi ja innovaatiokehityksen maksimoimiseksi on tärkeää, että osaajat ja heidän puolisonsa viihtyvät kaupungissa mahdollisimman pitkään.

2. Oulun imago ja huippuosaajien houkuttelu

Osaamistalous tarvitsee osaajia, joista käytävä kilpailu kiristyy jatkuvasti. Alueiden vetovoimaisuus ja imago ovat tärkeitä tekijöitä osaajien houkuttelemisessa (Zimmerbauer & Suutari 2004: 30–31). Hyvä kaupunki-imago on tärkeä tekijä kilpailukyvyn ja myönteisen erottumisen kannalta. Onnistuneella kaupunki-imagolla voidaan nostaa esiin kaupungin vahvuuksia ja profiloida kaupunkia erottumaan kilpailijoistaan myönteisesti. Mika Raunion (2002: 26–27) mukaan Suomen on turvattava inhimillisten resurssien määrä ja laatu, jotta Suomi pystyy säilyttämään kilpailukykinsä. Sama pätee kaikkiin Suomen kaupunkeihin, myös Ouluun. Inhimilliset voimavarat ovat osaamistalouden kilpailukyvyn kenties tärkein tekijä. Innovaatioille ja erikoistumiselle sekä korkean teknologian teollisuudelle perustuva talous tarvitsee osaajia. Huippuosaajat ovat nykyisen talouden kilpailukyvyn edellytys. Onnistunut imagotyö auttaa osaajien houkuttelemisessa, erityisesti kansainvälisellä tasolla.

Oulun kansainvälistä imagoa rakentavat tietoisesti Oulun kaupunki ja Oulussa sijaitsevien yritykset. Imagoon vaikuttavat myös muualta tulevat tiedot (Oukka 2005). Oulun kansainvälinen imago rakentuu myös ruohonjuuritasolla epävirallisten toimijoiden avulla. Esimerkiksi ulkomaalaiset osaajat

kertovat omista kokemuksistaan ulkomaalaisille ystävilleen ”puskaradion” kautta. Kansainvälisen imagon tärkeys tulee esille kun pohditaan imagon ja Oulussa olevien ulkomaalaisten huippuosaajien välistä suhdetta. Ilman osaajia ei voi olla osaamistaakaan. Ulkomaalaiset osaajat ovat eräänlainen takuu, että osaaminen Oulussa on kansainvälistä ja kansainvälisellä tasolla. Oulun kansainvälinen imago perustuu osaamiseen, joten ilman ulkomaalaisia osaajia Oulun imago menettäisi uskottavuutensa. Sama toimii myös toisin päin; jos imago on huono, osaajat eivät tule tänne. Näin yritysmaailmasta katsoen kansainvälinen Oulu on yhtä kuin täällä olevat kansainväliset osaajat. On ratkaisevaa kilpailukyvyn kannalta, että ulkomaalaisia osaajia saadaan houkuteltua Ouluun ja heidät saadaan viihtymään kaupungissa. Imagotyö on tärkeää, koska se on erittäin tärkeä asiaan vaikuttava työkalu.

3. Ulkomaalaisten huippuosaajien ja heidän puolisoidensa kokemukset Oulusta

3.1 Mielikuva ja odotukset

Haastateltujen ulkomaalaisten huippuosaajien puolisoilla ei ollut mielikuvia Oulusta ennen tietoa muutosta Ouluun. Informaatiolähteistä tärkein oli puoliso, joka yleensä oli käynyt vierailulla Oulussa etukäteen. Osaajat valmistelivat muuttoa etukäteisvierailujen aikana ottamalla selvää kouluista ja asunnoista. Puolisoille mielikuva välittyi pitkälti osaajan kautta. Internet mainittiin hyvänä tietolähteenä, esimerkiksi sen keskustelupalstoilta saatiin tärkeää informaatiota muilta Oulussa asuvilta ulkomaalaisilta. Informaation löytämisessä ja asunnon etsimisessä auttoi myös Finland Relocation -toimisto. Tämän lisäksi esimerkiksi Nokian

työntekijöille jaetaan informaatiopaketti Oulussa asumisesta. Yhtenä tietolähteenä mainittiin ystävät, joiden kautta saatu tieto tosin viittasi usein pohjoisuuteen ja pimeyteen.

Puolisoiden mielikuva Oulusta parantui muuton jälkeen. Synä tähän olivat sopeutuminen huippuosaajia kotouttavan EFA-projektin avulla ja suomalaiset ystävät. Oulun kaupunki sai kiitosta pyrkimyksistään ulkomaalaisten osaajien ja heidän puolisoidensa sopeuttamiseen kaupunkiin. Puolisot arvelivat, että kaupunki on havahtunut tilanteeseen, jossa muutamia osaajaperheitä on joutunut muuttamaan pois Oulusta puolisoiden sopeutumisvaikeuksien vuoksi.

Oulun imagomarkkinointi ei saavuta niin laajaa kohderyhmää kuin kaupungin edustajat haastatteluissa arvioivat. Oulun teknologiaimagon ajatellaan saavuttavan hyvin erityisesti teknologia-alalla työskentelevät ulkomaalaiset osaajat. Tekemämme kyselyn ja haastattelun perusteella markkinoinnilla ei ollut vaikutusta muuttopäätökseen eikä Oulun asema teknologia- ja osaamiskeskittymänä tullut vastauksista esille. Mielikuva Oulusta ennen muuttoa koostui lähinnä hajanaisista tiedonrippeistä ja epätarkasta, yleisluontoisesta tiedosta. Paljon mainintoja saivat muun muassa luonnonolosuhteet (kylmyys) ja pohjoinen sijainti, mitkä ovat hyvin stereotyyppisiä kuvauksia koskien laajemmin koko Suomea. Kyselyyn vastanneet osaajat kuvasivat Oulua rauhallisena, puhtaana, hiljaisena, kylmänä ja pienenä kaupunkina (taulukko 1). Tulokset vahvistavat näkemystä, että kansainväliset osaajat hahmottavat maailmaa oman toimialansa yritysten kautta (Raunio 2002: 7). Muuttopäätöstä mietittäessä ensisijalla on mielenkiintoinen yritys, joka vain sattuu sijaitsemaan tietyssä kaupungissa.

Taulukko 1. Oulussa asuvien ulkomaalaisten huippuosaajien kuvaus Oulusta.

Oulu	Mainintojen määrä
Peaceful	7
Clean	7
Quiet	6
Cold	6
Small	6
Well Organized	4
Flat	4
High-tech	3
Young	3

Sekä osaajien että puolisoiden etukäteisodotukset Oulusta olivat varsin vähäisiä. Osaajat yllättyivät myönteisesti oululaisten ystävällisyydestä, liikunta- ja koulutusmahdollisuuksista ja puhtaasta ilmasta. Yllättävänä koettiin, etteivät talven kylmyys ja pimeys vaikuttaneet yhteiskunnan toimintaan. Kallis hintataso koettiin suurimpana kielteisenä yllätyksenä. Muita kielteisiä mainintoja saivat pimeys, kielimuuri ja paperitehtaan sijainti lähellä Oulun keskustaa.

3.2 Sosiaalinen ympäristö

Puolisoiden ryhmähaastattelussa sosiaalinen ympäristö oli tärkein pääteema. Sosiaalisen ympäristön sisällä esiintyneet teemat voidaan jakaa informaatioon, palveluihin ja sosiaalisiin kokemuksiin yksittäisten ihmisten kanssa (katso myös Liebkind ym. 2004: 94–101). Yksittäiset ihmiset ovat merkittävässä

asemassa myös informaatioon ja palveluihin liittyen.

Informaatiosta puhuttaessa nousivat esille voimakkaasti EFA-projekti ja International Women's Club. Oulun kaupungin EFA-projektin tavoitteena on auttaa ulkomaalaisia, työn perässä muuttavia perheitä sopeutumaan Ouluun. International Women's Club on ulkomaalaisten osajien puolisoitten perustama kerho, jonka puitteissa he tapaavat toisiaan ja järjestävät yhteistä toimintaa. Molemmat koettiin tärkeänä apuna sopeutumisessa. Haastattelupuheen sävy oli myönteistä, mutta huoli EFA-projektin loppumisesta vuoden 2006 jälkeen nousi esille. Lisäksi ryhmähaastattelun ja kyselyn perusteella havaittiin, että yritykset eivät järjestelmällisesti ilmoita kaupungille ulkomaalaisista työntekijöistään. Osa maahanmuuttajista olisi tarvinnut tietoa EFA-projektista jo ennen maahan muuttoa. Puolisolle merkittäviä informaation lähteitä ovat yksittäiset ihmiset. Usein tärkein arkipäivän apu, esimerkiksi ruokakaupassa oikeiden tuotteiden löytäminen, saatiin yksittäisiltä ihmisiltä. Suuri osa auttajista oli osaajapuolison työtovereita ja yleensä he olivat asuneet jonkin aikaa Suomen ulkopuolella.

Puolisot kokivat Oulun sosiaalisen palveluympäristön vaikeana kieli- ja kulttuurimuurin takia. Palvelualojen henkilökunnan englannin kielen taidon puute koettiin suurena ongelmana. Tästä johtuen puhelinsoitot olivat hankalia ja niitä yleensä vältettiin. Käytännössä puolisoitten täytyi esittää asiansa kasvotusten, jolloin he tulivat paremmin ymmärretyiksi. Kielimuuri ei kuitenkaan ollut ainoa kommunikaation este, vaan puolisot kokivat, että monet oululaiset palveluammattilaiset pelkäävät englannin kielen käyttöä ja välttävät tällaiseen tilanteeseen joutumista. Eräs puolisoista onnistui helpottamaan vuorovaikutustilannetta käyttämäl-

lä ”Do you speak English” -kysymyksen sijaan kysymystä ”Is it okay, if I speak English?”.

Haasteelliseen asemaan ryhmähaastattelussa nousi terveydenhuoltojärjestelmä, jossa kommunikaatio-ongelmat kärjistyvät. Tiedottaminen terveydenhuoltopiireistä ja esimerkiksi lasten neuvolajärjestelmistä on heikkoa. Ulkomailta muuttavia lapsiperheitä ei esimerkiksi tiedoteta siitä, että lapset tulee ilmoittaa suomalaiseen neuvolajärjestelmään. Lasten vieminen terveystarkastukseen koettiin kieliongelmiensa takia hankalana, mutta joskus avuksi oli saatu tulkkki. Avun saaminen mahdollisissa sairauskohtauksissa koettiin vaikeaksi, sillä potilaan tulee osata hakeutua oman terveydenhuoltopiiriinsä terveyskeskukseen. Tähän liittyen koettiin myös pelkoa. Yksityisten sairaalakeskusten palvelu ja kielitaito sen sijaan katsottiin hyväksi. Esille tuli tarve englanninkielisestä terveyskeskuksesta.

Muut kuin informaation tai palvelun hakemiseen liittyvät puolisoiden kokemukset yksittäisten ihmisten kanssa tapahtuivat usein kodin tai harrastusten piirissä. Naapureista oli monensävyyisiä kokemuksia. Usein heidän koettiin välttävän kanssakäyntitilanteita. Toisaalta vuorovaikutus naapureiden kanssa katsottiin arvokkaaksi silloin, kun sitä tapahtui. Eräs haastateltavista toi esille lastensa kokemukset heidän kaveripiirissään. Vaikka ulkomaalaistaustaisen perheen lapset puhuivat suomea, he jäivät silti toisinaan leikkien ulkopuolelle ja tunsivat itsensä erilaisiksi. Tämä vahvistaa käsitystä, että kieli ei ole ainoa sopeutumista pitkittävä tekijä Oulussa. Kielimuurin takana on kulttuurisia eroja, joiden ymmärtäminen ja oppiminen vievät oman aikansa.

Sosiaalinen ympäristö nousi merkittäväksi myös ulkomaalaisille huippuosaajille, mutta sen ongelmat eivät olleet niin selkeitä

kuin puolisoilla. Osaajat pitivät oululaisista ihmisistä, työn ilmapiiristä ja turvallisuudesta. Oululaisia kuvattiin ystävällisiksi, hiljaisiksi ja rehellisiksi (taulukko 2). Toisaalta ulkomaalaisten määrä Oulussa koettiin liian pieneksi. Tämän katsottiin aiheuttavan ongelmia esimerkiksi sosiaalisten verkostojen luomisessa ja paikallisen väestön asenteissa.

Ulkomaalaiset osaajat, jotka ovat asuneet Oulussa muutaman vuoden tai vähemmän, kiinnostivat erityisen paljon huomiota sosiaaliseen ympäristöön ja ihmisten ystävällisyyteen. Sen koettiin tekevän Oulusta mielekkään ja sosiaalinen ympäristö tuli esiin myönteisenä yllätyksenä. Tämä voi johtua osaksi henkilökohtaisista kokemuksista. Maahanmuuttaja kohtaa uuden kulttuuriympäristön ja sopeutuu siihen erilaisten, yksilöllisten vaiheiden kautta. Kuherrusvaiheessa kulttuuri on uusi ja jännittävä ja kokemukset tuntuvat mukavilta (Törmälä 1998: 34). Muutaman vuoden Oulussa asuneet osaajat voivat olla vielä tässä alkuvaiheessa ja siksi sosiaalinen ympäristö vaikuttaa heistä erityisen myönteiseltä. Kauemmin Oulussa asuneet ulkomaalaiset osaajat eivät kiinnittäneet sosiaaliseen ympäristöön kovin paljon huomiota, eikä mitään yhteisiä linjoja havainnoista löytynyt.

Huippuosaaajien ystäväpiiri koostuu suurilta osin ulkomaalaisista. Suurin osa muutaman vuoden tai vähemmän aikaa Oulussa asuneista ilmoitti ystäviensä olevan pääosin ulkomaalaisia. Maassaoloajan pidetessä tilanne tasoittuu. Vaikka ystäväpiiri koostuisikin edelleen pääosin ulkomaalaisista, on monella yhtä paljon sekä suomalaisia että ulkomaalaisia ystäviä. Pitkään Oulussa asuneilla ystäväpiiri koostui joko tasapuolisesti sekä suomalaisista että ulkomaalaisista tai pääosin suomalaisista. Tosin edelleen oli niitä, joilla oli vain ulkomaalaisia ystäviä.

Taulukko 2. Oulussa asuvien ulkomaalaisten huippuosaaajien kuvaus oululaisista.

Oululaiset	Mainintojen määrä
Friendly	10
Quiet	8
Honest	7
Polite	5
Shy	5
Sporty	4
Helpful	4
Reserved	2
Independent	2
Educated	2

Kysyimme osaaajilta, mitä he kertovat Oulusta ulkomaalaisille ystävilleen. Vaikka osaaajille tärkein toimintaympäristö on yritys, jossa he työskentelevät, yrityksen asioista ei juurikaan puhuta ulkomaalaisille ystäville. Vastauksissa korostui keskeisenä tekijänä Oulu. Ulkomaalaisille ystäville kerrotaan Oulusta; sen toimivuudesta (sopiva koko), hallinnon tehokkuudesta, mukavista ihmisistä, siisteydestä ja luonnosta. Ainoana selkeästi kielteisenä seikkana nousivat esiin kieliongelmat. Kaiken kaikkiaan ”puskaradion” viesti on erittäin myönteinen.

Kyselyyn vastanneiden ulkomaalaisten huippuosaaajien sosiaalisten verkostojen laadulla tarkasteltuna tätä ystäväpiirin kautta ei näyttäisi olevan juurikaan merkitystä heidän viihtymiseensä Oulussa. Kun tarkasteltiin osaaajien mielipiteitä Oulusta jaoteltuina ystäväpiirin koostumuksen mukaan, ei esille noussut oikeastaan minkäänlaisia eroja. Pää-

piirteissään kaikilla osajilla oli Oulusta varsin hyvä mielikuva. Yllättävää on ehkä se, että myös osaajat, joilla oli ystävinä pelkästään ulkomaalaisia, pitivät Oulusta ja oululaisista. Kaiken kaikkiaan he olivat mielipiteissään samoilla linjoilla kuin toisetkin vastanneet. Oulussa asutulla ajalla ei myöskään näytä olevan suurta merkitystä kyselyyn osallistuneiden osajien mielipiteisiin Oulusta. Heillä on melko myönteinen kuva Oulusta riippumatta sosiaalisesta tilanteesta tai täällä vietetystä ajasta. Oulu nähdään tällä hetkellä kansainvälistyvänä ja kasvavana kaupunkina, jossa on hyvä elää.

3.3 Toiminnallinen ympäristö

Toiminnalliseen palveluympäristöön ulkomaalaiset huippuosaajat kiinnittivät eniten huomiota vuorovaikutuksen kannalta. Teemoja olivat etenkin päiväkotijärjestelmät. Erään haastateltavan mukaan 1990-luvulla ei englanninkielinen opetus Oulussa ollut kovin yleistä ja koulun löytäminen lapselle oli vaikeaa. Tilanne on kuitenkin parantunut, kun Oulu International School aloitti toimintansa itsenäisenä kouluna vuonna 2002 ja Myllytullin englanninkieliset luokat itsenäistyivät. Huippuosaajien puolisojen kertomusten perusteella toiminnallisen ympäristön suurimmat ongelmat olivat julkisen terveydenhuollon puolella. Suurimpana ongelmana koettiin kieli-muuri sekä tiedotuksen puute.

Huippuosaajat näkivät toiminnallisen ympäristön eri tavalla kuin puoliset. Yleisimmin mainittuna tekijänä esiin nousi koulutus. Koulutusjärjestelmän toimivuutta ja laatua pidettiin arvokkaana. Oululaisten koulutustaso oli selvästikin tehnyt vaikutuksen ulkomaalaisiin huippuosaajiin. Harrastusmahdollisuudet mainittiin lyhyesti monipuolisina ja kiitosta saivat erityisesti urhei-

lun harrastamisen mahdollisuudet. Kielteisenä seikkana huippuosaajat kokivat riittämättömän kulttuurisen tarjonnan.

3.4 Materiaalinen ja luonnonympäristö

Materiaalisen ympäristöön liittyi useita teemoja. Eniten huomiota huippuosaajat kiinnittivät asuntoihin, joista puhuttiin sekä kielteiseen että myönteiseen sävyyn. Asuntotarjonta, erityisesti vuokra-asuntojen kohdalla, katsottiin riittämättömäksi. Tämä aiheuttaa epävarmuutta ja jännitystä muuttovaiheessa. Joissain tapauksissa asunto oli hankittu Finland Relocation -toimiston kautta, ja maahanmuuttajat eivät tieneet, millainen asunto heitä odottaa. He olivat tottuneet suurempiin taloihin, joten asuntojen näennäinen niukkuus johtui osittain myös kovasta vaatimustasosta.

Asuinalueista haluttaisiin tietoa etukäteen, sillä kielteisiin kokemuksiin asumisesta vaikutti voimakkaimmin asuinympäristö. Sopeutumisen koettiin pitkittyvän, jos asuinalue ei ole sopiva lähinnä sosiaaliselta kannalta. Eräs haastateltava koki ettei ollut ensimmäisellä asuinalueellaan tervetullut, mutta asia korjaantui hänen muuttaessaan sosiaalisesti avoimempaan naapurustoon.

Huippuosaajien vastauksissa materiaallinen ympäristö jäi varsin vähäiselle huomiolle. Muutamia mainintoja annettiin keskustan joidenkin vanhojen ja arvokkaiden rakennusten huonosta kunnosta. Ainoana merkittävänä seikkana nousivat esille pyöräilymahdollisuudet ja pyöräteitä ylistettiin suurella joukolla. Jalkaisin tai pyörällä tapahtuva liikkuminen kaupungissa on kaikille maahanmuuttajille uutta ja nautinnollista. Eräs haastateltava kertoi kuinka hienoa on, että hänen miehensä voi mennä pyörällä töihin. Pyöräilyn merkitys korostui varsinkin heti Ouluun muuton jälkeen, sillä pyö-

räily oli hyvä tapa oppia tuntemaan kaupunkia. Pyöräilyn suosio selittyi suurelta osin Oulun koolla, sillä sopiva koko mahdollistaa helpon saavutettavuuden myös pyöräillen.

Luonnonympäristöön puututtiin ryhmähaastattelussa vähiten. Jos maahanmuutto oli ajoittunut pimeään vuodenaikaan, sen koettiin tekevänsä sopeutumisesta hankalampaa. Talven kylmyys ja pituus mainittiin kielteisenä, sen sijaan kevättä ja kesää odotettiin. Puolisot tiedostivat vuodenaikojen vaikutuksen oululaisten ja Oulussa asuvien ulkomaalaisten mielialaan. Haastateltavat kertoivat, että talvessa pimeys ei ollut häiritsevin tekijä, vaan kylmyys. Haastateltavien ja erään huippuosaajan mukaan talvi saa kaikki ihmiset vetäytymään kuoriinsa, kun taas kesällä ihmiset ovat iloisempia ja avoimempia. Luonnonympäristö siis vaikuttaa myös sosiaaliseen ympäristöön. Osaajien vastauksissa luonnonympäristö oli varsin vähän esillä. Eniten mainintoja sai kylmyys ja kielteisenä myös pimeys. Myönteisenä nähtiin puhdas ilma ja se, että kylmyyden ja pimeydenkin keskellä pystytään elämään.

3.5 Sopeutuminen

Ensimmäisenä maahanmuuttaja kohtaa suomalaisen lupapolitiikan, asunnon ja työn hankkimisen sekä lapsiperheet päiväkotij- ja koulutusjärjestelmän. Tässä vaiheessa sopeutumisen kannalta tärkeintä on oikean informaation saaminen. Sopeutumisen seuraavassa vaiheessa eteen tulee sosiaalisten verkostojen luominen. Tämän vaiheen merkitys korostui ryhmähaastattelussa.

Tiiviin ja arkipäivän tietoa sisältävän informaatiopakettin suunnitteleminen maahanmuuttaville perheille olisi puolisoitten mielestä tarpeen. Osa yrityksistä tarjoaa ulkomaalaisille työntekijöilleen informaatiopa-

ketteja, jotka käsittelevät Oulussa asumista, esimerkiksi veroja, poliisilaitosta ja terveydenhuoltoa. Ongelmana nähtiin, ettei tieto ole tarpeeksi yksityiskohtaista eikä se auta selviämään suomen kielestä. Kansainvälisen toimintakeskus Toppeliuksen ulkomaalaisille suunnattu opas Oulusta (Autio 2004) voisi toimia pohjana yksityiskohtaisemman oppaan tekemiselle.

Osaajien saaman informaation määrä ennen muuttoa Ouluun vaihteli paljon. Puolet vastaajista katsoi saaneensa tarpeeksi informaatiota ja puolet jäi kaipaamaan sitä lisää. Erityisesti suomalaisesta yhteiskunnan toiminnasta kaivataan lisää tietoa: verotus, lait, sosiaaliturva ja vakuutukset ovat tärkeitä. Suoraa tietoa Oulusta halutaan esimerkiksi asunto- ja työllisyystilanteesta. Arkielämään liittyvää informaatiota tarvitaan kaikin puolin. Sosiaalisesta sopeutumisesta voi muodostua erityisesti huippuosaajien puolisoille ylitsepääsemätön este, jolloin maasaoloaika jää lyhyeksi.

”For me the passing people on the street and not making an eye-contact, not saying hello or smiling or something – that’s very difficult. And that truly is one reason why I personally could never stay here... It’s too fundamental to who I am as a person.” (Huippuosaajan puoliso, 29.1.2005)

Ryhmähaastatteluun osallistuneet huippuosaajien puoliset pitivät EFA-projektia tärkeänä osana sopeutumisprosessia, koska sen avulla voi saada tarvittavaa informaatiota sekä sosiaalisia kontakteja. Suurin osa huippuosaajien puolisoista on saapunut Ouluun 1990-luvulla, jolloin projektia tai International Women’s Clubia ei vielä ollut. Puolisot arvioivatkin, että heidän sopeutumisensa ja verkostoitumisensa kesti tästä syystä kauemmin. Puolisoiden yhteiskunnallinen osallistuminen ja heidän merkityksensä sosiaalisen toiminnan tuottajina tuli esille International Women’s Clubin avulla. Kerhoa voidaan

pitää osaajien puolisoiden sosiaalisen elämän kohentajana. Viime aikoina Ouluun on alkanut muuttaa myös huippuosaajanaisia, joilla on usein puoliso mukana. Puolisoille tarkoitettua toimintaa tulisi suunnata myös miehille.

EFA-projektin ja International Women's Clubin lisäksi sopeutumista helpottaviksi tekijöiksi ryhmähaastattelussa mainittiin mukava asuinalue, arkipäivän informaatio ja suomalaiset ystävät. Merkittävänä yksityiskohtana nähtiin pienet lapset, joiden avulla on helpompi muodostaa sosiaalisia verkostoja esimerkiksi päiväkodin tai koulun kautta. Sopeutumista vaikeuttavina asioina nähtiin oikean informaation saamisen pitkittyminen (esimerkiksi EFA-projektista) ja maahanmuutto pimeänä vuodenaikana.

Kyselyihin pohjautuen voidaan huippuosaajista todeta, että he ovat sopeutuneet Ouluun varsin hyvin, vaikka heillä ei ollut juuri mitään tietoa Oulusta ennen muuttoa. Ehkäpä juuri se onkin syynä sopeutumisen helppouteen; kun odotukset ovat vähäisiä, mieli on avoin ja uuteen on helpompaa sopeutua. Törmälä (1998: 25–27) esittää henkilökohtaisten edellytysten olevan tärkeä tekijä kulttuuriin sopeutumisessa. Henkilökohtaiset tekijät voivat osaltaan selittää tässä artikkelissa saatuja tuloksia. Kaiken kaikkiaan kyselyihin vastanneista saa kuvan rohkeasta, ennakkoluulottomasta ja sopeutumiskykyisestä maahanmuuttajaryhmästä – se hajanainen tieto, mikä Ouluun muuttaneilla ennen muuttoa oli, ei ollut kovinkaan houkuttelevaa. Kylmyys, pimeys ja pohjoinen sijainti tiedettiin satunnaisesti.

Kyselyyn vastanneet olivat lähes poikkeuksetta tyytyväisiä päätöksestään tulla Ouluun. Keskeisiä tyytyväisyyden tekijöitä olivat työ ja koulutus sekä elämänkokemus, luonto ja elämisen laatu. Merkittävää on, että suurin osa huippuosaajista tuli Ouluun työn

perässä, mutta nyt he ovat tyytyväisiä tulostaan myös muista syistä. Oulu on tarjonnut heille toimivan, hyvän elinympäristön. Noin puolet kyselyyn vastanneista ei kuitenkaan ole jäämässä Ouluun loppuelämäkseen. Nämä henkilöt näkivät esimerkiksi puutteita Oulun kulttuuritarjonnassa, kokivat pohjoisen sijainnin matkustamisen kannalta hankalaksi, sopeutumisen olevan muun muassa kielen takia hankalaa tai kaipasivat oman kulttuurinsa pariin.

Ulkomaalaisten osaajien puolisoiden sopeutumista vaikeuttaa, että heidän työllistymisensä on todella vaikeaa ilman suomen kielen taitoa. Osaajatkin kiinnittivät tähän huomiota. Osaajien sopeutuminen työelämään sen sijaan on helppoa. Ulkomaalaisia osaajia rekrytoivat yritykset ja toimialat ovat usein globaaleja ja muistuttavat pitkälti toisiaan eri puolella maailmaa. Joissain tapauksissa osaaja ei vaihda edes yritystä vaan pelkästään yrityksen sijaintimaata, joten osaajien on helppo sopeutua työelämään.

Ongelmana huippuosaajien sopeutumisessa ja ”juurtumisessa” kaupunkiin on se, että he ovat virallisten kotouttamistoimenpiteiden ulkopuolella. Kotouttamisprosessi käynnistyy maahanmuuttajan ilmoittautuessa työvoimatoimistoon, minkä jälkeen hänet ohjataan erilaisille kieli- ja koulutuskursseille sekä erilaisiin palveluihin. Huippuosaajat muuttavat maahan usein juuri työn takia. Siten he eivät ohjaudu työvoimatoimiston asiakkaiksi, ja jäävät siksi ilman sopeuttamistoimia (Rännäli 2005). Osaajat sopeutuvat työelämään, mutta eivät välttämättä juurru kaupunkiin. Mikäli ulkomaalaiset osaajat halutaan saada jäämään Suomeen ja Ouluun, heidän vuorovaikutusmahdollisuuksiinsa suomalaisen kulttuurin kanssa työelämän ulkopuolella tulisi lisätä.

4. Oulun kilpailukyky osaajien houkuttelemisessa ja juurruttamisessa

Raunion (2002: 64–65) mukaan kaupunkiseudun kilpailukyky muodostuu kilpailuhaitoista ja -eduista (kuva 1). Ulkomaalainen huippuosaaja vertailee yrityksen ja kaupunkiseudun vetäviä ja estäviä tekijöitä ennen muuttopäätöstä. Jos vetävät tekijät ovat estäviä tekijöitä vahvempia, osaaja päättää muuttaa alueelle. Kokemukset työstä ja kaupungista ovat joko kaupunkiseudulle juurruttavia tai sieltä pois työntäviä. Tässä vai-

heessa puolison ja muun perheen kokemukset nousevat tärkeiksi, sillä sosiaaliseen ympäristöön sopeutuminen voi tuntua niin hankalalta, että ainoana vaihtoehtona nähdään poismuutto. Huippuosaajien houkutteluvaiheessa merkittäväksi nousee Oulun ja Oulussa sijaitsevien yritysten kansainvälinen imago. Tässä vaiheessa ulkomaalaisilla osaajilla ei yleensä ole omakohtaisia kokemuksia Oulusta, joten ainoastaan yleisillä mielikuvilla on merkitystä.

Kilpailuhaitat estävät kaupunkiseudulle muuttamista. Kaupungin ulkopuolella syntyneet mielikuvat voivat olla yksilölle niin vahvoja, ettei riskiä niiden toteutumisesta

Kilpailuhaitat <i>Oulu</i> Oulun tuntemattomuus Sijainti <i>Suomi</i> Hint- ja palkkataso	Kilpailuedut <i>Oulu</i> Teknologia ja osaaminen Tunnetut yritykset <i>Suomi</i> Pohjoismainen hyvinvointivaltio	Oulun kansainvälinen imago huippuosaajien houkuttelu Ouluun
Irrottavat tekijät <i>Oulu</i> Terveystenhoito Sosiaalisten verkostojen puute Työn hankkiminen Ulkomaalaisten pieni määrä <i>Suomi</i> Kielimuuri Kulttuurierot	Juuruttavat tekijät <i>Oulu</i> Sopiva koko Turvallisuus Hyvä paikka kasvattaa lapsia Sosiaaliset verkostot EFA-projekti <i>Suomi</i> Hallintorakenteen toimivuus Koulutusjärjestelmä	Kokemukset Oulussa huippuosaajien jääminen Ouluun

Kuva 1. Oulu huippuosaajien valintojen kentällä. Lähde: muokattu Rauniosta (2002: 161).

haluta ottaa (Raunio 2002: 64). Merkittävien kilpailuhaitta Oululle on sen tuntemattomuus. Imagotyön päämäärät ovat selkeitä ja kaupunki kansainvälistyy koko ajan, mikä seurauksena Oulun tunnettuus kasvaa. Oulun sijainti koetaan hankalana matkustamisen kannalta. Suoria lentoja ulkomaille on esimerkiksi Helsinki-Vantaan lentokenttään verrattuna vähän ja välimatkojen vuoksi matkustaminen tulee kalliiksi. Suomen Oululle aiheuttamia kilpailuhaittoja ovat korkea hintataso ja alhainen palkkataso. Jos osaaja haluaa kasvattaa taloudellista elintasoaan, hän todennäköisesti valitsee jonkin muun maan (Taylor 2005).

Kilpailuedut ovat kaupunkiseudulle vetäviä tekijöitä, joita tulkitaan yksilöllisesti. Perheelliselle osaajalle esimerkiksi kansainvälinen koulu voi olla hyvin merkittävä, ja toiselle, yksin muuttavalle osaajalle, kouluilla ei ole mitään vaikutusta muuttopäätökseen. Oulun kilpailuetuja ovat teknologiaan ja osaamiseen pohjaava imago ja tunnetut yritykset, kuten Nokia. Suomi on pohjoismainen hyvinvointivaltio, mikä on merkittävä kilpailuetu suomalaisille kaupungeille.

Maahanmuuton jälkeen osaaja saa suoria kokemuksia yrityksestään ja kaupungista ja muodostaa niistä mielikuvia. Kaupungin haastavin tehtävä on saada huippuosaaja juurtumaan Ouluun. Juurtumisprosessissa merkittävään asemaan nousevat osaajien puoliset. Siinä, missä osaaja kohtaa ensisijaisena yritys ympäristön, kohtaa puoliso kaupunkiympäristön. Jos puoliset eivät viihdy Oulussa, muuttaa osaajaperhe pois. Jos puoliset ja osaajat viihtyvät Oulussa, he juurtuvat tänne ja lisäävät omalta osaltaan Oulun tunnettuutta ja monikulttuurisuutta.

Irrottavat tekijät työntävät huippuosaajaa ja hänen perhettään kaupungista. Oulusta irrottavia tekijöitä ovat terveydenhuollon ongelmat, sosiaalisten verkostojen riittämät-

tömyys, työn hankkimisen vaikeus ja pohjoinen sijainti. Osaajat kiinnittivät huomiota ulkomaalaisten vähäiseen määrään, mikä aiheuttaa ongelmia esimerkiksi sosiaalisten verkostojen muodostamisessa ja oululaisten asenteissa. Oulu nähdään kuitenkin kansainvälistyvänä kaupunkina ja monikulttuurisuus lisääntyy kaupunkikuvassa. Pikku hiljaa oululaiset tottuvat kansainvälisyyteen ja oppivat suhtautumaan siihen avoimesti. Esimerkiksi ryhmähaastattelussa huomioitiin, että oululaisiin oli aluksi todella vaikea tutustua, mutta International Women's Clubin kautta oululaiset kiinnostuivatkin ulkomaalaisista ja osallistuivat kerhon toimintaan. Suomen tasolla irrottavia tekijöitä ovat kieli-muuri, mikä korostui vahvana sekä puolisoitten että osaajien kokemuksissa. Kielimuurin takana on kulttuurisia eroja, jotka voivat muodostua esteeksi täällä asumiselle. Julkisen sektorin ja palveluammateissa toimivien kielitaitoa parantamalla voitaisiin varsin helposti poistaa merkittävä irrottava tekijä. Kielikoulutukseen panostaminen kannattaisi, sillä hyvä kielitaito olisi Oululle tärkeä ulkomaalaisia juurruttava tekijä. Samalla voitaisiin kouluttaa julkisen sektorin palveluammattilaisia monikulttuuriseen viestintään.

Merkittävin Ouluun juurruttava tekijä näyttää olevan kaupungin sopiva koko. Tällä tuskin tarkoitetaan Oulun fyysistä, rakennettua todellisuutta, vaan kyse on enemmänkin suhteellisista tilakokemuksista. Haastateltavat kuvailivat esimerkiksi sitä, kuinka helppoa Oulussa on liikkua. Jatkossa on tärkeää korostaa kaupunkirakenteen yhtenäisyyden säilyttämistä kaupunkisuunnittelun avulla. Siten kyetään säilyttämään tämä tärkeä huippuosaajia Ouluun juurruttava tekijä.

Kaupunkiseudulle juurruttavia tekijöitä ovat Oulun sopivan koon lisäksi turvallisuus,

perheystävällisyys ja EFA-projekti. Nämä tekijät ovat tulevaisuudessa korostuvan ”high-life” -imagon mukaisia, mikä kertoo siitä, että Oulu koskevassa imagotyössä ollaan oikeilla jäljillä. Paitsi imagotyön myös ulkomaalaisten välisen tiedonkulun kautta juurruttavia tekijöitä nostetaan kansainväliseen tietoisuuteen, jolloin kaupungin houkuttelevuus kasvaa ja sitouttavista tekijöistä tulee kilpailuetuja. Sitoutumisessa tärkeään rooliin nousevat sosiaaliset verkostot, minä yhteydessä puolisoilla korostuu International Women’s Clubin merkitys. Suomen tasolla Oulun juurruttavia tekijöitä ovat toimiva hallintorakenne ja koulutusjärjestelmän laatu, jotka saivat paljon myönteistä huomiota ulkomaalaisilta.

5. Pohdinta

Ulkomaalaisilta huippuosaajien ja heidän puolisoitten vastausten perusteella voidaan väittää, että he tiesivät Oulusta yllättävän heikosti ennen tänne tuloaan, varsinkin kun vastauksia verrataan kaupungin edustajien käsityksiin ja arvioihin tilanteesta. Suurin osa vastaajista muutti Ouluun ilman, että heillä oli minkäänlaista mielikuvaa tai tietoa Oulusta. Raunion (2002: 7) esittämät yleistyksiset ulkomaalaisten osaajien mielikuvista, tai lähinnä niiden puutteista Suomesta pitävät paikkansa Oulunkin kohdalla. Raunio toteaa: ”mielikuva Suomen kaupunkiseuduista on sekä Euroopassa että sen ulkopuolella lähempänä tietämättömyyden rajaa.” Tutkimuksessamme mukana olleet henkilöt edustavat suhteellisen pientä osaa Oulussa olevista ulkomaalaisista huippuosaajista, joten mahdollisesti tulokset olisivat jossain määrin erilaisia, jos mukana olisi useampia ulkomaalaisia huippuosaajia. Toisaalta nyt

saaduista vastauksista pystyttiin löytämään yleisiä linjoja osaajien taustasta riippumatta.

Oulun kansainvälisellä imagolla ei ole niin suuri merkitys huippuosaajien houkuttelussa kuin sitä kehittävät toivovat. Vastaajien arvioissa Oulusta painottuivat lähinnä luonnon olosuhteet, sosiaalinen ja toiminnallinen ympäristö. Teknologiasta, yrityksistä ja osaaamisesta puhuttiin todella vähän. Tämä viittaa siihen, että yritysmaailma erotetaan muusta maailmasta erillään olevaksi toimintaympäristöksi. Raunion (2002) raportissa kävi ilmi, että huippuosaajat liikkuvat maasta toiseen ennen kaikkea työn perässä, mitä vahvistaa myös tämä tutkimus. Castellsin (2002) virta-ajattelua mukaillen yritykset ovat globaalien virtojen keskellä, mutta Oulu ei ole. Osaajat ovat valmiita muuttamaan työpaikan takia paikkaan, josta he eivät tiedä käytännössä mitään, koska heille yritys on ensisijainen toimintaympäristö ja kaikki muu on toissijaista.

Merkittävä tekijä imagon rakentumisessa mielikuvien kautta on yksityisen sektorin toimijoiden ”puskaradio” sosiaalisten verkostojen kautta. Ihmisten tasolla viestintä on kaikkein suorinta, ja asiat joita kerrotaan, ovat omia kokemuksia. Erityisasemassa ovat Oulussa työskentelevät ulkomaalaiset osaajat. Heidän kauttaan tieto menee suoraan ihmiseltä toiselle. Tämä tieto on kokemuspohjaista, eikä imagopohjaista, mutta sekin omalta osaltaan luo Oulun imagoa ulkomailla.

Osaltaan tätä ja muitakin vastauksia leimaavaa yleistä myönteisyyttä voi selittää ns. onnellisuusmuuri. Tällä tarkoitetaan, että vastaaja ei halua kertoa ongelmistaan ulkopuolisille, vaan toteaa kaiken olevan ”ihan hyvin”. Toisaalta kyselyyn vastanneet huippuosaajat tiesivät, että vastaukset käsitellään anonyymisti ja luottamuksellisesti. Kielteisiäkin seikkoja mainittiin, joten onnellisuus-

muurin merkitys lienee vähäinen. Myös ryhmähaastattelussa muodostui kuva, että haastatellut puhuivat varsin suoraan ongelmistaan. Kyselyiden ja haastattelujen kautta saatu myönteinen yleissävy näyttää olevan vallitseva huippuosaajien ja heidän puolisoidensa mielikuva Oulusta.

Johanna Hätälä & Ville Koskimäki

Maahanmuuttajat Oulun työmarkkinoilla

1. Johdanto

Tässä artikkelissa käsittelemme monikulttuurisuutta ja kansainvälisyyttä Oulussa maahanmuuttajien Oulun työmarkkinoille sijoittumisen kautta. Selvitämme, miten maahanmuuttajat ovat sijoittuneet, miten sitä edistetään ja millaisia haasteita maahanmuuttajien työllistymiseen liittyy. Keskitymme kolmeen maahanmuuttajaryhmään: yrittäjiin, työssäkäyviin ja työttömiin. Tarkastelumme kohteena ovat myös keskeisimmät Oulussa maahanmuuttajien työllistymistä edistävät organisaatiot.

Tutkimusaineisto koostuu haastattelu-, kysely-, tilasto- sekä sanomalehtiaineistosta. Teimme teemahaastattelut kuudelle henkilölle, jotka vaikuttavat maahanmuuttajien kotoutumiseen ja joilla on laaja kokemuspohja temasta. Haastateltavina olivat Outi Parhankangas (Oulun kaupunki, maahanmuuttajien työllisyyttä edistävän projektin vetäjä/työhönvalmentaja), Martti Eskelinen (toimialajohtaja, Oulun seudun työvoimatoimisto), Eija Lehto (maahanmuuttajia työllistänyt yrittäjä), A. (työssä oleva maahanmuuttaja), iranilainen mies (työtön maahanmuuttaja) ja Tapon Bangabashi (yrittäjänä toimiva maahanmuuttaja). Lisäksi oululaisten mielipiteitä maahanmuuttajiin liittyvistä asioista kartoitettiin kyselyn avulla. Tutkimuksessa käytimme tilastoja, joista merkittävä osa saatiin Tilastokeskuksesta sekä Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksesta. Ongelmia

tuottaa, että tilastoissa harvoin eritellään maahanmuuttajat alkuperäisistä Suomen kansalaisista (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 1999: 6–7). Usein ainoa erottava tekijä tilastoissa syntyperäisen suomalaisen sekä maahanmuuttajan välillä on äidinkieli.

Suomi maastamuuttomaana on vaihtumassa maahanmuuttomaaksi, mitä osoittaa maahanmuuttajien määrän moninkertaistuminen viime vuosina. Globalisaatio ja kansainvälistyminen koskettavat yhä lähemmin Suomea. Monikulttuurisuudesta on väistämättä tulossa yhä merkittävämpi osa suomalaisten arkielämää. Viime vuosina on herännyt kiinnostus maahanmuuttajien asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Yhtenä keskeisenä näkökulmana on ulkomaalaisten työntekijöiden rekrytoiminen ja maahanmuuttajien työllistäminen. Taustana tälle on suurten ikäluokkien siirtyminen pois työmarkkinoilta ja pelko tiettyjen alojen työvoimapulasta tulevaisuudessa. Ovatko suomalaiset kuitenkin valmiita turvautumaan ulkomaiseen työvoimaan, mikäli suomalainen työvoima ei kykene tarjoamaan tarvittavaa työpanosta? Suomessa ulkomaalaisia on pidetty turvallisuusuhkana, mutta viimeaikaisen kehityksen myötä myös mahdollisuutena. Olennaista on pohtia, ovatko suomalaiset valmiita ottamaan vastaan toisista kulttuureista tulleiden ajatuksia ja hyväksymään heidät osaksi yhteiskuntaa.

Maahanmuuttajien kotoutuminen yhteiskuntaan on haastava prosessi. Viranomaiset pyrkivät kotouttamaan maahanmuuttajat uuteen yhteiskuntaan mahdollisimman nopeasti, mitä auttaa työssäkäynti. Työn kautta maahanmuuttaja pääsee tehokkaimmin tutustumaan uuden kotimaansa yhteiskunnan käytäntöihin (Jaakkola 2000: 18). Työn saaminen ei kuitenkaan ole aina ongelmatonta, varsinkaan jos työnhakija ei vielä ole oppinut täysin valtakulttuurin kieltä. Lisäksi työn saamista vaikeuttaa suomalaisten työnantajien kielteinen asennoituminen maahanmuuttajien koulutustaustaan. Useimmat työnantajat vaativat maahanmuuttajilta Suomessa hankitun koulutuksen.

2. Maahanmuuttajien työllistymisen edellytykset

Artikkelissa tarkastelemme pääosin työikäisiä maahanmuuttajia Oulussa. Vuonna 2003 Oulussa asuvista ulkomaalaisista noin puolet (51,7 %) kuuluivat ikäluokkaan 25–44 -vuotiaat (kuva 1). Seuraavaksi suurimmat ikäluokat ovat 15–24 -vuotiaat (14,8 %) sekä 45–64 -vuotiaat (12,5 %). Näin ollen työikäisiä oli noin kolme neljästä ulkomaalaisesta (Tilastokeskus 2005d). Oulun maahanmuuttajien ikärakenne ei juuri eroa koko Suomen tilanteesta. Suomessa asuvista maahanmuuttajista noin kolme neljästä (76 %) kuuluu työikäiseen väestöön ja Suomen kansalaisista kaksi kolmesta (67 %). Tästä huolimatta maahanmuuttajista työvoimaan kuuluu vain kaksi viidestä (43 %), kun taas suomalaisista noin puolet (Työministeriö 2005).

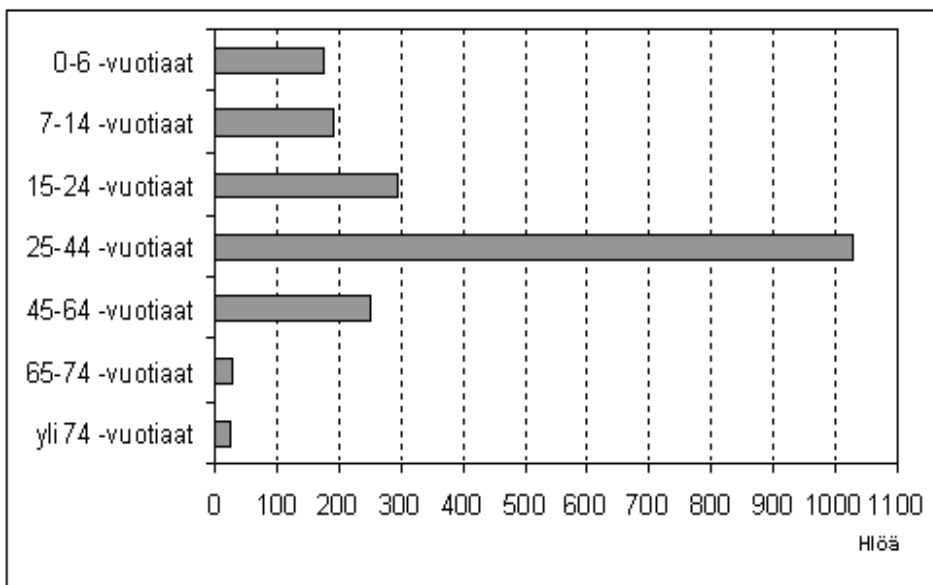
Jaakkolan (2000) mukaan tärkeimmät kanavat, joiden kautta maahanmuuttajat rekrytoituvat työelämään, ovat suomalaisten ystävien kautta saadut kontaktit tai työ-

voimatoimiston palvelut. Lisäksi spontaanit yhteydenotot ovat varteenotettava tapa saada työtä (Jaakkola 2000: 42). Haastattelemamme työssäkäyvä maahanmuuttaja on asunut Suomessa 13 vuotta, joista kuusi vuotta hän on ollut työttömänä. Ensimmäisen työpaikkansa hän sai ystävien kautta, muut työsuhteet työvoimatoimiston välityksellä (A. 2005). Työnhakutilanteessa työnhakijan kohdalla oma aktiivisuus on ensisijaisen tärkeää, kuten toimialajohtaja Martti Eskelinen haastattelussaan huomauttaa:

“Aktiivinen omatoiminen työnhakujan se on parasta kaikilla työtä etsivillä ihmisillä. Työvoimatoimiston palveluja kannattaa käyttää, mutta itsehän se täytyy [työpaikka] etsiä ja yleensäkin oma elämä järjestää. Ei voi jäädä odottamaan, että työvoimatoimisto järjestää sen työpaikan senkään vuoksi, että työnhakijoita on Oulussakin yli 8000, Oulun kaupungin alueella. Ja meillä on työvoimatoimistolla vielä nämä lähikunnat. Nämä hakijamäärät ovat virkailijaa kohti niin suuria, että ei sitä pysty tietenkään kovin henkilökohtaiseen auttamiseen.” (Eskelinen 2005).

Tällä hetkellä maahanmuuttaja ja suomalainen työnhakija eivät ole yhdenvertaisia työnhakutilanteessa. Maahanmuuttajien työllisyyttä edistävän projektin vetäjä Outi Parhankangas totesi haastattelussaan:

“Työnantajat mielellään [sanovat] sillä tavalla, että heille on ihan sama, että onko maahanmuuttaja vai ei, jos on pätevä ja on hyvä tyyppi. ... Siinä mielessä varmaan ... haluavat ja varmaan kokevat, että haluavat ... tasavertaisesti subtautua. Onhan se vähän tiukempi sille maahanmuuttajalle se kilpailu siinä tilanteessa, että ... tasavertaisuuden periaate ei [ole] aina ... aivan yksiselitteinen asia. ... Se voi toisaalta tehdä maahanmuuttajalle hankalammaksi sen tilanteen. On toisaalta ihan ymmärrettävää, [että] totta kai työnantaja miettii sitä omaa yritystensä ja miten se toimii hyvin ja tuottaa hyvin ja hän ajattelee siitä näkökulmasta... mutta usein [työnantajat

Kuva 1. Ulkomaalaiset ikäluokittain Oulussa vuonna 2003. Lähde: Tilastokeskus 2005d.

kuitenkin sanovat], että ei [ole] merkitystä [onko maahanmuuttaja vai ei], kunhan on vaan nämä tietyt jutut.” (Parhankangas 2005).

Suurimpina esteinä maahanmuuttajien työllistymisessä ovat suomen kielen taidon puute ja koulutuksen vastaamattomuus. Lisäksi vaikuttavat muun muassa kontaktiverkostot ja suomalainen työkokemus (Jaakkola 2000: 47). Kielitaito yhdessä ammattitaidon ja koulutuksen kanssa ovat osa maahanmuuttajan inhimillistä pääomaa. Kielen hallinnan keskeinen merkitys maahanmuuttajien työmarkkina-aseman muotoutumisessa osoittaa, että kieli ei ole pelkästään kommunikaatioväline. Kielitaidosta osana inhimillistä pääomaa muodostuu välittävä linkki maahanmuuttajan hankkiessa kulttuurista ja sosiaalista pääomaa (Forsander 2002: 189; Liebkind ym. 2004: 86–89). Jaakkola (2000: 123–126) kuvailee suomen kielen taidon olevan työnantajille osoitus työnhakijan luotettavuudesta. Kielitaidosta muodostuu luo-

tettavuuden symboli ja kielen osaaminen kertoo maahanmuuttajan halusta sitoutua Suomeen ja suomalaisuuteen. Oulun seudun työvoimatoimiston toimialajohtaja, Martti Eskelinen painottaa haastattelussaan kielen osaamista:

“Kielitaito on tietysti suurin tekijä, että kielitaidossa on normaalisti monella puutteita, miehilläkin, jotka ovat enemmän ympäristönsä kanssa tekemisissä, ja että se on ollut esteenä varmasti joihinkin työpaikoihin pääsemiseen. Muuten työnantajat hyvin ennakkoluulottomasti haastattelee maahanmuuttajiaakin, mutta sitten jos se ei riitä se kielitaito niin ei sitä oikein työnantajat uskalla ottaa. Tai sitten joku menee edelle, joku suomalainen, joka ehkä ei välttämättä tarvitse aina muuten olla yhtään sopivampi. Voisi maahanmuuttaja olla sopivampi, mutta kun ei osaa kieltä.” (Eskelinen 2005).

Maahanmuuttajien työllistymisessä suurimman ongelman muodostaa koulutuksen vastaavuus. Toisessa maassa hankittua kou-

lutusta voi olla vaikea sovittaa uuteen maahan (Ahtonen ym. 2003: 40). Usein maahanmuuttaja joutuukin kouluttautumaan uudeen jäädessään pysyvästi uuteen maahan.

Vaikka kielen, koulutuksen ja ammattitaidon merkitystä korostetaan lakkaamatta, ei pidä unohtaa yleistä kulttuurin tuntemusta. Harvoin työnantajat ottavat töihin hakijan yhden ominaisuuden perusteella. Loppujen lopuksi kokonaisuus ratkaisee tässäkin tilanteessa:

”Kieli, sellainen suomalaisen kulttuurin tuntemus, ... tietynlainen sopeutuminen tänne, koska työnantajat kuitenkin, kun he rekrytoivat henkilöstöä, niin useinhan on kyse siitä että, ... onko [sinulla / maahanmuuttajalla] ne pätevydet ja ammattitaito. ... Työnantajat sanovat hyvin paljon, ... [että] ei ole kuitenkaan niin hirvittävä, että onko tietty todistus. Tietty lähtökohta on toki perustaso, mutta että ... on oikeanlainen tyyppi. Ja siihen vaikuttaa hirveän paljon, että minkälaisen vaikutelman se työnantaja saa, että onko tämä nyt oikea tyyppi. Tavallaan ... myös se meidän kulttuurin ymmärtäminen ja semmoinen, koska ne [ovat] tosiaan pieniä asioita, mistä ne vaikutelmat tulevat. ... Toki me ihmiset [olemme] kaikella samanlaisia, mutta kuitenkin ... suomalaisen yhteiskunnan ymmärtämistä ja tosiaan sitä kielitaitoa ja sitten ne sellaiset verkostot [ovat] tosiaan tärkeitä, että ... suurin osa työpaikoistahan menee itse asiassa suorien hakujen kautta. Sehän on vaan noin 30 prosenttia, että pistetään lehteen ilmoitus ja sitten hakijat lähettää kirjeen ja sitten valitaan siitä, se on ... pieni osa. Suurin osa menee ... muiden verkostojen kautta. Ja se ei nyt välttämättä tarkoita, että otetaan se veljenpoika tai jotakin ... tuttavien suosimista tai muuta, vaan ihan sitä, että työnhakija ihan itse ottaa yhteyttä yritykseen ja sattuu [oikeaan] aikaan olemaan liikkeellä kysymään paikkaa. Työnantajalle on paljon helpompaa se kuin että alkaa siihen hakuruljanssiin. Sillä tavalla ne verkostot [ovat] tosi tärkeitä.” (Parhankangas 2005).

Maahanmuuttajan itse hankkiman inhimillisen pääoman lisäksi työnsaantiin vaikut-

taa yleinen työllisyystilanne Suomessa. Korkea työttömyysaste sekä kilpailun kovuus hankaloittavat työnsaantia (Jaakkola 2000: 61). Maahanmuuttajien työmarkkina-asema on erityisen herkkää taloudellisten suhdanteiden muutoksille.

3. Maahanmuuttajat Oulun työmarkkinoilla

3.1 Työssä olevat maahanmuuttajat

Maahanmuuttajien määrä suomalaisilla työmarkkinoilla on jokseenkin vähäinen, eikä Suomeen ole muodostunut mistään ammattialasta vielä erityistä ulkomaalaisalaa (Forsander 2002: 154). On kuitenkin selviä merkkejä, että maahanmuuttajat hakeutuvat helpommin määrätuille ammattialoille.

Tilastokeskuksen (2002) Oulun kaupungin työssäkäyntitilaston mukaan vuonna 2002 Oulussa työskenteli 602 ulkomaalaisia (taulukko 1). Ulkomaisesta työvoimasta lähes joka neljäs (22,6 %) eli 136 henkilöä työskenteli sektorilla, joka kattaa julkisen hallinnon, koulutuksen, pakollisen sosiaalivakuutuksen ja maanpuolustuksen. Toiseksi eniten työllistävällä sektorilla, mihin kuuluvat teollisuus, kaivostoiminta ja louhinta, työskenteli hieman yli joka viides (21,1 %) eli 127 ulkomaalaista. Kolmannella sektorilla, johon luetaan kuuluvaksi rahoitustoiminta ja kiinteistö-, vuokraus- sekä tutkimuspalvelut, työskenteli joka viides (20,1 %) eli 121 henkilöä. Näillä kolmella suurimmalla sektorilla työskentelee kaksi kolmesta ulkomaalaisesta Oulussa. Yllättäen majoitus- ja ravitsemistoiminta, jolla työskenteli 60 henkilöä (10,0 %), sijoittui vasta neljänneksi. Tämä johtuu mahdollisesti siitä, että useissa etnisissä ravintoloissa voivat perheenjäsenet

käydä avustamassa ilman, että he ovat yrityksessä varsinaisina työntekijöinä.

Oulun seudulla ei työvoimatoimiston kokemusten mukaan ole mitään erityistä alaa, johon maahanmuuttajat erityisesti työllistyvät. On muutamia työmarkkinoille sisääntuloaloja, joista Oulussa yleisimpinä ovat ravintola-alat, siivousala sekä teollisuus (Parhankangas 2004: 28). Kyseiset alat tulivat esille myös 200 oululaista koskeneessa katukyselyssä. Viisi kuudesta kyselyyn vastanneesta (85 %, 169 vastaajaa) oli tavannut maahanmuuttajia Oulussa jossain työtehtä-

vissä. Näin vastanneista yli joka toinen (97 vastaajaa) vastanneista mainitsi ravintola-alan. Lisäksi joka seitsemäs (25 vastaajaa) kertoi tavanneensa maahanmuuttajia kaupallisella alalla, esimerkiksi myyjänä. Lisäksi vastanneista osa mainitsi tavanneensa maahanmuuttajia opetustehtävissä (10), siivoojana (9) ja bussi- tai taksikuskina (5).

Taulukko 1. Ulkomaalaisten työntekijöiden määrä Oulussa toimialoittain. Lähde: Tilastokeskus 2002.

Toimiala	Ulkomaalaiset työntekijät (hlöä)
Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus ja koulutus	136
Teollisuus, kaivostoiminta ja louhinta	127
Rahoitustoiminta ja kiinteistö-, vuokraus-, ja tutkimuspalvelut	121
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	60
Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut	38
Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen, henkilökoht.- ja kotitalouksesineiden korjaus	36
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto; rakentaminen	22
Muut yhteiskunnalliset ja henkilökoht. palvelut	20
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	16
Toimiala tuntematon	26
Yhteensä	602

3.2 Työttömät maahanmuuttajat

Suomessa työvoimatoimistolla on merkittävä asema maahanmuuttajien työllistymisessä. Usein maahanmuuttajien lähtömaassa vastaavalla tavalla toimivaa organisaatiota ei ole. Suomeen muuttanut henkilö voi rekisteröityä työvoimatoimistoon työnhakijaksi, mikäli hänellä on jatkuvaan maassa oloon oikeuttava oleskelulupa. Pohjoismaiden kansalaiset tai työntekijäaseman saavuttaneet Euroopan unionin kansalainen voidaan myös rekisteröidä työvoimatoimistoon työnhakijaksi. Maahanmuuttajilla, jotka ovat työttömiä työnhakijoita, on oikeus työnhakusuunnitelmaan tai kotoutumissuunnitelmaan ja työttömyysturvaan (Työministeriö 2004: 14).

Vuonna 1996 lähes joka toinen (48 %) maahanmuuttaja Suomessa oli työtön. Sen jälkeen työttömyysaste on pienentynyt, ja vuonna 2002 se oli 28 prosenttia, mutta edelleen kolminkertainen maan työikäiseen väestöön verrattuna (Tilastokeskus & Työministeriö 2003). Vuonna 2002 maahan-

muuttajista Oulussa työttömiä oli joka kolmas (33 %) (Nissinen 2003 Parhankankaan mukaan 2004: 7). Oulussa asuvien maahanmuuttajien työttömyysaste on hieman korkeampi kuin keskimäärin Suomessa.

Oulun ulkomaalaisista työnhakijoista ei ole saatavilla riittävästi tilastomateriaalia. Sen vuoksi tarkastelemme Pohjois-Pohjanmaan ulkomaalaisia työnhakijoita. Vuonna 2004 Pohjois-Pohjanmaan alueella oli TE-keskuksen tilastojen mukaan 1370 ulkomaalaista työnhakijaa. Työnhakijoiden kansalaisuuksien kirjo oli todella laaja, sillä eri kansalaisuuksia oli peräti 97. Suurimmat kansalaisuusryhmät ulkomaalaisten työnhakijoiden työnvälitysten ja muiden tapahtumien mukaan olivat Venäjä (678 tapahtumaa), Viro (200 tapahtumaa) ja Irak (133 tapahtumaa) (taulukko 2). Myös entisen Jugoslavian alueelta tulleiden osuus on merkittävä, mikäli heidät laskettaisiin yhdeksi ryhmäksi.

Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen (2004) tilastojen mukaan noin 57 prosenttia maahanmuuttajista oli saanut joko kes-

Taulukko 2. Ulkomaalaisten työnhakijoiden työnvälitysten ja työvoimapolitiittisten tapahtumien määrä kansalaisuuksittain Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2004. Lähde: Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus 2004.

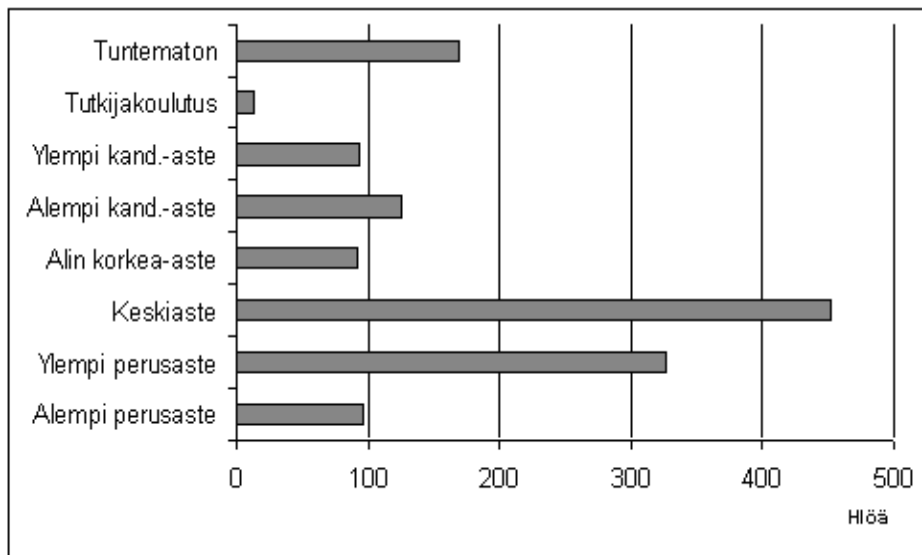
Kansallisuus	Tapahtumien määrä
Venäjä	678
Viro	200
Irak	133
Vietnam	91
Itsenäisten valtioiden yhteisö (IVY)	86
Ruotsi	84
Thaimaa	80
Kaikki kansallisuudet yhteensä	2266

kiasteen sekä ylempään perusasteen koulutuksen (kuva 2). Työnhakijoiden joukossa oli korkeakoulututkintoja suorittaneita henkilöitä, mutta ulkomailla suoritetut tutkinnot eivät yleensä vastaa suomalaisia tutkintoja ilman opetushallituksen myöntämää virallista tunnustamista (Parhankangas 2004: 20). Koulutusasteen luokkaan ”tuntematon” kuului Pohjois-Pohjanmaalla noin 12 prosenttia työnhakijoista. Lähtömaassa hankitun koulutuksen hyödyntäminen Suomessa ei ole ongelmattonta, koska maahanmuuttajan koulutuksen taso, laatu ja pituus ovat vaikeasti verrattavissa suomalaiseen koulutus- ja ammattijärjestelmiin (Parhankangas 2004).

3.3 Maahanmuuttajayrittäjät

Pohdittaessa erilaisia ratkaisuja, joilla maahanmuuttajien työttömyyttä voitaisiin vähentää, ovat yrittäjyys ja sen työllistävät vaikutukset nousseet usein esille. Maahanmuuttajille on pyritty tarjoamaan koulutusta sekä tiedotusta yrittäjyydestä (Ekholm 1999 Forsanderin 2002: 164 mukaan). Maahanmuuttajayrittäjyyttä on tutkittu Suomessa laajasti ja arviot yritysten lukumääristä vaihtelevat. Esimerkiksi Joronen (2002: 137) arvioi 1990-luvun lopulla Suomessa olleen noin 2500 maahanmuuttajien omistamaa yritystä. Tilastokeskuksen (2005e) mukaan vuonna 1993 Suomessa toimi 831 ulkomaalaisten omistuksessa olevaa yritystä ja vuonna 1999 vastaava luku oli 1994. Vuonna 2001 ulkomaalaisten omistamien yritysten määrä oli kasvanut jo 2460:een. Jo vuodesta 1993 lähtien näiden yritysten yleisin toimiala on ollut tukku- ja vähittäiskauppa (1085 yritystä).

Oulun alueella ulkomaalaisten omistamia yrityksiä on kartoittanut Oulun seudun uusyrityskeskus ry. Toimitusjohtaja Seppo Kajjalainen (suullinen tieto 12.12.2003) kertoi,

Kuva 2. Ulkomaalaisten työnhakijoiden koulutustausta Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2004. Lähde: Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus 2004

että vuonna 2003 Oulussa oli 153 ulkomaalaisomistukseen rekisteröityä yritystä (Parhankangas 2004: 28). Niistä peräti 58 toimi ravitsemusalalla. Ravitsemusalaan kuuluivat esimerkiksi ravintolat, pizzeriat ja erilaiset ruokatavaraliikkeet. Oulun seudun uusyrityskeskus ry ei ole katsonut tarpeelliseksi suorittaa vielä uutta kartoitusta ulkomaalaisyrityksistä Oulun seudulla (Kaijalainen 2005).

Maahanmuuttajayritysten suurta määrää Suomessa voidaan selittää ainakin osittain sillä, että Suomen työmarkkinat monikulttuuristuvat varsin palvelualavetoisesti. Ennen elinkeinoelämän rakennemuutosta suurin maahanmuuttajia työllistävä sektori oli teollisuus, joka työllisti suuria ihmisjoukkoja ammatteihin, joissa kielitaidolla ja koulutuksella ei ollut suurta merkitystä. Tuohon aikaan Suomi oli maastamuuttomaa. Automaation ja teknologian kehittyessä teollisuuden työpaikkojen määrä on supistunut entisestään. Palvelualoille työllistyvien on huomattavasti helpompi perustaa oma yritys kuin teollisuuteen työllistyvien.

Useat seikat kannustavat maahanmuuttajia yrittäjyyteen, joista yksi on maahanmuuttajien heikko työnsaataavuus. Sen lisäksi omaa koulutusta vastaavan työn saamisen vaikeus voi kannustaa yrittäjyyteen (A. 2005). Maahanmuuttajayrittäjät voivat myös hyödyntää niin sanottuja etnisiä resursseja, joilla tarkoitetaan oman etnisen ryhmän jäseniltä saatua apua ja resursseja. Erilaisia avun ja resurssien muotoja ovat työvoima, pääoma, liikesuhteet ja tieto. Etnisten verkostojen avulla saatuja resursseja pidetään maahanmuuttajayrittäjien kilpailuetuna valtaväestöön nähden. Etnisten resurssien merkitys korostuu, mikäli yrittäjältä puuttuu tarvittavaa pääomaa tai koulutusta (Light & Gold 2000: 84, 105–106 Forsanderin 2002: 166 mukaan).

Suomessa etnisten resurssien hyödyntämisestä hyvänä esimerkkinä ovat maahanmuuttajien omistamat ravintolat (Forsander 2002: 166). Ravintolan perustaminen ei useinkaan vaadi suurta taloudellista pääomaa. Sen lisäksi ravintola-alalla työskenteleminen ei aina vaadi ammatillista pätevyyttä, joskin osaaminen ja ammattitaito ovat menestyksekkäästi toimivan yrityksen edellytyksenä. Maahanmuuttajayrittäjillä on hyvät mahdollisuudet työllistää verkostojensa avulla esimerkiksi sukulaisia alalle (Eskelinen 2005; Parhankangas 2005). Verkostojen hyödyntämisestä saatavista eduista huolimatta Bangabashin (2005) mukaan maahanmuuttajayrittäjillä ei ole tällä hetkellä Oulussa omaa järjestöään.

4. Maahanmuuttajien työllisyyden edistäminen Oulussa

Jaakkolan (2000) mukaan työvoimatoimiston palveluiden ja suomalaisten ystävien kautta saadut kontaktit ovat tärkeimpiä työllistymisen kanavia. Tosin korkeammin koulutetut ovat saaneet paremmin töitä esimerkiksi lehti-ilmoitusten kautta. Maahanmuuttajien työllistymistä harjoittavat monet jo pelkästään yhteisö- ja järjestötasolla. Myös Oulun kaupungilla, Oulun seudun työvoimatoimistolla sekä Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksella on merkittävä asema maahanmuuttajien työllisyyden edistämisessä. Työllisyyden edistäminen koostuu useista osa-alueista, joita ovat esimerkiksi kieleen ja kulttuurin tuntemukseen liittyvät koulutus- sekä työvoimapalvelut. Toiminta on hyvin laajaa ja jakaantuu useille yhteiskunnan sektoreille. Keskityimme tässä Oulun kaupungin ja Oulun seudun työvoimatoimiston pääasiallisiin maahanmuuttajien työllistymis-

tä edistäviin palveluihin sekä tällä hetkellä toimiviin Oulun kaupungin ESR-hankkeisiin.

Kansainvälisessä toimintakeskuksessa Toppeliuksessa toimiva Oulun kaupungin maahanmuuttajatoimisto vastaa pakolaisten ja paluumuuttajien kotouttamisesta. Kotoutumiskoulutuksen avulla maahanmuuttajille tarjotaan yhteiskunnassa toimimiseen vaa- dittavat perusvalmiudet, kuten ohjausta suomen kielen oppimiseen (Höyhty-Pikkarainen 2005). Oulun seudun työvoimatoimistossa on pyritty tarjoamaan koulutusta myös niille maahanmuuttajille, jotka eivät kuulu kotoutumislain piiriin (Parhankangas 2004: 21). Maahanmuuttajat ovat joutuneet odottamaan kursseille pääsyä Oulussa useita kuukausia, mutta kurssikokonaisuuksien lisäämisen myötä tilanteen uskotaan parantuneen viime aikoina. Kotoutumiskoulutusta ovat järjestäneet vuosina 2000–2003 Arffman Consulting Oy, Oulun aikuiskoulutuskeskus, Pohjois-Pohjanmaan ammattioppilaitos, Pohjois-Pohjanmaan kesäyliopisto ja Pohjois-Suomen koulutuskeskus (esim. Parhankangas 2004: 21–22). Oulun seudun työvoimatoimiston merkitys maahanmuuttajien työllistämässä on huomattava ja Oulussa maahanmuuttajien palvelut onkin keskitetty sen kansainväliseen yksikköön (Eskelinen 2005).

Vuonna 2005 Oulun kaupungilla on käynnissä kaksi maahanmuuttajia työllistävää hanketta, joita rahoitetaan osittain Euroopan sosiaalirahaston kautta. Vuonna 2003 toimintansa aloittanut EFA, eli Expatriate Family Adjustment -projekti kestää vuoteen 2006. Sen tavoitteena on auttaa Oulussa toimivien ulkomaalaisten huippuosaajien perheitä sopeutumaan uuteen elinympäristöön (Expatriate Family Adjustment 2005). Toinen maahanmuuttajien työllisyyttä edistävä projekti alkoi vuonna 2004 ja sekin kestää vuoteen 2006 saakka. Projekti

on tarkoitettu oululaisille maahanmuuttajille, jotka ovat työnhakijoina työvoimatoimistossa. Projektiin osallistuvilla henkilöillä on oltava suoritettuna kotoutumiskoulutus tai muuten vastaavat tiedot. Suomen kielen riittävä osaaminen on olennaista valittaessa osallistujia projektiin (Maahanmuuttajien työllisyyttä edistävä projekti 2005a).

Maahanmuuttajien työllistymistä edistävä projekti tarjoaa tukea maahanmuuttajille työhön ja koulutukseen hakeutumisessa sekä auttaa Oulun alueen yrityksiä ja oppilaitoksia monikulttuurisuuteen liittyvissä asioissa. Projekti tarjoaa toimintansa aikana työhönvalmennusta yhteensä 48 maahanmuuttajalle. Kerrallaan projektiin osallistuu 12 henkilöä. Työhönvalmennus koostuu viisi kuukautta kestävästä ohjausjaksosta sekä kuuden kuukauden työelämäjaksosta. Projektin tarkoituksena on maahanmuuttajien työllistymistä tukevien uusien toimintamallien suunnittelu ja kehittäminen sekä työllistymis- ja työnhakuvalmiuksien kehittäminen henkilökohtaisen ohjauksen, työnhakuvalmennuksen, suomalaisen yhteiskuntaan ja työkuulttuurin perehdyttämisen sekä tukityöllistämisen tai työharjoittelun kautta (Maahanmuuttajien työllisyyttä edistävä projekti 2005b).

Eskelisen (2005) mukaan projekteilla on suuri merkitys maahanmuuttajien työllistymisessä ja kehittämisessä. Taloudelliset seikat saattavat tulevaisuudessa heikentää mahdollisuuksia järjestää työllistämiprojekteja:

“Ne on todella tärkeitä ja sitten on sellainen vaara tietysti, että kun EU laajenee ja tulee uusia jäsenmaita, että Suomikaan ei saa niin paljon sitä projektirahaa ESR:stä. Ne varmasti tulee tipah- tamaan ne määrät. Onhan siinä se mahdollisuus tietysti, että sitten kohdennetaan paremmin vai- keammin työllistyviin ryhmiin, vajaakuntoisiin ja maahanmuuttajiin ja muihin vastaaviin, että sit- ten jotkut muut hylätään.” (Eskelinen 2005).

Haastattelemamme maahanmuuttajien työllisyyden edistämisen parissa työskentelevät henkilöt toivat esiin maahanmuuttajien kotouttamisen merkityksen. Parhankaan (2005) mukaan työvoimahallinnon tavoitteena ei ole sulauttaa maahanmuuttajia, vaan kotouttaa. Maahanmuuttajien oman kulttuurin säilyttäminen on tärkeää. Nämä seikat tukevat maahanmuuttajien kotouttamista, joka taas tukee yleistä hyvinvointia ja helpottaa sopeutumista uuteen elinpiiriin. Kotouttamisen kannalta on olennaista, että maahanmuuttajat oppivat toimimaan suomalaisen työkulttuurin mukaan. Berryn (1997) mukaan etnisen vähemmistön jäsenille on tärkeää, että he luovat hyvät suhteet valtaviestöön ja laajempaan yhteiskuntaan sekä säilyttävät oman kulttuurinsa ja identiteettinsä. Eskelinen totesikin haastattelussa:

“En mä tarkoita sitä, että [maahanmuuttajan] tarvitsisi meidän kulttuuria omaksua täysin, että jokainen saa pitää ja käyttää niitä, toteuttaa sitä omaa kulttuuriaan ja uskontoa, mutta kuitenkin jollain tavalla, että tulisi suomalaiseen yhteiskuntaan mukaan voimakkaammin. Että [maahanmuuttajat] eivät eristäydy ainakaan sen takia, että on erilainen kulttuuri ja uskonto.” (Eskelinen 2005).

5. Kansainvälisyys, maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus Kalevassa vuonna 2004

Tarkastelimme kansainvälisyyteen, maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen liittyviä uutisointia sanomalehti Kalevassa vuonna 2004. Tarkasteluun otettujen artikkelien tuli käsitellä jotain 21 teemasta, joita olivat esimerkiksi kotouttaminen, maahanmuuttajien työttömyys, monikulttuurisuus ja rasismi. Kaikki tutkitut artikkelit käsitelivät jollain tasolla kansainvälisyyttä. Sanomalehtiai-

neistoksi muodostui lopulta yhteensä 256 artikkelia, jotka analysoitiin diskurssi- ja sisältöanalyysin avulla. Valitut artikkelit on jaoteltu taulukossa 3 pääasiallisen teeman mukaan. Yleisimpinä pääasiallisina teemoina olivat hallinto ja viranomaistoiminta (18 %), politiikka (13 %) ja kulttuuri (13 %). Myös työtä, työttömyyttä, työllisyyttä tai työelämää käsitteleviä artikkeleja oli melko paljon (10 %).

Artikkeleista peräti 111 (43 %) käsiteli jollain tavalla työtä, työttömyyttä, työllisyyttä sekä työelämää eli vuonna 2004 työelämä oli keskeisenä tekijänä. Myös hallintoa ja viranomaistoimintaa käsiteltiin artikkeleissa paljon (109 kappaletta). Artikkeleissa, joissa käsiteltiin työtä, työttömyyttä, työllisyyttä tai työelämää, oli toissijaisena teemana useimmiten kulttuuri (16 kappaletta), opiskelu (13 kappaletta) politiikka (10 kappaletta), kotoutuminen (10 kappaletta).

Kansainvälisyyteen, maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen liittyvistä artikkeleista kolmasosa (34 %, 87 artikkelia) oli sävyiltään myönteisiä ja vajaa kolmasosa (31 %, 79 artikkelia) neutraaleja. Noin joka viidennessä (22 %, 57 artikkelia) artikkelissa sävy oli kielteinen. Loput 35 (14 %) artikkelia oli vaikea määrittellä. Artikkelit, joissa käsiteltiin työtä, työttömyyttä, työllisyyttä tai työelämää, olivat suhtautumiseltaan koko aineistoa useammin (41 %) myönteisiä.

Vuoden 2004 sanomalehti Kalevan maahanmuuttajien työllistymistä käsittelevien artikkeleiden näkyvimpänä teemana olivat Suomea tulevaisuudessa koskettava työvoimapula, ulkomainen vuokratyövoima sekä maahanmuuttajille järjestettävä koulutustarjonta. Muita keskeisiä aiheita olivat työvoiman liikkuvuus EU-alueella, maahanmuuttajien yrittäjäys ja työlupa-asiat. Artikkeleissa pohdittiin määrättyjen alojen mahdollista työvoimapulaa ja maahanmuuttajien

Taulukko 3. Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus Kalevan artikkeleissa vuonna 2004.

Pääasiallinen teema	Artikkeleiden lukumäärä (kpl)	Osuus (%) kaikista artikkeleista
Hallinto, viranomaistoiminta	46	18,0
Politiikka	33	12,9
Kulttuuri	33	12,9
Työ, työttömyys, työllisyys, työelämä	26	10,2
Opiskelu, koulutus	25	9,8
Kotoutuminen, sopeutuminen	18	7,0
Imago	16	6,3
Asenteet, syrjintä, rasismi	13	5,1
Yrittäjyys, yritykset	10	3,9
Investoinnit	9	3,5
Kaupunkisuunnittelu	9	3,5
Osaaminen	4	1,6
Sosiaaliset suhteet, ystävyys, perhe	3	1,2
Rikollisuus, väkivalta	3	1,2
Muu teema	3	1,2
Raha	2	0,8
Matkailu	2	0,8
Turvallisuus, turvattomuus	1	0,4
YHTEENSÄ	256	100,0

osuutta työvoimapulan ratkaisemisissa. Mielipiteet siitä, tulisiko Suomen turvautua maahanmuuttajiin työvoimapulan tullessa konkreettiseksi, jakautuivat kahtia. Artikkeleiden perusteella oli havaittavissa, että yleisesti mielipiteet kallistuvat suuntaan, jossa maahanmuuttajia pidetään mahdollisena ratkaisuna tulevaan työvoimapulaan.

Ulkomaisen vuokratyövoiman käyttö suomalaisilla työmarkkinoilla oli yksi keskustelua herättäneistä aihepiireistä. Naapurimaa Viro oli erityisen näkyvästi esillä kyseisissä artikkeleissa. Virolaista vuokratyövoimaa käsittelevissä artikkeleissa sivuttiin myös työlupakeskustelua. Baltian maiden liittyminen Euroopan unioniin tekee aiheesta entistä ajankohtaisemman. Osa artikkeleista käsiteli maahanmuuttajille järjestettävää koulutusta. Esille tuotiin muun muassa kotoutumista edistävät kurssit, suomen kielen kurssit sekä maahanmuuttajayrittäjille järjestettävät yrittäjyyskurssit.

6. Pohdinta

Laajamittainen maahanmuutto on tuore ilmiö niin Oulussa kuin muuallakin Suomessa. Kasvavaan maahanmuuttajien määrään on alettu reagoida lisäämällä koulutusresursseja. Maahanmuuttajien kotoutumisen kannalta olennaista on heidän työllisyytensä edistäminen. Kuten haastatteluissakin kävi ilmi (esim. Eskelinen 2005) on työllisyydellä suuri merkitys jo pelkästään syrjäytymistä vähentävänä tekijänä. Artikkelissa käsitelyjen työllisyyttä edistävien projektien vaikutukset eivät rajoitu ainoastaan talouteen, vaan niillä voidaan vaikuttaa oululaisten asenteisiin. Asenteiden myönteinen muutos vähentää maahanmuuttajiin työmarkkinoilla kohdistuvaa syrjintää. Näin ollen maahanmuuttajien työ-

listyminen on olennaista, sillä sen myönteiset kerrannaisvaikutukset havaitaan niin yksilötasolla kuin laajemmassa kontekstissa.

Valtakulttuurin kielen hallitsemisella on suora yhteys maahanmuuttajien kotoutumiseen yhteiskuntaan sekä talous- ja elinkeinoelämään. Mitä paremmin maahanmuuttaja hallitsee suomen kielen, sitä paremmat edellytykset hänellä on laajentaa verkostojaan. Verkotot edistävät maahanmuuttajaa sopeutumaan uuteen maahan. On tärkeää, että verkotot koostuvat sekä oman etnisen ryhmän että valtaväestön edustajista. Solmiesaan suhteita valtaväestöön maahanmuuttaja saa uusilta tuttavuuksiltaan arvokasta tietoa maan yleisistä toimintatavoista ja työllistymiseen liittyvistä seikoista. Toisaalta juuri oman etnisen ryhmän keskuudessa maahanmuuttajat voivat keskenään välittää valtaväestöltä saamia tietoja eteenpäin, ja näin edistää informaation kulkua ja tätä kautta esimerkiksi tietoa työpaikoista ja kouluttautumismahdollisuuksista.

Sekä aiempien että tämän tutkimuksen perusteella maahanmuuttajan ja valtaväestön kannalta parhain sopeutumismuoto on kotoutuminen. Työllistymisen ja sosiaalisen liikkuvuudenkin kannalta kotoutuminen on paras vaihtoehto. Mikäli maahanmuuttaja pitäytyy vain oman etnisen ryhmänsä keskuudessa ja eristäytyy, mahdollisuudet edetä työelämässä supistuvat. Uudessa kotimaassa saatava maahanmuuttajille tarjolla oleva koulutus luo hyvät edellytykset inhimillisen pääoman hankkimiselle.

Sonja Lang & Ismo Vendelin

Turvapaikanhakijat ja pakolaiset Oulussa

1. Johdanto

Tässä artikkelissa tutkimme niitä ulkomaalaisia, joiden asema on monessa suhteessa marginaalinen Oulussa. Kyseessä ovat turvapaikanhakijat ja pakolaiset, joiden sopeutumista ja kotoutumista Ouluun selvitämme. He muodostavat muista oululaisista taustoiltaan, ulkonäöltään ja kulttuuriltaan eroavia ryhmiä. Tarkastelemme miten Oulun vastaanottokeskus ja muu viranomais- ja järjestötoiminta auttavat heitä kotoutumisessa sekä miten oululaiset suhtautuvat maahanmuuttajiin.

Tutkimusmenetelminä ovat teemahaastattelut ja keskustelut sekä oululaisten katuksely. Haastateltavina olivat Oulun vastaanottokeskuksen vastaava ohjaaja Tarja Pihlajisto-Särkelä sekä Maahanmuuttajatoimiston pakolaissihteeri Kyllikki Höyhty-Pikkarainen. Varsinaisia teemahaastatteluja täydensivät keskustelut Pakolaisneuvonnan oikeusneuvojan Kersti Jauhiaisen, Toppeliuksen toiminnanohjaajan Shahnaz Mikkosen sekä maahanmuuttajien työllistämiprojektista vastaavien henkilöiden kanssa. Lisäksi haastattelimme turvapaikanhakijana Suomeen saapunutta iranilaismiestä. Vapaamuotoisempia keskusteluita käytiin Irakista ja Gambiasta kotoisin olevien miesten sekä srilankalaisen turvapaikanhakijanaisen ja venäläisen naisen kanssa. Tutkimusta täy-

densivät vierailut keskeisimmissä aihepiiriin järjestöissä ja virastoissa, joita ovat Oulun vastaanottokeskus, Pakolaisneuvonta ry, toimintakeskus Toppelius ja Maahanmuuttajatoimisto. Maahanmuuttoasioihin liittyen vierailimme myös Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksessa ja tutustuimme maahanmuuttajien työllistämiprojektiin. Lisäksi vuoden 2005 alussa tehtiin 200 oululaiselle katukysely keskustan, Kaukovainion, Kajjonharjun ja Koskelan asuinalueilla. Vastaajat poimittiin satunnaisesti kadulta ja heille esitettiin toistakymmentä kysymystä aihepiiriin liittyen.

2. Oulun vastaanottokeskus ja muu viranomais- ja järjestötoiminta maahanmuuttajien kotouttamisessa

Suomessa maahanmuuttajia on muihin Euroopan maihin verrattuna vähän, vaikka heidän määränsä Suomessa on kasvanut huomattavasti 1980-luvulta lähtien. Vuonna 1990 ulkomaalaisia oli Suomessa hieman yli 26000 ja vuoden 2004 lopussa nelinkertainen määrä eli 108346. Naisia ja miehiä on likimain yhtä paljon. Puolet ulkomaalaisista asuu Uudenmaan maakunnassa, joista valtaosa pääkaupunkiseudulla. Myös muissa suuremmissa kaupungeissa kuten Turussa ja Tampereella maahanmuuttajia asuu useita

tuhansia. Oulussa maahanmuuttajia asuu hieman yli kaksituhatta eli alle kaksi prosenttia kaupungin koko väestöstä (Väestörekisterikeskus 2005).

Ensimmäiset turvapaikanhakijat saapuivat Ouluun noin 15 vuotta sitten. Merkittäväksi turvapaikanhakijoiden määrä Oulussa on kasvanut 1990-luvulta lähtien. Vain pieni osa turvapaikanhakijoista saa oleskeluluvan. Heidän lisäksi Ouluun on otettu kiintiöpakolaisia, yhteensä alle 800 vuodesta 1991 vuoteen 2004. Turvapaikanhakijoita ja pakolaisia Oulussa on vähän, mutta tulevaisuudessa heidän määränsä todennäköisesti kasvaa.

Kunnilla on kotouttamislain mukaan vastuu maahanmuuttajien kotouttamistomien yleisestä suunnittelusta ja yhteensovittamisesta (Työministeriö 2002: 15). Oulussa turvapaikanhakijoiden vastaanotosta vastaa TE-keskuksen alainen Oulun vastaanotokeskus. Se ottaa vastaan turvapaikanhakijan ja laatii hänelle kotouttamislain (1999) mukaisen sopimuksen toimeentulotuesta ja työ- ja opintotoimintaan osallistumisesta. Yleiseen sosiaalityöhön kuuluvan toimeentulotukityön lisäksi vastaanotokeskuksessa tehdään myös turvapaikanhakuprosessiin liittyvää sosiaalityötä (mm. lastensuojelu- ja perhetyö) sekä psykososiaalista työtä (Oulun vastaanotokeskus 2003).

Oulussa – toisin kuin monissa muissa kunnissa – maahanmuuttajien sosiaali- ja terveydenhuolto on keskitetty Maahanmuuttajatoimistoon. Maahanmuuttajatoimiston toimiessa ainoana viranomaisena maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyvä työnjako on selkeämpi kuin monissa muissa kunnissa (Höyhty-Pikkarainen 2005). Maahanmuuttajatoimisto ohjaa ja neuvoo maahanmuuttajia maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvissä asioissa ja huolehtii Ouluun vastaanotettavien pakolaisten ja

paluumuuttajien kotouttamispalveluiden järjestämisestä. Maahanmuuttajatoimisto tarjoaa sosiaalihuollon peruspalveluita pakolaisina tulleille maahanmuuttajille kolmen vuoden ja paluumuuttajille puolen vuoden ajan. Tämän jälkeen maahanmuuttajat siirtyvät tavallisen alueellisen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän piiriin (Sosiaali- ja terveysvoimi 2004). Maahanmuuttajatoimiston asiakkaina ovat YK:n pakolaisleireiltä saapuneet kiintiöpakolaiset (kiintiö on noin 50 henkilöä vuodessa), myönteisen turvapaikkapäätöksen (pakolaisstatuksen tai oleskeluluvan) saaneet itsenäisesti maahan saapuneet turvapaikanhakijat sekä perheenyhdistämisen kautta saapuneet maahanmuuttajat (Höyhty-Pikkarainen 2005).

Kotouttamislain mukaan Maahanmuuttajatoimisto tekee jokaiselle maahanmuuttajalle henkilökohtaisen kotouttamissuunnitelman, jossa otetaan huomioon maahanmuuttajan koulutus, työtausta ja terveydentilanne. Lain ajatuksena on taata maahanmuuttajille mahdollisimman hyvät lähtökohdat onnistuneeseen kotoutumiseen ja kannustaa maahanmuuttajaa tekemään osaamistaan asioita toimeentulonsa eteen, jotta kotouttamistoiminnan piirissä ei syntyisi ”vapaaamatkustajuutta”. Tosin esimerkiksi pienten lapsien äideille pyritään antamaan mahdollisuus hoitaa lapsiaan kotona, eikä äitejä pakoteta koulutustoimintaan (Höyhty-Pikkarainen 2005).

Lisäksi Oulussa turvapaikanhakijoille ja pakolaisille ohjausta ja apua antavat muun muassa kansainvälinen toimintakeskus Toppelius, Pakolaisneuvonta ry sekä Oulunseudun Setlementti. Tulkkausapua pakolaisen ja turvapaikanhakijan kotouttamiseen liittyvässä toiminnassa tarjoaa Pohjois-Suomen tulkkipalvelu, jonka omistaa Oulun kaupunki. Viranomaisten välinen yhteistyö maahanmuuttoasioissa näyttää Oulussa toimivan

suhteellisen hyvin, eikä viranomaisten ja organisaatioiden toiminnoissa ole juurikaan päällekkäisyyksiä. Joidenkin tahojen kanssa yhteistyötä voitaisiin Maahanmuuttajatoimiston pakolaissihteeri Höyhtyä-Pikkaraisen mukaan tehdä tiiviimminkin.

Maahanmuuttajien kotouttamisen lisäksi viranomaisten ja erilaisten järjestöjen yhteistyön tarkoituksena on auttaa luomaan kontakteja maahanmuuttajien ja muiden oululaisten välillä. Esimerkiksi Vastaanottokeskus osallistuu erilaisiin tapahtumiin, joita järjestetään yhteistyössä muun muassa Toppeliuksen ja Oulunseudun Settlementin kanssa. Suomalaisia näissä tapahtumissa käy kuitenkin Pihlajisto-Särkelän mukaan valitettavan vähän. Vastaanottokeskuksessa on järjestetty avointen ovien päiviä, joihin kiinnostusta oli aikaisempina vuosina, mutta nykyisin vähemmän. Pihlajisto-Särkelän mukaan vastaanottokeskuksen asukkaat haluaisivat luoda kontakteja paikallisiin enemmänkin. Lisäksi Kansainvälisessä toimintakeskus Toppeliuksessa järjestetään päivittäin toimintaa (mm. kerhoja, näyttelyitä), jonka tavoitteena on edistää Oulun monikulttuurista kehitystä sekä auttaa maahanmuuttajia ja paikallisia tutustumaan toisiinsa (Mikkonen 2005).

3. Oulu maahanmuuttajan silmin – kotoutumisen haasteet

3.1 Sopeutuminen uuteen elinympäristöön

Uuteen maahan muuttaessaan ihmisen täytyy opetella lukuisia uusia asioita. Kulttuuristen erojen ja uuden elämäntilanteen vuoksi maahanmuuttajan täytyy opetella uudestaan monia luonnollisina pitämiämme asioita sekä jokapäiväisten asioiden hoitoa (Alitolp-

pa-Niitamo 1994: 24). Hyväksyttävät tavat ja yleiset toimintamallit voivat poiketa suu-
restikin siitä, mihin maahanmuuttaja on aiemmin tottunut. Suuria eroja voi ilmetä esimerkiksi ihmisten välisissä asenteissa tai siinä, minkälaisia asioita pidetään arvokkaina. Muuttaminen uuteen maahan koetaan ihmisen persoonasta ja elämäntilanteesta riippuen eri tavoin. Maahanmuuttajan sopeutumiskykyyn vaikuttavat hänen sosiaaliset ominaisuutensa, lähtö- ja tulomaan kulttuurien samankaltaisuus, ikä ja aiemmat kokemukset vastaavanlaisesta tilanteesta.

Vapaaehtoisesti toiseen maahan muuttavalle voi tarjoutua uusi työn tai koulutuksen mahdollisuus ja tilaisuus tutustua mielenkiintoisen kulttuuriin. Turvapaikanhakijan vaikeat lähtökohdat puolestaan voivat tehdä maahanmuutosta tuskallisen kokemuksen. Tosin nykyään suuri osa turvapaikanhakuprosessin läpikäyneistä ei jää Suomeen pitemmäksi aikaa, koska suurin osa heistä saa kielteisten turvapaikkapäätöksen. Esimerkiksi turvapaikanhakijalla ei todennäköisen lähitulevaisuuden kohtalonsa tietäessään ole suurempaa käytännön mahdollisuutta osallistua tarjottuun kotouttamistointaan.

Nuorempien maahanmuuttajien kotoutuminen on usein alkuvaiheessa huomattavasti helpompaa kuin vanhemman väestön. Pakolaissihteeri Kyllikki Höyhtyä-Pikkarainen kertoo lasten, nuorten ja nuorten aikuisten kotoutuvan Oulussa toisinaan hyvinkin nopeasti, suurelta osin helpommin suomalaisten kanssa muodostuvien sosiaalisten suhteiden vuoksi. Kanssakäyminen valtaväestön kanssa edesauttaa kulttuuriin ja tapoihin tutustumisen ohella kielen oppimista. Näin nuorilla on mieluummin omiin oloihinsa jääviä vanhempia ihmisiä huomattavasti paremmat mahdollisuudet nopeampaan kotoutumiseen (Höyhtyä-Pikkarainen 2005).

3.2 Kieli kotoutumisen ratkaisevana tekijänä

Keskusteltuamme maahanmuuttajien kanssa tuli toistuvasti ilmi uuteen maahan kotoutumisen kannalta tärkein asia: suomen kieli. Riippumatta mistä maasta maahanmuuttaja oli lähtöisin, tärkeimmäksi yksittäiseksi alkuvaiheen tekijäksi nähtiin juuri suomen kielen oppiminen ja sen taidon puutteesta tulevat hankaluudet (katso myös Liebkind ym. 2004: 162–178). Tosin haastattelemamme maahanmuuttajat näkivät, että Suomessa englannin kielen vähäisestäkin osaamisesta on jo suuresti hyötyä, jos suomen kieltä ei vielä osaa. Kieli muodostuu usein esteeksi maahanmuuttajien ja suomalaisten väliselle kanssakäymiselle. Rajallisen kielitaidon ja toisistaan poikkeavien kulttuurien vuoksi asioita selitetään toiselle pitkään ja useammilla sanoilla. Jotta asioiden merkitykset tulisivat kohdalleen, vaativat tällaiset keskustelut usein paljon aikaa sekä kärsivällisyyttä keskustelijoilta.

Esimerkiksi nyt 13 vuotta Suomessa perheensä kanssa asunut irakilainen mies toteaa, että aluksi kovin outoon ilmastoonkin tottui, mutta kieli tuntui todella vaikealta. Hän näki, että etenkin aikuisille kielen oppiminen voi olla todella hankalaa. Lapsilta uuden kielen opettelu sujui huomattavasti paremmin. Noin kahden vuoden ajan Suomessa asunut hieman alle 40-vuotias iranilaismies on kokenut kielitaidon puutteen äärimmäisen hankalaksi. Hänellä ei ole ollut halusta huolimatta tilaisuutta osallistua kielikursseille ja näin suomen kielen hallinta on vielä hyvin vähäistä. Iranilaismiehen mukaan tämä on ratkaisevasti hankaloittanut työnhakua, vaikka hänellä onkin kotimaastaan yliopistotason koulutus. Hän haluaisi olla hyödyksi ja toimia kykyjensä mukaan, mutta kielitaidon puutteen vuoksi sekä työ että koulutus ovat lähes poissuljettuja

mahdollisuuksia. Lisäksi kieli on hankaloittanut perhe-elämää. Kotona hänellä ei ole suomalaisen vaimonsa kanssa yhteistä kieltä. Kotona he käyttävät sekakieltä, lähinnä englantia ja suomea sekaisin, jossa joidenkin molemmille tuttujen sanojen lisäksi eleillä on suuri merkitys. Tällaisessa tilanteissa väärinymmärrysten mahdollisuus on aina läsnä. Mies harmittelee myös sitä, että suomen kielen osaamattomuus vaikeuttaa kaikenlaisten arkipäivän asioiden hoitoa kaupasta käynnistä virastoissa asioimiseen.

Vajaan kahden vuoden ajan Suomessa asunut turvapaikanhakija, srilankalainen nainen opiskelee Oulun seudulla ammattikoulussa ainoana ulkomaalaisena luokallaan. Hän puhuu jo jonkin verran suomea ja pärjää hyvin myös englannin kielellä. Naisen mielestä hänen oma kielitaitonsa voisi olla parempikin. Opetus on koulussa suomen kielellä ja tarvittaessa opettaja kääntää osan opetuksesta englanniksi. Muut oppilaat ovat auttaneet hienosti aina kun hän ei ole jotakin kielen vuoksi ymmärtänyt.

Kielivaikeudet eivät kuitenkaan kosketa ainoastaan turvapaikanhakijana tai pakolaisena maahamme saapuneita, vaan se muodostuu ongelmaksi myös useille muille maahanmuuttajille. Esimerkiksi vuoden Oulussa asunut venäläisnainen, joka tuli Suomeen miehensä töiden takia, kohtaa samankaltaisia kielen aiheuttamia ongelmia arkielämässään. Nainen on osallistunut kielikursseille ja tätä kautta opetellut kieltä, koska haluaa selvitä mahdollisimman hyvin omin avuin. Kielenkääntäjäksi kouluttautuneella naisella on tähän mennessä ollut vaikeuksia saada oman alaansa töitä nimenomaan rajallisen suomen kielen taidon vuoksi. Suomen osaaminen on lähes välttämätöntä työn saamisessa.

3.3 Maahanmuuttajien kotoutuminen eri tavoin

Irakilainen mies saapui Ouluun Helsingin kautta turvapaikanhakijana vuoden 1991 lopussa vaimonsa ja vuoden vanhan lapsensa kanssa. Hän halusi tulla nimenomaan Suomeen, koska tiesi maan olevan hyvinvointivaltio ja takaavan turvallisen elinympäristön myös hänen lapsilleen. Alussa pitkä, kylmä ja pimeä talvi masensi, kun perheen täytyi totuttautua vieraaseen ympäristöön. Hänen mukaansa etenkin kieli ja byrokraattinen järjestelmä ovat toisinaan melko hankalia.

Mies asui perheineen ensin Limingassa, josta hän muutti perheineen Ouluun jo useita vuosia sitten. Hän kertoo viihtyneensä hyvin ja arvioi tämän johtuvan paljolti omasta myönteisestä asenteestaan. Suomessa olonsa aikana hän ei tunne kohdanneensa rasismia. Jos joku on joskus haastanut riittää, hänen mukaansa asian huumorilla kuitaaminen selvittää tilanteen, eikä varsinaista riitaa pääse edes syntymään. Rassistisuuteen viittaavia piirteitä hän ei suomalaisista löydä sen enempää kuin muistakaan kansoista. Hänen mukaansa samalla tavoin osa maahanmuuttajistakin suhtautuu epäluuloisesti suomalaisiin tai toisiinsa. Hän näkee oman myönteisen suhtautumisen hyväksi tavaksi saada esiin muidenkin myönteisyys. Hänen mielestään oululaisten myönteisempi suhtautuminen maahanmuuttajia kohtaan ei vaadi lopulta mitään muuta kuin aikaa ja totuttelua erilaisiin ihmisiin.

Nykyisin hänen perheessään on viisi lasta, joista vanhin on 15 vuotta. Lapset ovat käyneet suomalaisia kouluja ja pitävätkin itseään koko ikänsä maassa asuttuaan suomalaisina, eivätkä niinkään irakilaisina juuristaan huolimatta. Hän asuu entisestä kotimaastaan kaukana Suomessa ja Oulussa ja vaikka hän

on suomalaistunut, on irakilaisuus aina osa häntä itseään.

Iranilaismies tuli Iranista Suomeen noin kaksi vuotta sitten turvapaikanhakijana ja on sittemmin saanut pakolaisstatuksen. Tällä hetkellä mies on työttömänä ja heikko suomen kielen osaaminen vaikeuttaa kouluttautumista. Hän toivoisi voivansa olla hyödyksi, eikä halua missään nimessä olla taakka yhteiskunnalle. Asuttuaan välillä pääkaupunkiseudulla hän ei tiennyt, mistä voisi kysyä käytännön apua kotouttamistoimintaan, kuten kielikursseja tai koulutusta. Hän sanoo kotoutumisen toimivan Oulussa huomattavasti paremmin, sillä neuvoa on ollut helpompi kysyä esimerkiksi kansainvälisen toimintakeskus Toppeliuksen kautta.

Kulttuurien väliset erilaisuudet ovat hänen mielestään merkittävä syy väärinkäsityksiin ihmisten välillä. Asioiminen ja jokapäiväinen elämä ovat hankalaa, kun sekä kielen että kulttuurin takia suomalaiset eivät aina ymmärrä häntä, eikä hän ymmärrä suomalaisia. Asennoitumisen ulkomaalaisia kohtaan iranilaismies toteaa olevan pääkaupunkiseudulla Oulua myönteisempää. Hän arvelee tämän johtuvan siitä, että pääkaupunkiseudulla maahanmuuttajia on ollut jo pidemmän aikaa ja huomattavasti enemmän kuin Oulussa. Suomalaiset ovat tottuneempia maahanmuuttajien läsnäoloon. Oulussa maahanmuuttajia on vielä suhteellisen vähän, joten kaikki ihmiset eivät vielä osaa oikein suhtautua heille uudenlaisiin ihmisiin. Hän toivoo ihmisiltä enemmän ymmärrystä toisiaan kohtaan. Hänen mukaansa toiselle ihmiselle merkitykseltään aivan pieni asia voi toiselle merkitä jotain todella tärkeää kulttuurieroista johtuen. Hän toivoo sekä suomalaisilta että maahanmuuttajilta kärsivällisyyttä ja malttia kuunnella toisten sanottavaa.

Suomeen kotoutumista on auttanut suuresti hänen suomalaisen vaimonsa. Sopeutumisessa ovat auttaneet myös hänen ulkomaalaiset ystävänsä. Hän kertoo haluavansa säilyttää osan omista kulttuurillisista tavoistaan, mutta hän sanoo pitävänsä myös suhteita suomalaisiin erittäin tärkeinä.

Srilankalaissyntyinen nainen saapui Suomeen noin kaksi vuotta sitten kotimaansa rauhattomuuden ja naisen asemaa koskevien ongelmien takia. Hän oli opiskellut Suomen historiaa ja tiesi Suomen olevan Sri Lankan verrattuna turvallinen maa elää. Nainen kertoi hieman vieroksuvansa Suomen ilmastoa, mutta tuntee jo nyt olonsa hyväksi ja on oppinut pitämään hänelle ennen niin vieraasta lumestakin. Suomalaisia hän pitää ystävällisinä ja auttavaisina ihmisinä, joilta voi aina kysyä neuvoa.

Turvapaikanhakijana maahan tullut nuori nainen asuu Oulun vastaanottokeskuksessa ja opiskelee Oulun seudulla ammattikoulussa. Englannin lisäksi hän puhuu jonkin verran suomea, mitä hän toivoisi osaavansa sitä paremmin voidakseen puhua suomalaisten kanssa vieläkin enemmän. Kouluopetus on suomeksi ja vaikeammissa kielellisissä asioissa opettaja ja oppilaat auttavat häntä.

Vastaanottokeskuksessa asumisesta srilankalaisella turvapaikanhakijalla ei ole kielteistä sanottavaa, vaikka hän joutuukin usein jakamaan yhteisiä tiloja muiden asukkaiden kanssa. Vastaanottokeskuksen väen kanssa hän on tiiviisti kanssakäymisissä. Hänellä on ystäviä myös vastaanottokeskuksen ulkopuolella. Hän onkin suhteellisen lyhyestä maassaoloajastaan huolimatta tutustunut jo useisiin suomalaisiin perheisiin, joiden luona hän viettää aikaansa. Hän kertoo pyrkivänsä pitämään jatkuvasti yhteyttä myös omaan kotimaahansa.

Eräs ulkomaalaistaustainen, **gambialaissyntyinen mies**, tuli alun perin Suomeen jalakapalloilijana ja on nyt asunut Oulussa 14 vuot-

ta. Hänen mukaansa suomalaisen yhteiskuntaan oli vaikea tulla, sillä suomalaiset tuntuivat sulkeutuneilta ja jopa epäileviltä. Nykyisin hän toimii paljon musiikin parissa ja on tätä kautta tutustunut moniin ihmisiin. Michellä on Suomessa olon ajalta sekä hyviä että huonoja kokemuksia, mutta hän sanoo pitävänsä Oulusta ja täällä olostaan. Oulu on 14 vuoden aikana muuttunut ulkomaalaisenteiltään hyvin hitaasti parempaan suuntaan ja hän toivoo nopeampaa muutosta. Oulussa asuvien eri ryhmien tulisi olla aktiivisempia molemminpuoliseen tutustumiseen esimerkiksi toisten kieltä sekä kulttuuria ymmärtämällä ja tällä tavoin opettelemalla suvaitsevaisuutta. Hänen mielestään erilaisilta ihmisiltä voi oppia paljon.

Mies toivoo, että Oulun ei ajateltaisi olevan tarkoitettu vain syntyperäisille suomalaisille, vaan että Oulu olisi hyvä asuinpaikka niin suomalaisille kuin ulkomaalaisillekin. Hän sanoo tuntevansa itsensä tilanteesta riippuen välillä oululaiseksi ja suomalaiseksi, välillä taas ulkomaalaiseksi Oulussa. Joskus toiset maahanmuuttajat ovat hänen mukaansa ihmetelleet häntä sanoen: "Olet sopeutunut tänne, et ole enää afrikkalainen vaan suomalainen".

4. Ulkomaalaisasenteet Oulussa kyselyn perusteella

Vuonna 2004 Oulun väestöstä oli noin 1,6 prosenttia ulkomaalaisia. Vaikka määrällisesti ulkomaalaisten osuus onkin vielä varsin pieni (noin 2100 henkilöä) ovat yhä useammat oululaiset tavalla tai toisella tutustuneet ulkomaalaiseen väestöön ja heidän kulttuurillisiin tapoihin (Parhankangas 2005). Maahanmuuttajien kotoutumiseen ja sopeutumiseen vaikuttavat myös valtaväestön asenteet (Liebkind ym. 2004). Kahdellesadalle oululaiselle vuoden 2005 alussa tehdyn kyse-

lyn mukaan jo yli kolmanneksen (37 %) tuttavapiiriin kuuluu ulkomaalaisia. Kyselyyn osallistuneista oululaisista lähes puolet (46 %), joiden tuttavapiiriin ei kuulunut ulkomaalaisia, olisi valmis tai halukas tutustumaan heihin. Kuitenkin lähes joka viides (18 %) vastaajista ilmoitti, ettei tuntenut ulkomaalaisia eikä ollut halukas tutustumaan heihin. Ulkomaalaisia kohtaan olevien asenteiden taustalla vaikuttavat monet tekijät. Tarkastelemme niitä luotuamme ensin yleisluontoisen katsauksen oululaiseen asenneilmastoon ulkomaalaisia kohtaan.

4.1 Maahanmuuttajien määrän lisääntymisen vaikutukset Oulussa

Kysyttäessä “Ovatko maahanmuuttajien määrän lisääntymisen vaikutukset Oulussa pääasiassa myönteisiä, neutraaleja vai kielteisiä?”, lähes joka kolmas (32 %) vastaajista koki maahanmuuttajien määrän lisääntymisen vaikutukset Oulussa myönteisinä. Kuitenkin lähes kolme viidestä (59 %) vastanneesta ei osannut ilmaista kantaansa kysymykseen. Alle joka kymmenes (9 %) vastaajista oli sitä mieltä, että maahanmuuttajien määrän lisääntymisen vaikutukset ovat olleet kielteisiä.

Myönteisinä maahanmuuttajien vaikutuksina pidettiin muun muassa monikulttuurisuuden edistämistä (22 vastaajaa), suvaitsevaisuuden lisääntymistä (8 vastaajaa), ja Oulun kansainvälistymistä (8 vastaajaa). Myös ulkomaisten työntekijöiden ammatitaito ja ahkeruus saivat mainintoja. Perusteltiinpa maahanmuuttajien määrän lisääntymisen myönteisinä puolina myös esimerkiksi “suomalaisen homogeenisuuden hajottaminen” ja “geenivaihto”. Tunnustusta osakseen saivat lisäksi etninen ruoka ja kaupunkikuvan värikkyyys.

Ne vastanneet, jotka kokivat maahanmuuttajien määrän lisääntymisen vaikutukset kielteisinä, perustelivat kantaansa muun muassa sillä, että maahanmuuttajat vievät työt enemmistön edustajilta. Muutamia mainintoja osakseen sai myös sosiaalietuuk-sien väärinkäyttö, järjestyshäiriöt ja pelko vieraan kulttuurin edustajia kohtaan.

4.2 Suhtautuminen ulkomaalaisten työntekijöiden maahanmuuttoon Ouluun

Suhtautumista ulkomaalaisten työntekijöiden maahanmuuttoon tiedusteltiin kysymyksellä “Pitäisikö Ouluun tulla enemmän ulkomaalaisia työntekijöitä?”. Kyselyyn vastanneista lähes puolet (47 %) oli sitä mieltä, että Ouluun voisi tai pitäisi tulla lisää ulkomaalaisia työntekijöitä. Ulkomaalaisia toivottiin sekä huippuosaajiksi teknologiayrityksiin ja erikoisosaaajiksi tutkimus- ja opetustehtäviin (12 vastausta) että välttämättömäksi työvoimaksi palvelualoille (9 vastausta), matalapalkka-aloille ja “töihin, joita suomalaiset eivät tee” (12 vastausta). Useimpien myönteisesti ulkomaalaisten työntekijöiden tuloon suhtautuvien mielestä ulkomaalaiset ovat tervetulleita kaikille aloille.

Toisaalta vastanneista toinen puoli (45 %) oli sitä mieltä, että Ouluun ei pitäisi tulla enempää ulkomaalaisia työntekijöitä. Näin vastanneista 61 perusteli kantaansa tarkemmin. Noin kolme neljästä ulkomaalaisten työntekijöiden maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuvista perusteli asennettaan Suomen tai Oulun heikolla työllisyystilanteella: “ei tarpeeksi töitä muutenkaan” tai “ensin töitä suomalaisille”. Jotkut eivät nähneet tarvetta ulkomaalaiselle työvoimalle, vaikka heillä ei olisi mitään heidän tuloaan vastaan. Toiset puolestaan näkivät, että ulkomaalaisia on Oulussa jo muutenkin tarpeeksi. Yksi

maininta tuli myös ulkomaalaisten työntekijöiden heikosta ammattitaidosta ja yksi yleisestä pelosta ulkomaalaisia kohtaan. Harvat (8 %) eivät osanneet ottaa kantaa kysymykseen.

4.3 Suhtautuminen kansallisiin tai muihin ryhmiin Oulussa

Lähes neljä viidestä (78 %) vastanneesta ilmoitti, ettei ole erityisiä kansallisuus- tai muita ryhmiä, joiden maahanmuuttoa he vastustavat. Yli joka viides (22 %) ilmoitti vastustavansa yhden tai useamman ryhmän maahanmuuttoa. Mielenkiintoista on, että kaikilla vastanneilla oli tästä kysymyksestä varma mielipide. Vastustusta osakseen saivat romanit (15 vastaajaa) ja somalit (10 vastaajaa), muutamia mainintoja saivat myös “elintasopakolaiset” (4 vastaajaa) ja “rikollisryhmät” (4 vastaajaa). Yksikään vastaajista ei ilmoittanut vastustavansa muita pohjoismaalaisia, EU-maiden kansalaisia (romanit katsotaan tässä tapauksessa omaksi kulttuurilliseksi ryhmäkseen, ei tietyn maan edustajaksi) tai yhdysvaltalaisia. Oululaisten kielteinen suhtautuminen romaneihin ja somaleihin ei ole poikkeus Suomessa, vaan heitä vastustetaan eniten myös aiempien koko Suomea koskevien asennemittausten perusteella (esim. Jaakkola 2000: 33–34). Romanien suosiota ei paranna, että esimerkiksi vuonna 2004 sanomalehti Kalevassa romanit – lähinnä romaniperheiden laittomat rajanylitykset ja kerjääminen – olivat tavalisin aihe etnisiä vähemmistöjä koskevassa uutisoinnissa (yhteensä 22 artikkelia 120 artikkelista).

4.4 Maahanmuuttajien syrjintä Oulussa

Kysymykseen “Syrjitäänkö Oulussa mielestäsi maahanmuuttajia?” vastasi kieltävästi kaksi viidestä (40 %) mutta lähes saman verran (37 %) koki, että maahanmuuttajat joutuvat syrjinnän kohteiksi. Joka neljäs (24 %) ei osannut ottaa kantaa syrjintään. Useimmin maahanmuuttajia katsottiin syrjittävän työnhaussa ja muutoinkin työelämässä (24 vastaajaa). Syrjintää katsottiin tapahtuvan myös kouluissa (4 vastaajaa). Varsin usein ulkomaalaisia katsottiin syrjittävän jokapäiväisessä elämässä; heidän katsottiin saavan muun muassa huonompaa palvelua ja epämiellyttävämpää kohtelua erilaisissa yhteyksissä. Se, että yli kolmannes vastanneista oululaisista katsoi maahanmuuttajia kohtaan kohdistuvan syrjintää, on huomionarvoista, sillä haastattelemamme neljä maahanmuuttajaa kertoivat, etteivät itse juurikaan olleet törmänneet ennakkoluuloihin tai syrjintään Oulussa asuessaan.

5. Ulkomaalaisasenteita Oulussa selittävät tekijät kyselyn perusteella

5.1 Vastaajien sukupuoli

Aiemmissä tutkimuksissa (esim. Jaakkola 2000) on todettu, että asenteisiin ulkomaalaisia kohtaan vaikuttavat muun muassa sukupuoli, ikä, koulutus sekä se kuuluuko vastaajan lähipiiriin ulkomaalaisia. Kyselyssä saimme samankaltaisia tuloksia. Lähes yksinomaan miehet olivat sitä mieltä, että ulkomaalaisia pitäisi tulla IT- ja teknologiaaloille ja yleensäkin aloille, joilla vaaditaan erikoisosaamista. Naisten mielestä ulkomaalaisia pitäisi hieman miehiä useammin tulla matalapalkka-aloille, mutta pääasiassa ulkomaalaiset olivat tervetulleita töihin mille

tahansa alalle. Miehet näkivät naisia useammin maahanmuuttajien määrän lisääntymisen myönteisenä kansainvälistymisen ja osaan työvoiman saannin vuoksi, kun naiset puolestaan korostivat enemmän suvaitsevaisuuden lisääntymistä ja monikulttuurisuutta. Lisäksi naiset olivat miehiä huomattavasti useammin sitä mieltä, että Oulussa syrjitään maahanmuuttajia. Yli kaksi viidestä (43 %) naisesta kokee ulkomaalaisia syrjittävän Oulussa kun miehistä näin arvioi joka neljäs (28 %). Yli puolet (51 %) miehistä ajattelee, ettei maahanmuuttajia syrjitä, ja tätä mieltä naisista on alle kolmannes (32 %). Missä yhteyksissä syrjintää arvellaan tapahtuvan Oulussa, ei ole juurikaan eroja naisten ja miesten vastauksissa.

5.2 Vastaajien pääasiallinen toiminta

Kyselyn perusteella ikä ja suhtautuminen maahanmuuttajia kohtaan eivät olleet yhteydessä toisiinsa. Ikää paremmin asennoitumista selittää vastaajan pääasiallinen toiminta ja ammatti. Ammatin mukaan voidaan joissain määrin päätellä myös kyselyyn vastan-

neen koulutustaso, mikä on Pohjoismaissa ja muualla Euroopassa tehtyjen tutkimusten mukaan osoittautunut suurimmaksi myönteisiä asenteita selittäväksi tekijäksi (Jaakkola 2000: 39).

Jaoimme vastaajat neljään ryhmään: työssäkäyvät, työttömät, opiskelijat ja eläkeläiset. Kyselyn perusteella opiskelijat suhtautuivat ulkomaalaisiin neljästä ryhmästä myönteisimmin, joskin ero työssäkäyviin oli hyvin pieni (taulukko 1). Työssäkäyvistä korkea koulutusta vaativissa tehtävissä sekä sosiaali- ja terveystieteiden tehtävissä toimivien suhtautuminen oli hieman muita suvaitsevampaa. Opiskelijoiden ja korkeasti koulutettujen myönteisempää asennoitumista on selitetty sillä, että nämä ryhmät ovat oppineet suvaitsevaisuutta, tutustuneet eri kulttuureihin ja että heillä on paremmat tiedolliset valmiudet (Jaakkola 2000: 39). Korkean koulutuksen on katsottu antavan myös tunnetta menestyksestä ja oman elämän hallinnasta. Toisaalta korkeasti koulutetut tietävät, kuinka kaunistella vastauksia kyselyissä.

Taulukko 1. "Pitäisikö Ouluun tulla enemmän ulkomaalaisia työntekijöitä?" (vastaajia 188).

Pääasiallinen toiminta:	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	Yhteensä
Opiskelija	39 (50%)	29 (37%)	10 (13%)	78 (100%)
Työssäkäyvä	40 (53%)	31 (41%)	5 (7%)	76 (101%)
Työtön	3 (23%)	9 (69%)	1 (8%)	13 (100%)
Eläkeläinen	6 (29%)	15 (71%)	0 (0%)	21 (100%)
Yhteensä	88 (47%)	84 (45%)	16 (9%)	188 (101%)

Kielteisimmän maahanmuuttajiin suhtautuivat eläkeläiset, ero työttömiin oli kuitenkin lähes olematon. Sekä työttömien että eläkeläisten suhtautumista voidaan tulkita konfliktiteorian avulla. Työttömien suhtautuminen on selitettävissä muun muassa sillä, että he tuntevat maahanmuuttajat kilpailijoina niin töistä kuin sosiaalietuksistakin. Myös eläkkeelle jääneet ihmiset voivat kokea maahanmuuttajien kilpailevan samoista rajallisista resursseista. Etenkin vanhemmilla naisilla asenteiden taustalla saattaa olla myös pelko vieraiden kulttuurien edustajia kohtaan.

5.3 Vastaajien yhteydet ulkomaalaisiin ja asenne maahanmuuttajiin

Mikäli kyselyyn vastannut tuntee maahanmuuttajia tai ulkomaalaisia henkilökohtaisesti, on hänen suhtautumisensa ulkomaalaisiin tai maahanmuuttajiin myönteisempi kuin niiden, jotka eivät tunne maahanmuuttajia. Maahanmuuttajien tunteminen ja asenteet

heitä kohtaan ovat hyvin merkittävästi yhteydessä toisiinsa. Ne, jotka ilmoittivat tuttavapiiriinsä kuuluvan ulkomaalaisia, pitivät maahanmuuttajien määrän lisääntymisen vaikutuksia huomattavasti muita useammin myönteisinä sekä olivat muita valmiimpia ottamaan vastaan lisää ulkomaalaisia työnhakijoita Ouluun (taulukko 2). Ne, joiden tuttavapiiriin ei kuulu ulkomaalaisia mutta jotka ilmoittivat olevansa valmiita tutustumaan heihin, suhtautuivat maahanmuuttajiin huomattavasti myönteisemmin kuin ne, jotka eivät tunteneet tai edes halunneet tutustua ulkomaalaisiin.

Kyselyyn vastanneet oululaiset, joiden tuttavapiiriin kuului ulkomaalaisia, olivat muita useammin sitä mieltä, että maahanmuuttajia syrjitään Oulussa. Oulussa esitti syrjittävän ulkomaalaisia vajaa joka viides (23 %) niistä, jotka eivät tunteneet eivätkä halunneet tutustua maahanmuuttajiin. Lähes puolet (49 %) niistä, joiden tuttavapiiriin kuului ulkomaalaisia, koki Oulussa syrjittävän ulkomaalaisia.

Taulukko 2. Ulkomaalaisten tunteminen ja asenne maahanmuuttoon (vastaajia 200).

Ovatko maahanmuuttajien määrän lisääntymisen vaikutukset Oulussa...				
Kuuluuko tuttavapiiriisi ulkomaalaisia?	Pääosin myönteisiä	Pääosin kielteisiä	En osaa sanoa	Yhteensä
Ei, enkä halua tutustuakaan	2 6%	12 34%	21 60%	35 100%
Ei, mutta olisin valmis tutustumaan	29 32%	5 5%	58 63%	92 100%
Kyllä	33 45%	2 3%	38 52%	73 100%
Yhteensä	64 32%	19 10%	117 59%	200 101%

5. Pohdinta

Marginaalisten ulkomaalaisryhmien edustajien eli turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrä Oulussa on vähäinen eurooppalaisessa ja suomalaisessa mittakaavassa. Suuri osa turvapaikanhakijoista on Oulussa vain vähän aikaa, koska enemmistö hakijoista käännytetään nopeasti ensimmäiseen turvapaikanhakumaahan ja osa siirretään muihin Suomen vastaanottokeskuksiin. Heille Ouluun sopeutuminen ei ole lyhyen oleskeluajan vuoksi ratkaisevaa. Toisaalta turvapaikanhakijoissa on niitä, jotka viettävät Oulussa vuosia ja ovat halukkaita sopeutumaan yhteiskuntaan ja kaupunkiin. Tällaisten turvapaikanhakijoiden kotoutuminen on tärkeää niin turvapaikanhakijan kuin oululaisten kannalta. Lisäksi suuri osa pakolaisista jää pysyvästi Suomeen ja heidän sopeutumisensa uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan on tärkeää.

Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden sopeutumiseen vaikuttavat ennen kaikkea kieli, avoin mieli ja myönteinen suhtautuminen. Marginaalisten ulkomaalaisryhmien edustajien kotoutumisprosessi on pitkä ja sopeutumisessa on monia haasteita. Turvapaikanhakijana maahan tulleilla ja pakolaisilla on mahdollisuus osallistua esimerkiksi työllisyysprojekteihin, mutta usein esteenä on rajallinen kielitaito. Kotoutumisen hidasteena voi olla myös heidän puutteellinen koulutuksensa tai terveytensä. Merkittävä tekijä kotoutumisessa on turvapaikanhakijan tai pakolaisen oma motivaatio; maahanmuuttajan, joka on aidosti kiinnostunut yhteiskuntaelämään osallistumisesta, työstä, koulutuksesta tai uudesta kulttuurista, on helpompi sopeutua uusiin olosuhteisiin.

Haastattelemamme Ouluun turvapaikanhakijoina, pakolaisina tai maahanmuuttajina tulleet viisi henkilöä kokivat sopeu-

tuneensa kaupunkiin varsin hyvin. Heillä on kontakteja niin Oulussa asuviin ulkomaalaisiin kuin valtaväestön edustajiinkin, ja heidän voidaan katsoa edustavan kotoutumisasenteen omaksuneita maahanmuuttajia. Kotoutumisessa Ouluun ovat turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten apuna olleet erilaiset järjestöt ja virastot, joiden toiminta saakin kiitosta haastattelemltamme maahanmuuttajilta.

Marginaalisten ulkomaalaisryhmien kotoutumiseen vaikuttavat huomattavasti valtaväestön asennoituminen ja suhtautuminen maahan saapuvaa ulkomaalaisväestöä kohtaan. Monilla oululaisilla ei ole minkäänlaisia tietoja maahanmuuttajien taustasta, joten esimerkiksi erilaisuuden pelko ja epäluuloisuus voivat olla esteenä uusiin ihmisiin tutustumiseen. Tietämättömyys synnyttää vääristyneitä stereotyyppioita ja yleistyksiä ulkomaalaisista.

Merkittävin ulkomaalaisasenteita selittävä tekijä oli suoritetun kyselyn valossa ulkomaalaisten kuuluminen vastaajan tuttavapiiriin. Ulkomaalaisten kuuluminen tuttavapiiriin selitti parhaiten sekä suhtautumista ulkomaalaisten työntekijöiden maahanmuuttoon että sitä, nähtiinkö ulkomaalaisten määrän lisääntymisen vaikutukset Oulussa myönteisinä vai kielteisinä. Työttömät ja eläkeläiset vastustivat ulkomaalaisten työntekijöiden maahanmuuttoa eniten. Yhteys vastaajan pääasiallisen toimen ja ulkomaalaisen työvoiman maahanmuuttoon asennoitumisen välillä oli merkittävä. Vastaajan ikä ei selitä asennoitumista niin hyvin kuin pääasiallinen toimi. Myöskään sukupuolen merkitys asenteisiin ei noussut kovin merkittäväksi, vaikkakin naisten suhtautuminen ulkomaalaisiin oli myönteisempää.

Ulkomaalaisten määrän lisääntyessä useat oululaiset ovat muodostaneet kuvan maahanmuuttajista ja tutustuneet jossain määrin

heidän kulttuureihinsa. Koska ulkomaalaisten kuuluminen tuttavapiiriin vaikuttaa asennoitumiseen myönteisesti, olisi niin oululaisia kuin maahanmuuttajiaakin kannustettava kanssakäymisiin toistensa kanssa. Vuorovaikutuksen avulla voitaisiin purkaa pinttyneitä, epätietoisuudesta johtuvia uskomuksia ja virheellisiä käsityksiä maahanmuuttajista. Tähän on pyrittykin esimerkiksi järjestämällä monikulttuurisia tapahtumia. Valitettavasti vain harvat oululaiset ovat osallistuneet näihin tilaisuuksiin. Maahanmuuttajien määrä tulee todennäköisesti lisääntymään tulevaisuudessa Oulussa, joten on tärkeää että oululaiset ja maahanmuuttajat on vuorovaikutuksellisesti yhteydessä keskenään jokapäiväisessä elämässä.

Lähteet

- Aho, E. (2004). Saunaidylli klubitalon katolle. Miksei oululainen rakentaminen voisi olla myös yllättävää ja kansainvälistä? *Kaleva* 5.12.2004.
- Ahtonen, S., M. Jussila & L. Kotisaari (2003). Maahanmuuttajat työelämässä. Maahanmuuttajien asettuminen työelämään ja yrittäjyyteen Jyväskylässä. *Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 27*. 61 s. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.
- Alitolppa-Niitamo, A. (1994). *Kun kulttuurit kohtaavat*. 192 s. Otava, Keuruu.
- Autio, I. (2004). *Mitä Missä Milloin Miten Oulu*. 32 s. Kansainvälinen toimintakeskus Toppelius, Oulu.
- Berry, J. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology* 46, 5–34.
- Castells, M. (2002). *The rise of the network society*. 2. p. 594 s. Blackwell, Oxford.
- Eckholm, E. (toim.) (1999). Monikulttuurisia yrittäjiä. Kokemuksia maahanmuuttajien osuuskunnista. *Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitoksen julkaisuja 21*. 120 s. Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitos, Vantaa.
- Etnisten suhteiden neuvottelukunta (1999). *Maahanmuutto, pakolaisuus, siirtolaisuus ja etniset vähemmistöt 1990-luvulla. Tutkimukset ja tilastot*. 77 s. Työministeriö, Helsinki.
- Expatriate Family Adjustment (2005). Welcome to EFA. <<http://www oulu.ouka.fi/efa>> 27.3.2005
- Forsander, A. (2002). Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. *Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja 3D 39/2002*. 283 s. Väestöliitto, Helsinki.

- Forsander, A. & Raunio, M. (2004). *Sykettä ja suvaitsevuutta. Globaalin osaamisen kansalliset rajat*. Edita, Helsinki.
- Hall, S. (2003). Monikulttuurisuus. *Teoksessa* Lehtonen, M. & O. Löytty (toim.): *Eri-ilaisuus*, 233–281. Vastapaino, Tampere.
- Jaakkola, M. (2000). Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987–1999. *Teoksessa* Liebkind K. (toim.): *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*, 28–55. Tammerpaino, Tampere.
- Jasinskaja-Lahti, I., K. Liebkind & T. Vesala (2002) (toim.). *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Joronen, T. (2002). Immigrant entrepreneurship in Finland in the 1990s. *Teoksessa* Forsander, A. (toim.): *Immigration and Economy in the Globalization Process: The Case of Finland*, 119–174. *Sitra Reports series* 20. Sitra, Helsinki.
- Kaskinen, O. (1999). Kansainvälistyvä kaupunkiympäristö. *Suomen ympäristö* 301. 81 s. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Leggewie, K. (1994). Ethnizität, Nationalismus und multikulturelle Gesellschaft. *Teoksessa* Berding, H. (toim.): *Nationales Bewusstsein und kollektive Identität*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt.
- Lehto, A. (2005). *Moni päätyy pääkaupunkiin työn ja opintojen perässä – Helsinki vetää väkeä*. <http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/05_monitori/04_MONITORI/MON2005_1_4.jsp> 23.3.2005.
- Lepola, O. (2000). *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi*. Suomen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Liebkind, K. (2000). Kun kulttuurit kohtaavat. *Teoksessa* Liebkind, K. (toim.): *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*, 13–27. Gaudeamus, Helsinki.
- Liebkind, K., S. Mannila, I. Jasinskaja-Lahti, M. Jaakkola, E. Kyntäjä & A. Reuter (toim.) (2004). *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. 319 s. Gaudeamus, Helsinki.

- Light, I. & S. Gold (2000). *Ethnic Economies*. 302 s. Academic Press, San Diego.
- Lämsä, A. (1998). Syrjäytyminen Oulussa. Hyvinvointipuitteet oululaisen syrjäytymisen kuvaajina. 165 s. *Sarja A* 133. Oulun kaupunki.
- Maahanmuuttajien työllisyyttä edistävä projekti (2005a). *Intoa monikulttuuriseen työelämään!* <<http://www.oulu.ouka.fi/tyollistamiskeskus/maahanmuuttaja/index.html>> 27.3.2005
- Maahanmuuttajien työllisyyttä edistävä projekti* (2005b). Projektin taustat ja tavoitteet. <<http://www.oulu.ouka.fi/tyollistamiskeskus/maahanmuuttaja/tausta.html>> 27.3.2005
- Mansikka, M. (1997). Kaupunki-identiteetti vai tyyli? *Helsingin kaupungin tilastokeskuksen muistioita* 1997:3, 11–12.
- Murtovaara, Helge (2005). Pakolaisten sijoituspaikat riittävät. *Kaleva* 25.4.2005, 4.
- Nieminen, Matti (2004). Ulkomaalaistaustaisen väestön määrä lisääntyy. *Stat.fi* 3/2004: 10.
- Nissinen, S. (2003). *Maahanmuuttajien työllisyyttä edistävä projekti / projektisuunnitelma*. Oulun kaupungin työllistämiskeskus, Oulu.
- Ojapelto, A. (2005). Maahanmuuttajistako ratkaisu työvoimapulaan? *Helsingin Sanomat* 16.5.2005, A3.
- Oulun kaupungin kansainvälisyysohjelma* (2005). Elinkeino- ja kansainväliset palvelut, Oulun kaupunki. <<http://www.ouka.fi/elinkeino/ekpalvelut.html>> 10.3.2005
- Oulun maankäytön toteuttamisohjelma ja asunto-ohjelma 2002 – 2006* (2001). 40 s. Oulun kaupunki, Oulu.
- Oulun vastaanottokeskus (2003). *Oulun vastaanottokeskuksen järjestyssäännöt*.
- Ouluseudun elinkeinostrategia 2002 – 2006* (2004). Oulun kaupunki. <<http://oulu.ouka.fi/ouluseutu/yrityspalvelut/strategia/kansainvalisyys.htm>> 27.11.2003
- Parhankangas, O. (2004). *Maahanmuuttajat oululaisilla työmarkkinoilla*. 37 s. Työvoimatoimisto, Oulu.

- Pohjanpalo, O. (2005). Ulkomaalaistaustaiset keskittyvät edelleen Itä- ja Koillis-Helsinkiin. *Helsingin Sanomat* 3.5.2005 C1
- Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus (2004). *Työnvälitystilasto*.
- Ranto, Sanna (2005). Ulkomaalaiset Helsingissä. *Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisuja* 12/2005.
- Raunio, M. (2002). *Suomi globaalitalouden osajien valintojen kentällä. Ulkomaalaisten huippuosajien mielikuvat ja todellisuudet suomalaisessa työ- ja kaupunkiympäristössä*. 198s. Cityoffset Oy, Tampere.
- Rex, J. (1996). *Ethnic minorities in the theory of multiculturalism and political integration*. Macmillan, London.
- Sassi, S. (2002). Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. *Teoksessa* Bäcklund, P., J. Häkli & H. Schulman (toim.): *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*, 58–74. Gaudeamus, Helsinki.
- Shakir, A. & M. Tapanainen (2004). *Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2004*. Ihmisoikeusliitto, Helsinki.
- Similä, M. (1995). Kan Sverige bli mångkulturellt? *Invandrare och Minoriteter* 6/1995, 12–15.
- Sosiaali- ja terveystoimi (2004). *Maahanmuuttajat*. <<http://www.oulu.ouka.fi/sote/maahanmuuttajat/index.html>> 17.3.2005
- Taylor, D. (2005). *The National Limits of Global Know How*. Esitelmä, Expat Oulu Conference 25.2.2005.
- Tilastokeskus (2002). Työpaikat Oulussa 2002. Työssäkäyntitilasto 2002.
- Tilastokeskus (2005a). Väestötilastot. <www.stat.fi>31.5.2005
- Tilastokeskus (2005b). V2. Väestö 31.12.2003Muuttujina osa-alue 2004, ikä, sukupuoli ja kieli. Väestötilastot.
- Tilastokeskus (2005c). Ouluseutu tilastoja. <http://tilastokeskus.fi/tup/seutunet/ouluseutu_vaesto.html> 28.5.2005

- Tilastokeskus (2005d). Väestö kansalaisuuden, iän ja sukupuolen mukaan.
- Tilastokeskus (2005e). Yritykset omistajatyypeittäin. <<http://statfin.stat.fi/statweb/startasp?LA=fi&DM=SLFI&lp=catalog&clg=yrikyset>> 31.5.2005
- Tilastokeskus ja Työministeriö (2003). Maahanmuuttajien työttömyysaste vuosina 1996 – 2003. <http://www.mol.fi/mol/pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/tilkint.pdf> 31.5.2005
- Työministeriö (2002). *Maahanmuutto, siirtolaisuus, pakolaisuus ja etniset vähemmistöt 1990-luvulla*. 2. p. 77 s. Hakapaino, Helsinki.
- Työministeriö (2004). *Suomeen työhön?* 44 s.
- Työministeriö (2005). Maahanmuuttajien työllisyys. <http://www.mol.fi/mol/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/01_tyollisyys/index.jsp> 31.5.2005
- Törmälä, K (1998). *Nokian Oulun yksiköiden ekspatrioottinen kulttuurinen sopeutuminen 1990-luvulla*. 109 s. Pro gradu -tutkielma. Taideaineiden ja antropologian laitos, Oulun yliopisto.
- Ulkomaalaislaki (2004). <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/2004/20040301/>> 31.5.2005
- Ulkomaalaisvirasto (2005). Tilastot. <<http://www.uvi.fi/netcomm/content.asp?article=1945>> 31.5.2005
- Vaattovaara, M. (1998). Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. *Helsingin kaupungin tietokeskuksen Tutkimuksia* 7:1998. 178 s. Helsingin kaupungin tietokeskus, Hämeenlinna.
- Väestökisterikeskus (2005). Suomen asukasmäärä kasvoi hieman. <<http://www.vaestokisterikeskus.fi/vrk/home/nsf/Pages/B0D04BB53CA5F2F9C2256FB9004BA5A0?OpenDocument>> 21.3.2005
- Zimmerbauer, K. & T. Suutari (2004). Imago, identiteetti ja alue – seudullisen kehittämistyön haasteet. *Alue ja ympäristö* 1/2004, 30–40.

Suulliset lähteet

A., maahanmuuttaja. 9.2.2005. Haastattelija:
Ville Koskimäki.

Alikoski, Maarit,
lähidemokratiakoordinaattori. 16.2.2005,
Oulun kaupungintalo. Haastattelija: Mikko
Keskinen.

Autio, Jouko, rikosylikonstaapeli. 7.2.2005,
Oulun poliisilaitos. Haastattelija: Helka
Moilanen.

Bangabashi, Tapon, yrittäjä. 11.2.2005.
Haastattelijat: Johanna Hätälä ja Ville
Koskimäki.

Eskelinen, Martti, toimialajohtaja, Oulun
seudun työvoimatoimisto. 12.2.2005.
Haastattelijat: Johanna Hätälä ja Ville
Koskimäki.

Gambialainen mies, maahanmuuttaja.
23.2.2005, Kansainvälinen toimintakeskus
Toppelius. Keskustelu.

Höyhtyä-Pikkarainen, Kyllikki,
pakolaissihteeri. 23.3.2005, Kansainvälinen

toimintakeskus Toppelius. Keskustelu ja
haastattelu. Haastattelijat: Sonja Lang ja
Ismo Vendelin.

Irakilainen mies, maahanmuuttaja. 23.3.2005,
Kansainvälinen toimintakeskus Toppelius.
Keskustelu.

Iranilainen mies, maahanmuuttaja. 8.2.2005.
Kansainvälinen toimintakeskus Toppelius.
Haastattelijat: Sonja Lang ja Ismo Vendelin.

Ilola, Riitta, työvoimapalveluiden
kehittämisyksikön päällikkö. 3.2.2005,
Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus. Keskustelu.

Kajjalainen, Seppo, toimitusjohtaja, Oulun
seudun uusyrityskeskus ry. 23.3.2005.
Keskustelu.

Lehto, Eija, yrittäjä. 17.2.2005.
Puhelinhaastattelu, haastattelija: Johanna
Hätälä.

Mikkonen, Shahnaz, toiminnanohjaaja.
23.3.2005, Kansainvälinen toimintakeskus
Toppelius. Keskustelu.

Oral, Hilmi, yhteisöyöntekijä. 28.2.2005, Oulun Setlementti ry. Haastattelija: Helka Moilanen.

Srilankalainen nainen, turvapaikanhakija. 7.3.2005, Oulun vastaanottokeskus. Keskustelu.

Oukka, Irene, markkinointipäällikkö, Ouluseutu Yrityspalvelut. 4.2.2005, Ouluseutu Yrityspalvelut. Keskustelu ja haastattelu. Haastattelijat: Johanna Hautala ja Petteri Toivonen.

Venäläinen nainen, maahanmuuttaja. 23.3.2005, Kansainvälinen toimintakeskus Toppelius. Keskustelu.

Parhankangas, Outi, maahanmuuttajien työllisyyttä edistävän projektin vetäjä / työhön valmentaja. 27.1.2005, Oulun kaupungin työllistymispalvelut. Keskustelu ja haastattelu. Haastattelijat: Johanna Hätälä ja Ville Koskimäki.

Pihlajisto-Särkelä, Tarja, vastaava ohjaaja. 7.3.2005, Oulun vastaanottokeskus. Haastattelijat: Sonja Lang ja Ismo Vendelin.

Rännäli, Anne, kansainvälisten asioiden koordinaattori, Oulun kaupunki. 17.2.2005. Haastattelijat: Johanna Hautala ja Petteri Toivonen.

Schavikin, Maritta, palvelupäällikkö, Oulun Sivakka. Puhelinkeskustelu.

Keskeiset käsitteet

Globaali on ilmiö, joka ulottuu hyvin laajaan osaan maapalloa. Suomeksi tästä ilmiöstä käytetään termiä globalisaatio eli maapalloistuminen.

Kansainvälinen on ilmiö, joka liittyy määrättyihin kansojen ja valtioiden välisiin yhteyksiin, mutta ei kata välttämättä koko maapalloa.

Maahanmuuttaja on Suomeen vuodeksi tai pitemmäksi ajaksi asettava ulkomaalainen. Heistä käytetään myös nimikettä **ulkomaalaistaustainen**, **maahanmuuttajataustainen** tai **mamu**. Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, jota yhdistää vain Suomeen muutto.

Monikulttuurinen on tilanne, jossa erilaiset kulttuuriset yhteisöt elävät yhdessä ja rakentavat yhteistä elämää säilyttäen samalla osia omasta ”alkuperäisestä” kulttuuristaan.

Monikulttuurisuus viittaa hallinnon strategioihin ja menettelyihin, joita käytetään monikulttuuristen yhteiskuntien moninaisuutta ja monimuotoisuutta koskevien haasteiden ja ongelmien hallinnassa.

Oululainen on Oulussa asuva henkilö, jolla on kiinteät henkiset siteet Ouluun. Paikallisessa mediassa puhutaan myös **oululaislähtöisistä** tai **oululaistaustaisista**, jotka ovat elämässään viiptyneet lyhyen tai pitemmän aikaa Oulussa ja ovat merkittäviä henkilöitä. **Avojalakanen** on syntynyt ja asunut mieluiten usean sukupolven ajan Oulussa. **Tullista tulleita** ovat muut kuin avojalakaset: tätä kautta muut suomalaiset ja ulkomaalaiset määrittyvät Oulussa paikallisesti ”maahanmuuttajiksi”.

Pakolainen on henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai

poliittisen mielipiteen vuoksi. Suomessa pakolaiseksi määrittelyä edeltää henkilön hakeminen turvapaikkaa Suomesta tai henkilön kuuluminen niiden kiintiöpakolaisten joukkoon, jotka Suomen viranomaiset ovat päättäneet ottaa vastaan. Suomessa arkikielessä pakolaisiksi kutsutaan kuitenkin usein virallisen määritelmän lisäksi henkilöitä, jotka ovat saaneet viranomaispäätöksen turvin jäädä maahan humanitaarisista syistä tai suojelun tarpeen vuoksi, mutta jotka eivät ole varsinaisesti pakolaisia.

Kiintiöpakolaisella on YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaisstatus sekä maahantulolupa Suomeen vuosittain valtion tulo- ja menoarvion yhteydessä päätettävän kiintiön puitteissa.

Suomalainen on henkilö, jolla on Suomen kansalaisuus. Muualla syntyneitä Suomessa pitempään asuneita maahanmuuttajia, etenkin Suomen kansalaisuuden saaneita voidaan kutsua epävirallisesti myös **uussuomalaisiksi** tai **suomenmaalaisiksi**.

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta, eikä hänelle ole vielä myönnetty pakolaisen statusta.

Ulkomaalainen on kuka tahansa henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen.

Valtaväestö on ryhmä, joka koostuu suureksi osaksi yhdestä suurin piirtein yhtenäisestä etnis-kulttuurisesta ryhmästä – esimerkiksi ”suomalaisista”. Käsite viittaa tämän ryhmän kokoon, valtaan ja vallankäyttöön. Aiemmin monissa valtioissa oli tavoitteena yhden valtion ja yhden kansan politiikka, jonka tuloksena syntyisivät valtaväestöön perustuvat kansallisvaltiot. Nytemmin tätä politiikkaa on kritisoitu ja monista valtioista on tullut monikulttuurisia.

Vähemmistö suhteutuu aina muuhun väestöön. Vähemmistöjä on esimerkiksi etnisyyteen, uskonnolliseen vakaumukseen tai sukupuolisuuteen liittyen. Suomessa muun muassa romanit, tataarit ja venäläiset ovat perinteisiä vähemmistöjä, joista hallinnollisesti järjestyneinä ja paremmassa asemassa ovat suomenruotsalaiset ja osittain saamelaiset.

Nordia Tiedonantoja, numero 1/2005
I SBN 951-42-7786-4
I SSN 1238-2078

MULTIPRINT
2005
